

Український журнал

9 | 2007

ціна 30 Кб

Тема:

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

Країна-мутант

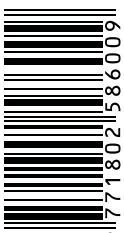
Клондайк

Конотопська відьма
української політики

Україна зафестивалила

09

9 771802 586009

Хлопець-козак і каліка убога

► Не пригадую точно, коли у Словаччині ухвалили рівний податок, соціальну та пенсійну реформу і ввели оплату в лікарів. Але точно знаю, що це все тривало пару годин і відбулося всього за кілька місяців з часу формування уряду Мікулаша Дзурінди.

Після чеських парламентських виборів вже пройшло більше року. Коли вже не створювали урядову коаліцію (що само по собі тривало довгі місяці), обговорювалась реформа, яку опісля драматично і так само довго ухвалювали. Реформа отримала прізвисько „Тополанківський тягар” — за ім'ям Мірека Тополанека, який раніше, ніж реформу, встиг зачати і народити позашлюбного сина з цілком гарною блондинкою Луцією Талмановою, яку посадив у крісло заступника голови Палати депутатів. Завдяки цьому мати-одиначка Талманова не знатиме проблем кілька наступних років.

Тоді, як новий синок прем'єра — хлопець-козак, реформа — каліка убога. Та ще й така нещасна, що Тополанек навіть заборонив її називати реформою. Єдиним її наслідком буде те, що держава назбирає більше грошей на податках. Чеська Республіка, незважаючи на тривале рекордне шестивідсоткове зростання економіки, витрачає більше, ніж може — Прага отримала невтішне друге місце серед найбільш марнотратних країн Європейського Союзу. Відразу після шляхетської Угорщини, яка, що вже з часів угрів є традиційним, знову ледь не збанкрутувала.

Для кращого збирання податків Чехія Тополанека вибрала перевірений українсько-російський рецепт у вигляді введення рівного податку. Урядові пропагандисти твердять, що таким чином виграють усі, але для цього хіба би мусили мільярди падати з неба. Насправді все не так. На податках зекономлять найбагатші. Чим більше понад двадцять тисяч крон у місяць (тобто десь тисяча доларів) заробите, тим більше вам після „тягара” залишиться у гаманці.

Будімо має поменшати багатіїв, які уникають сплати податків, але це лише такі балачки. Найбідніші теж не мали б себе почувати погано після „реформи”. А кого реформа зачепить найбільше (хто, як урядова пропаганда каже, „найменше на ній заробить”)? Звісно, середній прошарок працевлаштованих. З тисячею доларів неоподаткованої зарплати можна в Чехії більш-менш прожити, і навіть раз за два-три роки поїхати на море. Але податки, податки платити просто треба.

Український метод виплачування більшої частини зарплати у конвертах тут ніколи не практикувався, і з зарплатні вам відразу відрахують усі податки, і можете собі думати, що хочете та все одно нічого не придумаете. Чеська держава завжди, коли має проблеми з фінансами — що вже траплялося, як мінімум, тричі за останні п'ятнадцять років — звертається до громадянина-працівника. Щоб той знову дав трохи більше, ніж до того.

Чеська держава руку простягнула і тепер. Кожен міг все підрахувати наперед, і було зрозуміло, чому частина коаліційних депутатів збунтувалася. Тому що саме середній клас складає основу виборців нинішнього правогоцентристського уряду.

Однак у результаті бунту лише трохи замаскувалося те, що відразу на перший погляд кидалося в очі. У маскуванні кабінет Тополанека досягнув певної майстерності. Щоб не було видно, що рівний податок є десь на одну п'яту вищий, ніж податок, який платять сусідні словаки, уряд завів термін „супернеоподаткована зарплата”. Що є чимось на зразок повної вартості вашої роботи, себто всіх видатків роботодавця на оплату вашої роботи. Сума, розміру якої зараз ніхто точно не знає. Кожному відомо лише те, скільки отримує на руки. Уряд Тополанека може запевняти, що ввів рівний податок у розмірі п'ятнадцяти відсотків (із супернеоподаткованої зарплати), однак в реальності це майже двадцять три відсотки — чи не найбільше з усієї Європи. Битими є знову працевлаштовані люди — адже у підприємців немає жодного „супернеоподаткованого прибутку”.

Якщо все добре владнається, і урядові підрахунки не помиляються, борг Чехії перестане збільшуватися. Втім, економити на собі будуть змушені громадяни, а не держава. Прем'єр Мірек Тополанек обіцяє, що справжні реформи ще попереду. У більшості з нас, тих, кому доведеться їх оплатити, є певні побоювання. З'явилися вже навіть думки, що краще б прем'єр брався за те, у чому має, без сумніву, кращі результати. Наприклад, плодити дітей.

Лубош Палата, Прага

вдома на чужині

- 6 *Петро Тима*
Як із власної неспроможності зробити чужу підступність
- 7 *Ленка Кнап*
Wo ist mein Heim?
- 8 *Кіно як архів нації*
(розмова з Юрієм Шевчуком)
- 10 *Івана Ґрешлик*
Тимчасовий престиж (не)комерційного кіно
- 12 *Ростислав Крамар*
Ян – в Ірландію, Іван – до Польщі...
- 14 *Наталя Дмитроченко*
Життя на межі
- 15 *Хріс Гердел*
Як потрапити у (не)правильний вагон
- 16 *Давід Свобода*
Боротьба за чужу душу V
Не слов'янин той, хто слов'ян притискає
- 18 *Норберт Іван*
Колаж „Ватри” в об'єктиві

Липень 2007 року, Карпати, Низький Бескид, друзі і – ще одна „Ватра”. Цього разу 25-та – ювілейна.

- 19 *Марко Смеречинський*
Президенти-пожежники

гості

- 20 *Яна Пекніцова:*
„Штучне запліднення не є абсолютно невинним методом”

тема: нова ГЕНерація

- 22 *Олександр Бойченко*
Країна-мутант
- 24 *Андрій Дорош*
Від гороху до клонів
- 26 *Мацей Дайновський*
Клондайк
- 29 *Богдан Копчак*
Минуле можна розгадати
- 30 *Богдан Копчак*
Безплідним парам в Україні подвійно не щастить

Коли взяти за показник кількість клінік, де проводять штучне запліднення, по відношенню до кількості населення, Україна відстає від світового стандарту в чотири рази.

„Український журнал”
www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині
№ 9 (27), 2007, рік третій

Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:

Прага – Ленка Кнап (головний редактор),
Богдан Копчак, Валентина Люля,
Інна Біланін, Богдан Зілінський,
Рене Кочік, Яна Леонтієва

Варшава – Ростислав Крамар,
Петро Тима, Анна Коженювська-Бігун,
Ярослав Присташ

Пряшів – Івана Ґрешлик, Олесь Мушинка

Київ – Богдана Матіяш, Петро
Андрусечко

Коректор: Надія Іздрик
Художнє оформлення

та верстка: Ондра Гулеш

Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР
За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

www.ukrzurnal.eu

- 31 Валентина Люля
Запліднення „з пробірки“
- 32 Богдан Копчак
Україна в очікуванні дива
- 34 Домініка Тшаска
Генетика споживання молока
- 35 Валентина Люля
Що таке ГМО і з чим їх їдять?

з краю

- 36 Петро Андрусечко
Конотопська відьма української політики

Двомовність, подвійне громадянство, „Союз нерушимий“ Росії, Білорусі та України вже роками пропонує українцям Наталія Вітренко. А далі православ'я як моральний хребет суспільства (але виключно у постаті ПЦ Московського патріархату).

- 38 Дмитро Видрін: В українській політиці переважають мутанти
- 41 Богдан Бачинський
Депутатів вже вибрали, залишилось проголосувати
- 43 Максим Стріха
Що очікувати від маргіналів?
- 44 Ленка Кнап
Ритуальні танці над проектом громадського телебачення
- 45 Олександр Ронделі
Україна як запорука незалежності інших країн
- 46 Богдан Бачинський
Жовтий фосфор налякав Львівщину і Київ

культрєвю

- 48 Мар'яна Савка: „Ні нас ніхто не знає, ні ми нікого“
- 52 Ярослав Присташ
Україна знову зафестивалила
- 53 Уляна Бойко
Від Турки до Одеси
- 54 Петро Бачик
Бульба живий!
- 55 Петро Бачик
Слабка перемога і кілька файних пісень
- 56 Марко Роберт Стех
„Генерал Олексійович“ – Улас Самчук
- 56 Улас Самчук
Марія
- 58 Рецензії та анотації

Наш читачу!

» Після довгих і, як на Центральну Європу, надто спекотних двох місяців пропонуємо знову повернутися до нашої роботи, а вашої розваги. Цього разу приносимо може дещо нетипову для діаспорних видань тему, а саме тему, пов'язану із наукою: генетикою, медициною... Маємо надію, що вас це не розчарує, а навпаки, допоможе зрозуміти справи, які на перший погляд видаються далекими і складними, але які, властиво, до нас ближче, ніж ми думаємо. До такої теми ми вдалися зокрема і тому, що наш часопис виникав з ідеєю бути журналом для (а не лише про) українців. Хоча, хіба ж проблематика трансплантацій, генномодифікованих продуктів, торгівлі органами чи штучного запліднення – не українська? До речі, ми з'ясовували, як виглядає справа з медичним страхуванням для іноземців у ЧР і чи компанії, які дану послугу (за невеличкі кошти) українцям пропонують, оплачують так само лікування безпліддя? З'ясували, що ні – тільки ця інформація надрукована у страховому договорі найдрібнішим шрифтом. І це наступна з причин, чому українцям варто цікавитися такою проблематикою і знати, що можна хотіти від держави, якій платять податки.

Але не забули ми і про теми культурницького і суспільно-політичного характеру. Так, наприклад, у рубриці „З краю“ ми для вас підготували деяку інформацію про позачергові парламентські вибори, що вже не за горами. А головне питання, на яке звертаємо цього разу увагу, є політичні маргінали в Україні. Відтак, Петро Андрусечко підготував статтю про голову Прогресивної соціалістичної партії України Наталію Вітренко і розмову із „політичним стилістом“, членом Партії вільних демократів Дмитром Видріним, який презентує думку українських лібералів. Хоча політологи ще кілька місяців тому пророкували Україні небувало брудну передвиборчу кампанію, здається, що зараз вона, як пише Богдан Бачинський, проходить досить мляво. Тому і ми, наразі, жодних несподіванок не приносимо. Хіба що несподіваними можуть для когось бути слова президента грузинського Фонду міжнародних стратегічних досліджень Олександра Рондулі про те, що в очах деяких постсоветських країн Україна є запорукою незалежності інших, державою, де дотримуються демократичних процедур і що це значна країна – це інформація для тих, хто зневірився і не хоче йти на вибори....

На все добре

Л. Косач

Як із власної неспроможності зробити чужу підступність

► Останнім часом польські медіа багато місця присвячують темам, коріння яких сягає часів комунізму. Перше місце, звичайно, належить люстрації, веремії навколо архіву Служби безпеки, та питанню агентурної діяльності. Та на сторінки газет і у програми ТБ виліз із шафи ще один скелет, а саме питання майна жертв післявоєнних вигнань та комуністичного правового свавілля.

Найбільший резонанс останнім часом у Польщі отримало питання майнових домагань німців. Однією з причин справжньої медіальної бурі стали заяви та претензії щодо майна на території Польщі тих німецьких кіл, котрі об'єднують т.зв. вигнаних, тобто німців, які походять з теренів, що до 1944 р. входили до складу німецької держави (Помор'я, Прусія, німецька частина Сілезії). З другого боку, причиною зливи інформації на цю тему була (і досі є) надто емоційна реакція польських політиків – спочатку щодо ідеї встановлення у Берліні Центру вигнаних, зараз – стосовно повернення майна. Внаслідок цього найвідомішим німецьким політиком у Польщі стала Еріка Стайбах, голова Союзу вигнаних. А найвідомішою німецькою організацією стала

Preußische Treuhand, якою керує Руді Павелка, оскільки заяви саме цієї організації та перші справи у судах, і на решті судові вироки на користь колишніх власників-німців викликали у Польщі чимале хвилювання. В кінцевому результаті парламент має підготувати закон, який наведе лад у кадастрових книгах, закріпить право власності за новими власниками та унеможливить колишнім власникам-німцям йти шляхом судових позовів.

Після війни кілька мільйонів німців вимушено покинули польську територію, залишивши тут майно чималої вартості. Тому польське суспільство дуже чутливо відноситься до будь-яких натяків на тему майнових компенсацій. Драматизму ситуації додає не лише антинімецькість деяких політиків (а така спостерігається і серед головних політичних гравців), але й усвідомлення того факту, що після війни у майнових книгах не впорядковано багато справ. Ймовірно, що в західній чи північній Польщі колишні мешканці-німці надалі можуть бути записані власниками ділянок чи будинків.

До того ж, справу ще більш ускладнює ситуація т.зв. запізнілих переселенців. Унаслідок договору Герек-Брандт у 70-ті роки польським громадянам

німецького походження дозволялося виїхати на постійне проживання у Німеччину. Тоді, як вважають фахівці, виїхало кількасот тисяч польських громадян. Цього разу, скориставшись нагодою, виїхали за кращим життям також чимало етнічних поляків без будь-якого німецького походження (або групи з прикордоння – мазури та сілезійці). Здебільшого ці люди залишали майно, деяких було примушено продати його за безцінь. А чиновники і в цьому випадку не поспішали фіксувати зміни. Тому деякі сьогоденні громадяни Німеччини залишилися у книгах в якості власників і в них, очевидно, є реальні підстави для того, щоб знову отримати право на власність. І тому нині у судах діти декотрих пізніх переселенців відвойовують батьківську власність. Незважаючи на те, що зараз йдеться про заледве 150 позовів, деякі медіа влаштовують чергову істеріку. Специфічні проблеми цієї категорії власників майна скидаються в загальний міх „німецьких зазіхань”. У розпалі антинімецьких настроїв рідко розглядається питання європейських норм, чи святого права власності. А безправ'я комуністів, неохайність у підході до майнових справ стає в пригоді політикам правіці, ідеться ж бо про збереження status quo та мобілізацію суспільства навколо т.зв. зовнішньої загрози.

Справа майна, забраного в часи комунізму, має ще і єврейське та українське „обличчя”. Після 1989 р. у Польщі не було також вирішено питання майна представників меншин, які його втратили в час війни чи після неї. Майно, забране комуністами, було повернуто лише релігійним організаціям. Посткомуністична Польща протягом 18 років існування не спромоглася схвалити закон про реприватизацію. Володіння майном жертв Голокосту, жертв депортацій (наприклад, операції „Вісла”) надалі санкціоноване. Переважній більшості спадкоємців нічого не повернуто, не компенсовано, не вирішено також це питання на законодавчому рівні. Забрало відваги та доброї волі. Урядові чиновники, щоправда, зустрілися з представниками Світового єврейського конгресу, дискутують про спосіб компенсацій спадкоємцям, проте про дату схвалення реприватизаційного закону не чути. А до справи нерідко вже підходять

Фото: Петро Тіма

Wo ist mein Heim?

➤ Лише година дороги на північний захід від Праги. Ціком не чеська, хоча все ж таки чеська територія. Судети.

Вже за кілька кілометрів від чеської метрополії трапляються незатишні подвір'я з обшарпаними будинками, що їм нинішні власники явно не пасують. Та це лише будинкам, бо, з іншого боку, обшарпаність їм властива. Судетський люмпен-пролетаріат – так їх зазвичай називають – проживає тут, відколи і цю територію, і ці будинки „подарували” їм судетські німці.

Це справжні Судети, бо на відміну від інших територій, тут до війни мешкали майже винятково німці, а пізніше, через повоєнні депортації, корінного населення залишилося зовсім обмаль. Відтоді ця територія живе навіть не інакшою, а радше – ніякою традицією і, на жаль, культурою.

Для цієї частини Судетів характерні величезні, довгелезні, переважно триповерхові будинки (і то по селах!). Зазвичай вони стоять занедбані – очевидно, новим власникам після війни руки так ще й не дійшли до бодай мінімальної реконструкції. Деінде – передовсім у місцевості, де вже починається туристичний рай „Чеська Швейцарія” – казкові, доглянуті і чистенькі села небідних людей. Адже площа

тутешніх будинків складає близько 300 квадратних метрів, і сама лише їхня реконструкція коштуватиме більше, ніж купівля квартири-люкс у Празі.

А ще для цієї території характерні руїни костелів. Костелів тут багато. В католицькій церкві на цій території, здається, більше нерухомості, ніж віруючих. Але впродовж останніх десятиліть закриті храми майже повністю зруйнувалися, нерідко цьому „сприяли” і нові мешканці, які не цуралися користатися цеглою з церков (чи навіть моргів) для побудови гаражів, скажімо.

Нині церкви почали відновлювати. Працюють на реконструкціях (безкоштовно) передусім віруючі з Моравії. Гроші потроху дають обласні адміністрації, а переважно... колишні власники – судетські німці. Час від часу вони навідується сюди: відбути прощу, чи якесь інше свято. Іноді на своїх зустрічах вони співають і чеський гімн, щоправда, – німецькою.

Wo ist mein Heim? Mein Vaterland? (...) Dieses Land, so schön vor allen, Böhmen ist mein Heimatland. Böhmen ist mein Heimatland. (Де мій батьківський дім, де моя Вітчизна? ...) Ця земля краща від усіх. Чехія – моя Батьківщина. Чехія – моя Батьківщина.)

Ленка Кнап, Прага

по-іншому: подібно як німці, українці також починають йти індивідуальним шляхом. 74 лемки відвоювали своє майно (ліси), довівши, що його було забрано з порушенням тодішнього законодавства. Символом непримиренних став голова Об'єднання лемків Степан Гладик. Саме він кільканадцять років займається питанням засудження операції „Вісла” та повернення майна потерпілим. Його перемога надихає інших.

Нещодавно у Перемишлі українка з Надсяння Катерина Самойлік подала позов до суду, домагаючись компенсації батьківського майна, забраного під час акції „Вісла”. І це все відбувається під виступи публіцистів на тему, що українці, депортовані на північ країни, отримали кращі будинки, піднялися на вищий цивілізаційний рівень. Ця жіночка стверджує щось цілком інше, а саме, що серед українців були такі, яким ні в 1956 р., ні пізніше забране майно нічим не компенсовано. А що ж уряд на це? Офіційні чиновники мовчать, бо або не вбачають у цьому проблеми, або ж бояться наслідків. Публіцисти і медіа виправдовують ситуацію післявоєнними втратами, яких поляки зазнали на Волині та Галичині, пропонують не повертатися до цієї теми. В той же час поляки, т.зв. забужани (це ті поляки, які внаслідок війни, післявоєнних переселень втратили майно на сході), отримують компенсації. Але це завжди було іншою справою, оскільки мова йде про чималу кількість людей, про сильний електорат, до якого

звертаються за підтримкою різні партії. Окрім німців, євреїв чи представників української меншини за своє – забране комуністами – майно воюють також етнічні поляки. Проте їхні домагання не

викликають таких емоцій. Домагання „чужих” краще використовується політично, а це полюбляють робити не лише праві чи популістські партії.

Петро Тима, Варшава

Национальная библиотека ЧР – Слов'янська бібліотека
Чеська Асоціація Українців
Национальный архив Чешской Республики
Державний регіональний архів у м. Німбурк – Ліса над Лабою

запрошують Вас на виставку

Дмитро Антонович та українське мистецтвознавство

наукові дослідження, організація освіти,
музейництво

До 130-ліття від дня народження Дмитра Антоновича

Термін роботи виставки:
6 серпня – 27 вересня 2007 р.
Виставка відкрита в приміщенні
Слов'янської бібліотеки

Клементинум 190, Прага 1, третій поверх

Виставка є частиною програми міжнародної наукової конференції,
яка відбудеться 12–14 вересня 2007 р.
у приміщенні Национальной бібліотеки Чешской Республики

Кіно як архів нації (розмова з Юрієм Шевчуком)

➤ Ми зустрілися в одній із кав'ярень у центрі Києва. Він, як завжди, коли приїздить раз в рік на кілька тижнів в Україну, мав купу справ та зустрічей, але багато жартував та розповідав різні історії, постійно змінюючи, як він сам каже, капелюхи – сфери своїх зацікавлень та теми для спілкування. Отож, маленька частина нашої розмови про сучасний кінематограф та його негаразди, постколоніальну свідомість, виживання і т.д. Бо „капелюхів“ він має „як зірок у небі“...

Розкажіть, будь ласка, про діяльність Українського кіноклубу Колумбійського університету. Які напрями його діяльності і які основні здобутки?

Український кіноклуб Колумбійського університету заснований у жовтні 2004-го. Впродовж трьох років є єдиним постійним форумом українського кінематографу на Заході. Його мета дуже проста – популяризувати український кінематограф серед західного кіноглядача, а також бути плацдармом для українських кінематографістів, використовуючи який, вони змогли б нарешті почати спілкуватися із рештою світу без фільтрів, без посередників у Москві, без колишніх колонізаторів, які до сих пір визначають культурну ситуацію в Україні. Щоб вони почали мислити себе в термінах світового кіно, просто як люди, які можуть стояти на власних ногах, бути цікавими світові, ангажувати його у те, що вони роблять. Основним досягненням я вважаю те, що зараз ми маємо досить великий розголос серед людей, які цікавляться українським кінематографом. Треба сказати, що це дуже маленька ніша серед кіноманів. На даний час ми маємо найбільшу колекцію сучасного українського кінематографу у всіх його жанрах, починаючи з повнометражного художнього фільму і закінчуючи короткометражними мультимедіями, документальними фільмами і т.д. *Note bene*: всі з англійськими субтитрами. Частково це наша робота. Наш кіноклуб допомагає режисерам, фільми яких нам сподобалися і видаються нам доброю інвестицією праці. Ми безкоштовно допомагаємо їм робити грамотні, доброю англійською літературною мовою, субтитри. До речі, це є проблемою для українських

Юрій Шевчук – нар. в Рівненській обл., м. Володимирець. Закінчив романо-германську філологію Київського університету, перекладацьке відділення. Захистив кандидатську з англійської лексикології. Працював 5 років викладачем у Рівному. З 1992 року – в Сполучених Штатах Америки, де знову почав вчитися і впродовж семи років вивчав *Political Science* (політичні науки) в університеті Нова школа суспільних досліджень (Нью-Йорк). З 1990-го – викладач української мови в Літній школі українознавства в Гарварді. Наразі – координатор всієї тамтешньої мовної програми. З 2004 року – на новоствореній посаді лектора української мови і культури в Колумбійському університеті. У минулому семестрі вперше впорядкував і запропонував курс з історії українського кіно – „Кінематограф і формування ідентичності сучасної України“. Засновник і директор Українського кіноклубу Колумбійського університету. Кінознавець і кінокритик.

фільмів, які подаються на західних фестивалях. Ми також намагаємося фіксувати те, як Україна з'являється в західному кінематографі. Один із наших проектів – „Україна очима із Заходу“. В його рамках ми збираємо кінофільми на українську тематику. Несподівані ракурси, погляди на Україну. В нас є французькі, іспанські, німецькі ну і, звичайно, американські фільми про Україну. Наш найновіший проект – ми намагаємося сприяти молодим кінематографістам з України, які навчаються зараз у Штатах як режисери, продюсери і т.д., які роблять перші кроки і їм дуже потрібна нагода показати себе і почути, як їх сприймає публіка. Ми включаємо їхні короткометражні, учбові фільми в свої програми. Ми забезпечуємо їм

гостро необхідну нагоду спілкуватися з глядачем. Це їх морально підтримує. І останнє: ми намагаємося бути тим перехрестям, на якому зустрічаються українські кінематографісти із західними. Як у пошуках один одного на рівні культурного змісту, так і в прагматичному сенсі. Наприклад, коли американці хочуть знімати в Україні, звертаються до нас: „Дайте телефон фірми, в якій можна винайняти апаратуру, обладнання і т.д.“ Зараз стали просто міжнародним кіноклубом, тому що нас постійно запрошують по всій Північній Америці. Ми постійно влаштовуємо покази або міні-фестивали: Торонто, Едмонтон, Бостон, Чикаго, Філадельфія, Огайо. Буквально сьогодні я отримав запрошення з Північної Кароліни.

Як, на вашу думку, співвідносяться тенденції світового кіно з вітчизняними потугами формування популярного жанрового кіно, такими, наприклад, як „Штольня“, „Прорвёмся“, „Аврора“ та „Ongelove“?

Дуже гарне запитання. З того, що я бачу в Штатах у загальному прокаті і на фестивалі „Трайбека“, можна сказати, що зростає зацікавлення до національних кінематографів країн, яких ще кілька років тому просто ніхто і не знав, і знати не хотів. Можливо, що це реакція на глобалізаторські впливи Голлівуду, втома від голлівудських фільмів з їхнім своєрідним поглядом на речі, живленим американським культурним імперіалізмом. Частиною такої реакції серед американців є якесь більше заглиблення в себе, пошуки культурної автентики, яка пов'язує цю країну з іншими, якесь запізніле усвідомлення того, що Америка – це багатокультурна нація, яка не вкладається у довго наві'язувану імперську формулу стовідсоткового американця, відомого під назвою „wasp“ (англ. скорочення WASP (white, Anglo-Saxon, Protestant – білий, англосаксонець, протестант). Добрим прикладом тут є Мексика. Три мексиканські кінематографісти – Алехандро Гонсалес Іньяріту, Гермо Дель Торо і Альфонсо Куарон. Вони визнані на світовому рівні. Але це не відбиває в них, як і в інших мексиканських кінематографістів, бажання ідентифікуватися насамперед із Мексикою. Я був на прес-конференції з актором Гаєлем Гарсією Берналем („І твою маму“, „Погане виховання“, „Крапки над ,і‘“, „Вавилон“). Він тепер зірка світового масштабу, але він заснував фестиваль мексиканського документального кіно, якому віддає багато енергії, бо йому залежить на тому, щоб реалізувати кінематограф як засіб самовираження його народу, його нації, його ідентичності. Тим часом для таких українських режисерів, як Саша Кириєнко (Інді), Єва Нейман, Оксана Байрак, Олександр Шапіро і так, Кіра Муратова, такий вибір здається зовсім не обов'язково самоочевидним. Я вважаю – тенденція повернення національного в кінематограф має глобальні масштаби.

Український кінематограф на цьому тлі виглядає просто як з іншої планети. Інші правила гри, інша ситуація, інший філософський погляд на самих себе: замість намагання показати, зрозуміти, пізнати себе, тут бачимо систематичні спроби забути себе, стерти всяку згадку про себе з екрану, розчинитися у тому затишному, теплому болоті ім-

перської російської ідентичності у її путінському різновиді. Власне риси постколоніального менталітету дуже гарно, просто хрестоматійно виявляються у всіх цих фільмах, які ви назвали. Різною мірою. Найбільш переконлива, зворушлива, але від цього, на жаль, не менш провальна спроба знайти себе була, напевно, у „Штольні“. Просто фільм настільки непрофесійно зроблений, що серйозно говорити про нього не можна.

Чого, на вашу думку, не вистачає вітчизняному кінематографу, щоби нарешті з'явилося справжнє кіно? Сценаристів, історій, здатних зачепити, певної зміни поколінь режисерів, уваги з боку продюсерів, чи, як завжди, винен глядач, якому нецікаве „українське“?

Ні. Останнє я зразу відкидаю. Тому що кожний глядач цікавий сам собі за визначенням. Давно кажуть, що письменник пише тільки про себе, як би він не намагався це приховати. Нормальні кінематографісти знімають так само себе, про себе. Це до певної міри засоби самоідентифікації, самовираження. І тому потрібно показати глядачеві його самого, його проблеми, його країну. Для мене це поза всяким сумнівом. Подивіться, як на абсолютно посередній фільм йдуть несподівано великі кількості глядачів, тому що, кажуть, у фільмі Шапіро показано

Київ. Де ж іще? Більш ніде в українському фільмі не можна побачити Київ. А решта, про що ви сказали, я майже з усім погоджуюся. Головне – в Україні створена неприродна, насаджена зверху, спотворена ситуація, коли наперед унеможлиблюється зародження національного кінематографу як такого. Я не хочу казати, що це якась страшна та похмура змова проти України. На відміну від інших мистецтв – кіно як індустрія повинне мати свою інфраструктуру, своє фінансування. Кіно як текст, який має спиратися на якусь культурну традицію самовиразу. Кіно як глядач, який має певний рівень сподівань та вимог того, що він хоче бачити на екрані. Кіно як жанр, який твориться писанням про кіно, на рівні критики. І кіно як національний архів, як певна сума творів. На всіх цих рівнях українське кіно зруйноване, тому що воно творилося як кіно колоніальне, яке виконувало завдання утримувати українців в орбіті російської імперії, паралізувати їх політично, не допускати в них самої думки про те, що вони можуть бути, як інші народи світу, самі господарями своєї долі. Тепер, коли імперія впала політично, з нею впало і те кіно, яке вона створила. Відродити його уже незалежним, у ситуації, коли не існує національно свідомої політичної, економічної, інтелектуальної еліти, вельми проблематично.

платна інсерція

SLAVIA
Pojištovna

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ

для випадків необхідної та невідкладної медичної допомоги

Фірмам, що забезпечують перебування іноземних громадян у Чеській Республіці, ми пропонуємо вигідні умови співробітництва в процесі рекламування страхування осіб - громадян держав, що не є членами Європейського Союзу, і укладання з ними договорів страхування:

Ми забезпечимо:

- законне медичне страхування, що визнається органами Поліції ЧР у справах іноземців і медичними установами
- якісне страхування без участі застрахованої особи на погашенні витрат, за вигідні для клієнтів ціни
- страхування для туристичних подорожей і службових відряджень тривалістю навіть два роки
- цікаві вигоди, призначені фірмам, що з нами співробітничать

Pojištovna Slavia a.s.
Контакт:
Тел.: 221 803 444
Е-мэйл: info@pojistovna-slavia.cz
www.pojistovna-slavia.cz

Акцентує Поліція ЧР –
відділ для іноземців

Pojištovna s tradicí
již od roku 1868

Тимчасовий престиж (не)комерційного кіно

► Міжнародний фільмовий фестиваль (МФФ) у Карлових Варах від початку (1946р.) претендував на міжнародний конкурсний огляд фільмів. Фестиваль пережив революційні '68-ий '89-ий роки, і навіть рік 1992-ий, коли виникла загроза його існуванню через брак зацікавлення з боку Міністерства культури ЧР. Нелегко було і в період 1956–1994 рр., коли карловарське кіносвято чергувалося з московським, оскільки в країнах колишнього східного блоку було дозволено проводити лише один конкурс А-категорії в рік.

Багатолітні пореволюційні організатори фестивалю (Ева Заоралова та Їржі Бартошка) намагаються щороку не розчарувати завзятих кіноманів (цьогорічний рекорд налічує 10357 учасників), які вже звикли до стабільних конкурсних секцій (Офіційна конкурсна програма, Документальний фільм, На схід від заходу) та позаконкурсних блоків Відкриті очі, Горизонти, Інший погляд, Чеські фільми 2006–2007, Північні фільми, Нова генерація італійського фільму та Скарби Національного кіноархіву, де, зокрема, можна переглянути фільми-переможці інших світових фестивалів. Єдиним недоліком фестивалю видається те, що глядачеві легко розгубитися у програмі, оскільки тематика та країни походження фільмів в окремих секціях повторю-

ються. Вибір сучасної національної „класики“ та мейнстрімових фільмів Франції (Tehlim, El otro – „Той другий“; Coers – „Серце“; La scaphandre et le papillon – „Скафандр і метелик“), Росії („Ейфорія“, „Свободное плавание“, „Простые вещи“, „Остров“, „Изгнание“) Америки (The Good Night – „Надобраніч“; The Factory Girl – „Фабрична дівчина“; Inland Empire – „Внутрішня імперія“) є доказом різноманітності жанрів та якісних авторів. Для молодих режисерів виділено секцію Fresh Selection. Теми більшості фільмів МФФ–2007, незважаючи на країни їхнього походження та жанри, зійшлися в одному пункті – на першому плані самотній герой, який, окрім того, що намагається вирішити проблеми в сім'ї та стосунках, серйозно замислюється над сенсом власного життя. Висновки, здебільшого, повинен брати на себе глядач.

Західночеська кіноподія виживає, крім іншого, і завдяки спонсорам, чого не можна не помітити на вулицях Карлових Варів, в кінотеатрах та в самому центрі фестивалю – готелі „Термал“. Щоправда, якісних фахових книг та журналів тут не купиш, проте цілком голодним і спраглим теж не залишишся. Супутніх концертів чи дискусій майже немає, якщо не враховувати музичні поп-виступи, організовані одним з найбільших чеських мобільних операторів. В каталозі з поліграфічно якісною обкладинкою, коментарі до фільмів лаконічні, зосереджені передусім на висвітленні сюжету.

Графіка та масштабна урочиста церемонія відкриття і закриття фестивалю щороку змінюється. Хоча завжди йдеться про те саме – вручають призи, оплески чергуються з подяками, камери шукають в публіці теперішнього й колишнього президентів і, на цей раз, Дені де Віто, якому цього року вручили нагороду за видатний внесок у кінематограф. Не підтримати це могли лише ті, кому не дуже сподобався його останній фільм (The Good Night – „Надобраніч“), який актор особисто представив на фестивалі. Головний приз фестивалю отримав ісландсько-німецький триллер „Суворе місто“ (Mýrin), який піднімає проблему зловживання генетичною інформацією. А також

переможцями МФФ 2007 стали: „Щасливі милі“ (Lucky Miles, Австралія – найкраща постановка), „Артель“ (Росія – найкращий короткометражний документальний фільм), „Загублена відпустка“ (Ztracená dovolená, Чехія – найкращий повнометражний документальний фільм), Armin (Хорватія, Німеччина, Боснія і Герцеговина – найкращий фільм в секції На схід від заходу).

Український кінематограф був репрезентований дуже скромно. В конкурсну секцію На схід від заходу потрапила лише документально-ігрова стрічка Івана Кравчишина „Прорвемось“. Хоча фільм не демонструє сучасне буття українців, повний зал глядачів вчергове нагадав собі про чорнобильську трагедію. Варто згадати й коментар до фільму, поміщений в каталозі МФФ: „Ось так виглядає Україна – вкрита попелом Чорнобиля і потерпаюча від похмілля після Помаранчевої революції. Країна, де нині живе надто мало людей, яких не зрадить „сьогодення“, коли прийде завтрашний день“. Амінь.

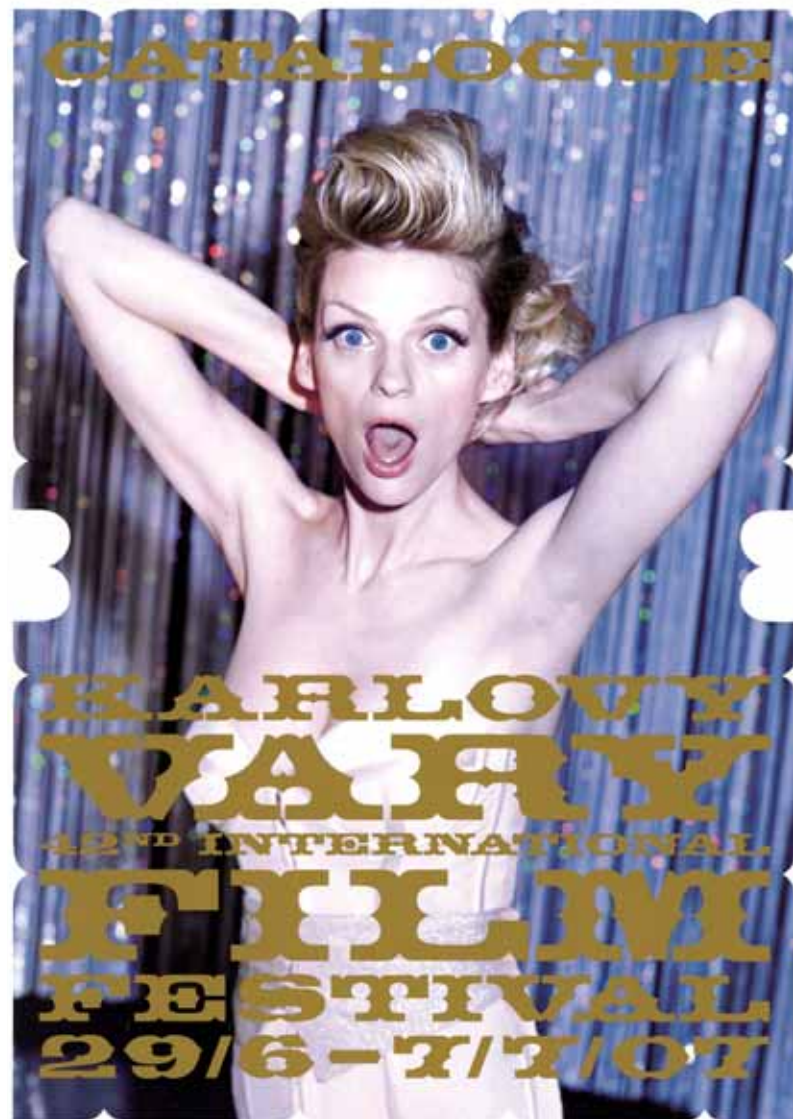
Без краваток

Первинним задумом Літньої фільмової школи (ЛФШ) в Угерському Градішті на сході Чехії було проведення регулярних зустрічей представників кіноклубів. Від початку своєї історії (1964) Школа оперує невеликим бюджетом – рекламних фільмових бігбордів до окремих фільмів та тематичних секцій тут немає, перед центральним кінотеатром бракує червоного килиму так само, як і чорних та сріблястих „ауді“ та репрезентативної статуетки фестивалю. З кожним роком в Градішті збільшується кількість фільмів (цьогоріч – 250) і глядачів (понад 5100). Більшменш стабільна програма МФФ в Карлових Варах не пропонує глядачам давніших фільмів, що є, навіпаки, основним пріоритетом Школи в Градішті. Основу цьогорічних секцій складали: Людина і старість, Бразильський фільм і Кавказький фільм, причому упорядкування програми не означає вибору найкращих стрічок країни, а широкую презентацію національного кінематографу, тобто, від його „німих початків“ до найновіших стрічок. З традиційних секцій цього року збереглися: Нагорода Жана Віґа, Персони та ювілеї, Десять фільмів, які зворушили світ, Новий чеський та словацький кінематограф та Ехо фестивалів. Для книжок, преси та фестивальных сувенірів тут виділено

декілька пунктів. Супутні акції в Градішті майже на однаковому п'єдесталі з кіношедеврами. Драматургія „кіношколи“ надає велике значення різноманітним презентаціям, фаховим лекціям, „воркшопам“ (Вплив медій, Авторське право, Театральна драматургія, Рефлексія історії в мистецтві, Мистецтво та бунт). За словами Їржі Краліка, директора ЛФШ, програма Школи намагається охопити й образотворче, театральне та музичне мистецтво. Цього року можна було послухати бразилійську (Afoxé Loni, Axial, Rio Trio, Renato Borghetti) та грузинську (Shin) музику, відвідати театральні вистави зі згадуваних країн та оглянути виставки фотографій до теми Людина і старість та виставку копій робіт Сергія Параджанова, поєднану з фотографіями директора ереванського Музею С. Параджанова Завена Саркісяна. Вірменському режисерові присвятили й „круглий стіл“, в якому, зокрема, взяв участь і Роман Балаян. Саме він здивував присутніх оцінкою фільмів Параджанова: „Его коллажи лучше, чем его фильмы“. Свої слова він опісля прокоментував: Параджанов колажі творив вільно, без цензури, а фільми – вже ні. Цікаво, Тарас Григорович теж непогано малював, а про художню вартість його поезій навряд чи хтось буде сперечатися. Причому „Колір граната“ був цього року на ЛФШ в секції найзворушливіших фільмів світу. До того ж, Параджанов по кількості призів за „Тіні забутих предків“ увійшов до Книги рекордів Гіннеса і до сьогодні організатори світових фестивалів полюбують робити ретроспективні покази його фільмів.

Доказом того, що організаторам ЛФШ імпонують некомерційні погляди, є маніфест DOGMA-2002, який створено в 2002 році як реакцію на світову тенденцію індустріалізації кіно. DOGMA проти розподілу кіно на „старе“ та „нове“, для них важливо зменшити прірву між глядачами та авторами фільму за допомогою бесід замість пресрелізів і т.п. І все ж таки, хоча організатори рекламують свою незалежність від світового тренду фестивалів, одним з цьогорічних гедлайнерів стали повнометражні „Сімпсони“. Акції, які проходять поряд із фестивалем, різноманітні за характером, проте їм бракує організаційної витонченості і докладності. Зустрічі часто починаються пізніше, ніж оголошено, трапляється навіть, перед показом глядач дізнається, що оголошений гість вже у літаку на шля-

ху додому або, в кращому випадку, доводиться чекати, поки повернеться таксі з гостем, якого між показом і бесідою хтось із організаторів устиг уже відправити в готель. Дивує також те, коли представники окремих країн (в тому числі й дипломати) завзято, щиро й патетично розповідають про важливість перегляду їхнього фільму, на показ якого не залишаються.

На обидвох фестивалях бесіди та офіційні виступи перекладено світовими мовами. Звісно, якщо перекладачам вдається зрозуміти тонкощі гумору східноєвропейських гостей і якщо вони витримують до вечірньої бесіди. Інколи переклади зайві. Глядачі достатньо розуміють мови виступаючих, тому трапляється, що сміх чути швидше, ніж перекладач вимовить перше слово. В гіршому випадку, буває, публіка „падає“ від сміху, слухаючи перекладацькі абсурди

(бувало й таке, що „15 градусів морозу“ перекладено з англійської на чеську як „15 кутових ступенів від піаніно героя до підлоги“).

Церемонія закриття ЛФШ неофіційна, в залі переважно „звичайні“ глядачі, директор Школи з мікрофоном не на сцені, а внизу, серед глядачів, у футболці та шортах. Без краватки.

Щодо наступних літніх фестивалів, відома лише часткова інформація: дата одного і програма другого. Отже, міжнародний престиж яскравих та посередніх, західних та східних стрічок ви зможете оцінити в Карлових Варах з 4 по 12 липня 2008 року. А твори секції Фільм і магія, Єгипетська кінематографія, Золота ера чехословацького фільму періоду нової хвилі чекатимуть на вас в Угерському Градішті. Вибір за вами.

Ян – в Ірландію, Іван – до Польщі...

➤ Найбільша європейська „фортеця“, яка довго опиралася наїздіві легальної польської трудової міграції, у розпалі літа-2007 оголосила про близьку капітуляцію. Вслід за Великобританією, Ірландією, Іспанією, Нідерландами свій ринок праці для польського „сантехніка“ відкрив Німеччина. Вже тепер у Польщі, за приблизними підрахунками, називають цифру 2 млн., коли мова заходить про кількість тих, які останніми роками виїхали до праці в „старі“ держави ЄС. Та якщо відразу після входження до європейської спільноти у 2003-му, процес зростаючої трудової міграції частенько супроводжувався заспокійливими коментарями експертів („зароблять і повернуться“), то тепер у польських медіа аж ряхтять від заголовків на кшталт „Емігранти не хочуть повертатися“, причому іноді зі специфічним акцентом „Освічені не хочуть повертатися“.

Згідно з опублікованими в липні даними дослідного інституту „ARC Rynek i Opinia“, лише половина тих поляків, які працюють у Великій Британії та Ірландії, мають реальні плани повернення на батьківщину впродовж найближчих чотирьох років. Особливе занепокоєння серед коментаторів представлених інститутом даних, викликав той факт, що виїжджають із країни передусім молоді, приблизно 30-річні люди. Причому відсоток осіб

із університетською освітою серед емігрантів значно вищий, аніж в середньому по країні. Експерти звертають увагу на те, що плани значної кількості емігрантів повернутися щойно через 5–10 років надто віддалені й можуть із плином часу абсолютно вивітритися з їхніх голів. Таким чином, резюмували фахівці „ARC Rynek i Opinia“, навіть половина заробітчан може не повернутися до рідної країни.

Спостерігаючи за динамікою міграційних процесів у Польщі з української перспективи, треба відмітити, що теперішні польські тенденції зберігатимуться ще далеко не один рік. „Старі“ країни ЄС залишатимуться привабливими для польського громадянина до тих пір, доки вони помітно випереджатимуть Польщу за рівнем економічного розвитку. При середньостатистичній польській місячній зарплатні приблизно у 500 євро, тисяча євро щомісяця для хатньої робітниці в Німеччині, чи 550 євро за тиждень праці сантехніка в Ірландії – спокуса неабияка. Тим часом, тільки в будівельній галузі у Польщі нині бракує щонайменше 100 тисяч працівників, причому це за обставин, коли навіть не розпочалися інвестиційні проекти, пов’язані з Євро-2012.

Заробітчанських спокус не бракує й для представників нефізичної праці. Польські інформатики, медики, а навіть поліцейські уже добряче втоптали стежку на „туманний Альбійон“. Придивляється до польських фахівців і Да-

нія, яка вже тепер розпочала в Польщі набір кількох сотень лікарів, організувала курс вивчення мови для великої групи медсестер. Найновіша, та досить симптоматична тенденція заробітчанського потоку з Польщі – виїзд на роботу до Великобританії та Німеччини вчителів. У цих країнах педагог-початківець заробляє навіть у сім разів більше, аніж у себе вдома. Поки що валізи пакують учителі точних наук – фізики та математики. Вже цієї осені внаслідок еміграції в країні може забракнути навіть кількох сотень викладачів цих предметів. Про закордонні заробітки подумують і вчителі англійської мови, з якими й без того досить сутужно.

Нині польська економіка швидко набирає обертів. Характерно, що за останні кілька років безробіття в країні знизилося із майже 20 відсотків до 12. Інший приклад: у Мазовецькому воєводстві кількість пропозицій праці в другому кварталі 2007-го порівняно з аналогічним періодом минулого року зросла аж на 57 відсотків (рапорт „Ринок праці спеціалістів у II кварталі 2007“). Все ж наздоганяти бодай сусідню Німеччину „трохи“ та й доведеться (скептики, щоправда, оте „трохи“ окреслюють навіть кількома десятиками років). Не дивно, що попри позитивні тенденції у вітчизняній економіці, 35 відсотків працюючих поляків охоче поїхали б працювати у котрись із країн „п’ятнадцятки“ (дані найновішого

дослідження Польської конфедерації приватних працевлаштувачів „Lewiatan“).

З іншого боку, варто звернути увагу на те, що значно рідше артикульований неекономічний аспект проблеми еміграції – люди їдуть не лише за „довгим“ євро. В одній із нещодавніх радіодискусій щодо причин та перспектив заробітчанства прозвучала думка молодих поляків, які виїхали до Іспанії. Вони мотивували своє рішення... перевагами середземноморського клімату. Новий життєвий досвід, можливість досконало вивчити іноземну мову, зрештою, жага пригод веде й неминуче вестиме якусь частину польських громадян на захід (чи південний захід) від рідної, ось уже п'ятий рік євросоюзна країна.

Те, що за такої ситуації в Польщі абсолютно нової якості повинна набути справа української міграції до цієї країни, є очевидним. Передусім, мусить відбутися виведення з тіні якоїсь частини армії нелегальних заробітчан-українців, кількість яких за неофіційними даними може сягати навіть понад 200 тисяч. У рапортах Інституту громадських справ (ISP) вказано, що в РП у 2005-му серед приблизно 300 тисяч нелегальних працівників-іноземців домінували саме українці.

Радикальне спрощення процедури

працевлаштування сезонного працівника з-за східного кордону, що відбулося саме цього літа – важливий крок у напрямку зміни статусу українського робітника. Грядуть наступні нововведення в трудовому законодавстві, які полегшуватимуть польському працевлаштувачеві процес працевлаштування не тільки сезонного працівника. Про це, до речі, йшлося на конференції, організованій у червні в Кракові СКУ, де з відповідною інформацією до українців звернувся представник польського міністерства праці.

Навіть беручи до уваги той факт, що з початком 2008-го між Польщею та Україною опустяться „шенгенські ґрати“ (за влучним висловом Антіна Борковського на шпальтах „України молода“), без сумніву, саме українці будуть тими, хто передусім скористається з тих нововведень у польському трудовому законодавстві, що спрямовані на громадян неєвросоюзних країн. Як показує практика попередніх приблизно п'ятнадцяти років, українці незмінно очолюють першу п'ятірку у найчисленніших мігрантських груп у Польщі (наступні після українців у цьому списку, причому зі значним відривом – білоруси, вірмени, в'єтнамці, росіяни). Подобається це комусь чи ні, та Польща, найближчий євро-

союзний сусід України, який, з одного боку, динамічно розвивається, а з другого – переживає етап помітного відтоку власних фахівців, потребуватиме дедалі більше робочих рук у різних галузях народного господарства, тож інтенсивно „всмоктуватиме“ українських працівників. Перед середньостатистичним Яном Ковальським відкрилися ринки праці найбагатших європейських країн, а святе місце, як відомо, порожнім не буває...

Україна ж опинилася в парадоксальній ситуації – сплачує власною „кров'ю“ за євроінтеграцію сусідів.

Думається, серйозний аналіз тенденцій, притаманних польським ринковій праці та міграційним процесам, попри всю відмінність геополітичної ситуації двох сусідніх держав, був би для Києва вельми повчальним. Польські урядові чиновники, яким ще вчора закидали цілковиту відсутність міграційної політики, судячи з усього, скаменіли й тепер напружують стратегію на наступні роки „великого європейського переселення народів“. Тим часом, серед українських заробітчан у Польщі можна почути футуристичний прогноз споживання борщу десь над Дніпром у 2050 році – китайськими паличками...

плата інсерція

Інгемар Радек, Ждирець, MBA
Генеральний директор
AT-Pojištovna Slavia a.s.

Перебування в Чеській Республіці з впевненістю.

Чеська Республіка стає все більш популярною серед відвідувачів з Росії, України і інших республік колишнього Радянського Союзу.

Привабливими для них є не тільки краса тутешньої природи, багате культурне життя, але і широкі можливості для співпраці. Завдяки тому, що економіка Чеської Республіки вже тривалий час успішно розвивається, та і тому, що ЧР є членом Європейського Союзу, що дозволило їй включитися в загальноєвропейський ринок праці, відкрилися широкі трудові можливості для зацікавлених осіб з-за кордону. Однак перебування іноземців на території Чеської Республіки, також, як і інших держав, керується певними правилами. До першорядних визначень відносяться ухвали закону «Про умови перебування іноземних громадян на території ЧР».

Кожний іноземний громадянин, що подає заяву на отримання візи, повинен підтвердити, що він є застрахованим на випадок отримання травми або несподіваного захворювання. На жаль більшість іноземних громадян не достатньо підготовлена до погашення витрат, пов'язаних з їхнім несподіваним лікуванням.

Увага, існують недійсні страховки!

В останні роки в нас з'являється велика безліч закордонних фірм, що не мають належну ліцензію, які нелегальним способом пропонують досконало нічого не варте медичне страхування. Укладені таким способом страховки абсолютно не здатні покрити надану медичну допомогу й ці документи ні Поліція ЧР у справах іноземців, ні чеські державні установи не визнають за дійсні. В кінцевому підсумку ця незаконна діяльність кваліфікується як кримінальний злочин.

Страхова компанія Славія („Pojištovna Slavia“) має для Вас рішення

Страхова компанія Славія створила оптимальну медичну страховку для іноземних громадян, яка базується на врівноваженій комбінації надійних служб і вигідної для клієнта ціни. Страховка Страхової компанії Славія відповідає всім чинним законам, підкоряється всім умовам закону „Про умови перебування іноземних громадян на території Чеської Республіки“ і визнається органами Поліції ЧР у справах іноземців.

Страховка Страхової компанії **Славія покриває витрати**, що пов'язані з наданням медичної допомоги, у разі несподіваного захворювання або одержання травми, навіть і з **найвищою межею** страхового відшкодування – 2 200 000 чеських крон. Страховка Страхової компанії Славія містить у собі, насамперед витрати на амбулаторне лікування, лікування лікування й на надання екстреної стоматологічної допомоги. Для більше вимогливих клієнтів Страхова компанія Славія приготувала спеціальний вид страховки – „**Ексклюзив**“!

Кожний іноземний громадянин, який збирається перебувати на території Чеської Республіки, повинен ретельно зважити, яке страхування собі вибрати. Мова йде не тільки про формальні умови, але й про відповідальний підхід щодо забезпечення безпечного й приємного перебування в нашій країні. Надійним партнером усіх сторін, які зацікавлені у страхуванні, є Страхова компанія Славія. Більше докладну інформацію про Страхову компанію Славія і про її послуги, що пов'язані із забезпечення медичного страхування іноземних громадян, знайдете за адресою: www.pojistovna-slavia.cz або по телефону +420 221 803 444

SLAVIA
— Pojištovna

Контрабандні сигарети на митниці.
Фото: автор

Життя на межі

Після того, як Польща приєдналася до ЄС, українці та поляки стали вдвічі частіше їздити один до одного. Але поки політики домовляються про зону вільної торгівлі та мріють про вступ України до Євросоюзу, мешканці прикордонних сіл створюють „вільну зону” власноруч. Щоправда, чиновники таку торгівлю без вилучень та обмежень часто називають іншим словом – контрабанда. Сусід рятує сусіда – на різниці цін живе весь прикордонний регіон. У Польщу везуть бензин, цигарки та алкоголь напівлегальним способом, а в Україну – м'ясо та ковдри.

Це колись Володимир був байкером. Тепер його обшарпаний мотоцикл із коляскою – транспорт для перевезення бензину. Пальне у Польщі вдвічі дорожче, тож чоловік заправляє свого залізного коня в Україні під зав'язку, і ще чіпляє каністру – таким чином за раз може переправити до сусідів 27 літрів пального. Аби товар довезти із мінімальними втратами – штовхає там, де вдається, мотоцикл самотужки. Переходить кордон і за декілька кілометрів від нього збуває бензин

поляку. „На таких оборудках, – каже Володимир, – багато не заробиш, але коли немає роботи – виручає”. До Польщі чоловік їздить декілька разів на тиждень. Сьогодні йому пощастило – стояв у черзі для проходження контролю лише пів години.

Тітонькам на пішохідному переході так швидко потрапити до сусідів – і не снилися. Вони кажуть, що простоюють у чергах щоразу по 4–8 годин. Українських громадян тут сотні. Вони скаржаться, що людей тримають, як у ґетто, і з заздрістю дивляться на сусідню чергу для мешканців Євросоюзу, якою користуються поляки. Там усіх відправляють швидко, черги немає, тож їхні польські конкуренти встигають за день і по десять разів прошмигнути туди й назад, і заробити 50 доларів цілком легально – вони щоразу переносять дозволений блок цигарок. „Суцільна несправедливість”, – чуто серед українців.

Несправедливість виправляють у свій власний спосіб: затарюються цигарками під зав'язку, ховають, де тільки можна. Перейшовши кордон, молоді жінки, бабусі та навіть підлітки починають сеанс стриптизу. Курцям таке краще не бачити. Куриво,

яке вдалося перенести понад норму, витягують із взуття, верхнього одягу та навіть білизни. Найзручніший час для дрібних контрабандистів, кажуть, зима. Можна вдягнути лижний костюм, більший на три розміри, обмотати усе тіло під ним склеєними у стрічку пачками цигарок. Куриво не гребують ховати навіть під шубками дітей. У хід ідуть будь-які хитрощі.

Перенесений через кордон товар українці збувають гуртовикам або стоять із цигарками та пляшками горілки під найближчим базаром. Пані Алла таким чином заробляє гроші на навчання доньки. Каже, що її скоротили з роботи, субсидії на все дорожчі комунальні послуги не дають. Сказали: є чим платити за інститут доньки, значить, достатньо коштів, аби розрахуватися за газ та воду. „Не від хорошого життя тут стою”, – зі слезами говорить жінка. І згадує, як навесні її оштрафували митники за три зайві пачки цигарок, які вона забула витягнути з валізи і сховати на зворотньому шляху. „Поляки тут не стоять, вони все одразу віддають своїм гуртовикам”. Пані Алла скаржиться, що місцеві ставляться до таких, як вона, дуже вороже і називають образливими словами „кабани” та „бидло”. А ще демонструє закордонний паспорт – весь у печатках, документа їй вистачає рівно на 58 поїздок.

Цигарки – основний товар для дрібних бізнесменів з народу. Раніше вигідно було возити і алкоголь, а зараз він не дає такого прибутку.

Інша справа зі спиртом. Мешканці прикордонних територій розповідають, що існують цілі села, яких прозвали „спиртовози”. Жінки та чоловіки наливають пекельну рідину у пакети і проносять через кордон під одежиною. Кілька літрів продав, додому купив дешевих польських харчів і – є що їсти цілій родині. Майже така ж схема і в продавців цигарок.

Експрес-контрабанда

Окрім поодиноких бізнесменів, переправленням курива займаються цілі злочинні угруповання. Потяг „Чернівці-Перемишль” митники між собою називають „експрес-контрабанда”. Він курсує між країнами раз на день, і щодоби митники вилучають з нього до десятка тисяч пачок цигарок.

Сам потяг, коли перетинає кордон, виглядає, як звичайний, хіба що до

стель завантажений валізами. „Човники“ везуть до Польщі шкарпетки, постільну білизну, світильники. Намагаються усього брати лише по кілька штук – аби не вернули. Як тільки вони виходять із вагонів у Перемишлі, за роботу беруться польські митники. У них дві години – саме стільки потяг тут стоїть перед поверненням в Україну. Уже відточеними рухами митники розкручують вагони як конструктор. Щільно напакзовані пачки цигарок випадають з кожної шпаринки. Поїзд буквально нафарширований куривом, воно всюди – у підшивці, стелі, матрацах і навіть у вікні туалету: митники виймають скло у вбиральні і в отворі знаходять цигарки.

Провідниця ховається від журналістів, каже, нічого не бачила. Лише в її купе немає папірос. „Дайте спокій, дістали вже ці „штопані“, – кричить митникам услід. Вагон їй тепер ремонтувати самій на зворотньому шляху.

„Це справа рук не одного чи двох, і навіть не десяти. Тут задіяно двадцять-тридцять людей. Вони напевно співпрацюють із поляками“, – каже керівник відділу митниці на залізниці у Перемишлі Мішко Ческав. І розповідає про схеми контрабандистів. Запевняє: те, що не знайшли його підлеглі (а за 2 години митники встигають обстежити лише половину вагонів), контрабандисти викидають з вікон дорогою назад до кордону. На пероні та обабіч колій їх вже чекають спеціально навчені люди. І так із дня в день – курсує „експрес-контрабанда“, і з кожним його поверненням на батьківщину вагони все більше перетворюються на решето – від незалатаних дірок у стелі та стінах.

У Польщі українців вже не асоціюють із салом. „А, ви журналісти з України? – вигукнули перехожі, в яких ми запитали адресу головного митного управління, – ваших земляків тут багато, вони привозять нам дешеві цигарки!“

Робітник Анджей, який під Перемишлем буде лижний курорт, при слові „Україна“ також згадає про цигарки і демонструє нашу „Приму“ у кишені своєї роби.

Наталя Дмитроченко, Київ

P.S. На складах митниць у Медиці та Корчовій вилучені українські цигарки вже навіть не зберігають – куривом переповнені всі вільні місця. Раніше папіроси продавали з аукціонів, а зараз їх нерідко просто спалюють. Хоча, хто його там знає...

Як потрапити у (не)правильний вагон

► Потяг „Краків–Львів“ зупинився на польському кордоні – у Перемишлі. Довкола – обличчя, втомлені важкою роботою, жорстоким бізнесом та подорожжю у вагонах, де пластмасові сидіння прилипають до спітнілої шкіри. Могутні немолоді жінки носять у поліетиленових сумках та коробках тонни різноманітного товару. Натовп терпляче чекає (майже 40 хвилин!), поки випустять з митниці. Нарешті я зайшов у вагон, зроблений мабуть ще у п'ятдесятих роках минулого століття, який цілком міг би стати експонатом залізничного музею. А де ж моє місце? Навпроти я побачив лавки, на які треба лягати. Я зрозумів, що українці подорожують лежачи, а не сидючи – навіть у білий день! З іншого боку, дизайн потяга практичний, з алюмінієвим профілем та пластмасовими сидіннями, вікна прикрашені в'язаними фіранками, які разом із живими квітами створюють обжиту атмосферу. На жаль, вікна не відкриваються, тому пасажери дихають липким задушливим повітрям, який знижує їхню активність до мінімуму. Нарешті я знайшов вільне місце біля двох дивних американців. Що вони тут, до речі, роблять? Можливо, це агенти ЦРУ?

Раптом у вагон увійшли троє міцних чоловіків з широкими плечима і з татуванням на руках, та з десяток жінок різного віку (від двадцяти до шістдесяти років), в убогих поношених синтетичних блузках та джинсах. Нові пасажери витягли всі види викруток та почали... демонтувати вагон! „Що це таке, невже я потрапив у неправильний вагон?“, – запитую сам себе. Жінки тим часом відгвинтили все, включно з неоновими лампами та панелями під сидіннями – геть усе! Згодом я побачив причину акції: сотні, тисячі українських сигарет для продажу в Польщі, які жінки швидко перекладали у поліетиленові пакети. „Босси“ нервували, жіночки, які кричали одна на другу, ще більше. Панелі потрібно було повернути на попереднє місце. Молодій жінці, яка біля мене намагалася прикріпити лампу, випала з рук викрутка і я, як справжній джентльмен, підняв знаряддя та допоміг пригвинтити лампу. Якраз вчасно, бо тут у вагон зайшла кондукторка, – невисока й повненька, з неприємним поглядом і в уніформі, – щоб перевірити, чи всі панелі на своєму місці, чи світить світло. Двоє американців принишкли на своїх місцях і, роззявивши рота та витріщивши очі, дивилися на неймовірний спектакль. Молода жінка до того часу вже закінчила свою справу й ввічливо до мене посміхнулася. Повернулися татуювані чоловіки та відкрили двері поїзда. Слава богу, свіже повітря! „Невже вони збираються викинути через двері ЦРУ-агентів? А, може, мене, як компрометуючого свідка?“, – подумав я.

Нічого такого не трапилося. Своїми міцними, як сталь, руками вони хапали пакети та викидали їх з вагону на землю, яка, здається, була ще польською територією, і де товар, напевно, повизбирують польські ділери. Після кількох кілометрів ми опинилися на українському кордоні. Потяг зупинився і група контрабандистів рвонула на перон, щоб насолодитися заходом сонця та випити за успішну операцію солодкого шампанського, соку та пива. На щастя, мене, як цінного помічника, в компанію не запросили. Описав всі повернулися в поїзд і почали ділити між собою гроші. Пізніше вони зізналися, що отакий „тур“ вони здійснюють майже щодня. Згодом молода українська жінка у формі прикордонної служби старанно перевірила всі сторінки мого паспорту та поставила штамп. Зробивши пару кроків, все ж повернулася до мене та непоганою англійською запитала: „У вас є страхування, щоб ви могли вільно подорожувати Україною?“ Нагадаю, що мені в пражському посольстві ніхто про ніяке страхування навіть не натякнув. „Медичне? Страхування? Я в порядку! У мене все чудово! Що? Не розумію! Запитайте в американців!“, – відповів я. І поки вона повернулася до сусідів, мені вдалося вистрибнути з вагону на перон. Я подумав, що пляшка мінеральної води корисніша для мого здоров'я, аніж дороге страхування від українських прикордонників. Попереду залишалося ще кілька десят кілометрів, щоб доїхати до Львова. Ця подорож починала мені подобатись.

Хріс Гердел, Люксембург

Не слов'янин той, хто слов'ян притискає

Карел Крамарж, 1925.

Фото з книги: Kramář ve fotografii

найбільше проявилась у відношенні до малорусів чи пак українців. До тих упорядників з'їзду зовсім не поставились, як до народу слов'янського, але лише як до партії політичної. Перед питанням малоруським з'їзд закрив очі, наче воно й не існує. Було воно для них занадто чутливим, занадто дратівливим – ба більше: мали ми враження, наче організатори з'їзду взагалі виступали проти існування цього питання, наче були партійно упереджені проти руху малоруського взагалі, наче наперед прийняли ставлення наших „Národních listů“ або російських правих партій“, – писав Адольф Черни. Автор, на завершення українсько-польської суперечки, спровокованої польським звинуваченням у тому, що українська відсутність була домовлена з німцями, призупинився на можливості того, що українці насправді би почали тяжіти до Берліну. Тоді треба задуматися над причинами їхнього відхилення від слов'янського шляху. „Одні слов'яни українців прямо пригноблюють, а інші стають на бік тих, хто прямо відкидає їхнє існування. Як тут дивуватися, що з того радіє німець?“ Не дивно, що від ініціативи дистанціювався Масарик і соціал-демократи.

Новослов'янський рух зазнав поразки після першого зіткнення з реаліями міжнародної політики. Остання нагадала про себе посередництвом боснійської кризи, після австро-угорської анексії до того часу окупованої території Боснії. Карел Крамарж з цим щиро погоджувався, нібито думаючи, що Росія на це дала згоду. Це зіпсувало довіру між „Надслов'янином“, як Крамаржа назвали на пражському з'їзді, та його російськими приятелями. Новослов'янство, тим не менше, жевріло ще наступні два роки, коли відбулися зустрічі у Петрограді (весна 1909 р.) та в Софії (липень 1910 р.). У Софії Крамарж виступив з промовою, в якій намагався сповільнити посилення впливу російських шовіністів на новослов'янський рух. Його крилата фраза „Не слов'янин той, хто слов'ян притискає“ закарбувалася в історію, але жодного практичного результату не принесла.

Однак головні причини нежиттєздатності новослов'янства лежали в самих його основах; поруч з ілюзіями про російське ліберальне спрямування це були також нещирість та

» Весна та літо 1908 року наче навмисно ставили чехам іспити, що мали перевірити їхнє відношення до українства. Знаменним за цих обставин став Слов'янський з'їзд у Празі, що відбувся в липні 1908 року, який мав скласти конкуренцію устремлінням прихильників нового курсу слов'янської політики – т.зв. неославізму. Його головним чеським протагоністом став Карел Крамарж, який вірив, що ця акція допоможе йому подолати нещодавню виборчу поразку і відкриє нову можливість політичної чільної місце у чеській політиці.

Головним завданням з'їзду, як Крамарж відмітив у Петрограді, куди він приїхав разом зі словенцем Іваном Грібаром та москвофілом Глібовицьким, було досягнення згоди у польсько-російських, сербсько-хорватських та сербсько-болгарських відносинах.

Про українське питання у Галичині не було й згадки. Попередні поради для підготовки слов'янського з'їзду у Празі зіштовхнулися з відмовою прогресивного табору. Повз звучні промови Крамаржа пройти не можна, – обурювався „Čas“, – що у травні ми, як охоронці пригнічуваного слов'янського народу, який до нас апелював проти шляхтичів та влади, розчарували.

Сам пражський з'їзд, що відбувся 12–17 липня, на думку чеських демократів, був повним фіаско. Його всеслов'янський характер можна було поставити під сумнів. Через офіційну заборону у ньому не взяли участь поляки з Пруссії, не було там білорусів та лужицьких сербів, його бойкотували українці, а про словаків під час розсилання запрошень просто забули. З'їзд уникав усіх гарячих тем з тим, що політичні питання не в його компетенції. „Нещирість, на якій ґрунтувався з'їзд

небажання наповнювати гарні гасла про рівність слов'янських народів практичним змістом. Вимріяне Крамаржом зближення Петрограду і Відня, яке б оживило австро-славистичну концепцію Австрії як буферу між Німеччиною та Росією, було мертвим вже від осені 1908 року.

1911 рік підтвердив становище українських націоналістичних партій в Цислейтанії. У других демократичних виборах національні демократи втримали практично без змін своє становище, здобули чотири роки тому, з іншого боку, помітно втратили свої позиції москвофіли. В Галичині вони втратили три мандати, і до Відня вислали лише двох депутатів. Не допоміг їм і процес у Львові, на якому була з'ясована їхня залежність від російських фінансових потоків. Австрійський уряд згодом зробив певні кроки щодо проросійських сил, дедалі сильніше його турбувала примара російської анексії східної Галичини та Підкарпаття, на яку натякала, між іншим, і енергійна православна місія, в якій служили численні галицькі русофіли після повернення з навчання в Росії. На відміну від Буковини, в якій правив власний митрополит, православні Галичини підпорядковувалися константинопольському митрополиту, і таким чином, їхня конфесійна лояльність перетинала кордони монархії. Показовим жестом, що Відень не збирається більше закривати очі на російську диверсію в регіоні, став офіційний розпуск листопадового з'їзду молодомосквофільної фракції Дудикевича. Проти переслідування москвофілів, цієї „екзотичної рослини-паразита, що без матеріальної допомоги від царської імперії не може вистояти у життєвій боротьбі“ (якими вони виглядали в очах українофільного „Slovanského přehledu“), тим не менше, виступали і демократичні українці; цей рух для них вже не представляв серйозної конкуренції у боротьбі за душі тих 60 відсотків східногаличан, які під час останнього переліку населення зголосилися до української розмовної мови.

У чеському середовищі пригноблені русофіли знайшли традиційного захисника в особі Карла Крамаржа. З його квазіпублічної промови на цю тему стартувала у Празі та Відні небачена афера. В листопаді Крамарж дав інтерв'ю російській газеті „Новое время“. Як з'ясувалося згодом, у ньому він, очевидно, сказав більше, аніж сам хотів. Головною небезпекою для Росії він означив не поляків,

а українців; їхня галицька гілка хоче, за його словами, „нанести удар у саме серце руського народу і розколотися його надвоє“. Крамарж був послідовним: ще недавно, як він зазначив, у Галичині не було українського руху, але за останні десять років розрісся. Звідси виходять побоювання Крамаржа, що можлива війна між Австрією та Росією почнеться не через Балкани, а через східну Галичину, де утворюється вогнище „страшної неприязні до Росії, полум'я її захопить південну Русь і запалить бунт у самому руському народі“.

Інтерв'ю зірвало лавину критики у бік Крамаржа. Це було би лише особистою ганьбою Крамаржа, писав „Slovanský přehled“, якби не було цькування українців з боку „Нового времени“, про яких воно не здатне написати „двох об'єктивних рядків“. Редактори „Slovanského přehledu“ не могли зрозуміти, як може Крамарж говорити про недавню виниклий рух, якщо у Львові вже більше 30 років діє Наукове товариство ім. Шевченка і 40 років – „Просвіта“. Несхвально були сприйняті і натяки речника на українську протекцію з боку австрійських та польських урядів: на підставі історичних фактів підкреслювався тимчасовий характер урядових симпатій до українства, коли йшлося про намір будувати свій „східний Тіроль“. „Посвідченням бідноти зачухлого новослов'янства“ мали стати схвальні реакції „Прикарпатської Русі“ і, звісно, „Národních listů“. Останні до ситуації поставилися своєрідно: оцінили промову Крамаржа як одну з найцікавіших політичних промов і вірили, що він отримає всезагальне визнання за свою прямоту.

Від слів Карла Крамаржа офіційно дистанціювався виконавчий комітет Чеської прогресивної партії Масарика. Ситуація виглядала тим серйознішою, що так мав говорити винятковий чеський політик; реалісти у відповідності до свого кредо висловили за чехів необхідність симпатизувати русинській боротьбі та виразили русинам свою підтримку. Український союз, який виступав від імені всіх українських демократичних партій, навіть назвав інтерв'ю повторним доказом незнання ситуації та безпеліційно заявив, що, за винятком Буковини, в Австрії жодні „староруси, млароруси ані росіяни“ не існують.

Однак Крамарж між тим вже почав відступатися, коли у „Neue Freie Presse“ 20 листопада спробував підпра-

вити свої вислови. Цей поворот, утім, його суддів не пом'якшив, вони бачили за цим радше запізнілий жаль за тим, що у своїх відповідях російському журналісту він не був стриманим.

На сполох били русинські делегати: Микола Василько сказав, що боїться (братовбивчої) війни з Росією, зважаючи на 24 мільйони своїх тамтешніх співплемінників. Закликав Австрію не закривати очі на те, як Росія „плекає свою державу в Галичині та на Буковині“. Інтерв'ю Крамаржа, за його словами, принесло величезні наслідки для українців в Австрії та Росії (особливо у другому випадку – начебто відразу загострилися репресії проти їхніх рухів).

Цитовані полеміки та дебати були, перш за все, невротичним відголосом погіршення міжнародної ситуації. У грудні 1912 року представники трьох українських галицьких партій – націонал-демократів, радикалів та соціалістів – у напруженій атмосфері цілої Європи, викликаній балканською кризою, на таємному засіданні прийняли рішення у випадку військового конфлікту між Австро-Угорщиною та Російською імперією зберегти вірність цісарю проти „найбільшого ворога України“. У подібному дусі відбувався і з'їзд студентської молоді у Львові у липні 1913 року, де, як емігрант з російської України, виступив духовний батько українського націоналізму Дмитро Донцов. Ці почини збільшували перемогу ідеї єдиної України, яка від цього моменту була постійно присутньою у політичних кроках українських еліт у роки Великої війни та відразу після неї.

З натхненням полегшенням чеська сторона прокоментувала угоду про галицьку виборчу реформу, яка надавала українцям постійне пропорційне представництво у земському законодавчому органі. І хоча на місці була стриманість, коли йшлося про величину польської поступки, загалом навесні 1914 року відчувалася початок кінця тамтешнього шляхетського домінування та вітався крок у напрямку до національного плюралізму Галичини. Незадовго до початку війни, після років навмисностей та взаємних ненавистних випадів, з ініціативи Відня було підписано польсько-русинську угоду про наміри заснування українського університету у 1916 році. Цей позитивний поворот в історії польсько-українських взаємин перервало розв'язання Першої світової війни, а з нею – фактичного початку XX століття. <

Фото: Норберт Іван

Колаж „Ватри” в об’єктиві

► Липень 2007 року, Карпати, Низький Бескид, друзі і – ще одна „Ватра”. Цього разу 25-та – ювілейна.

Все це собі навіть важко уявити: кольори різних країн, трагічне і урочисте, сумне і веселе, минуле і сьогодення – все поруч. Все в одному, при одній „Ватрі” – Лемківській.

Майже тисяча артистів з Польщі, України, Словаччини, Угорщини, Сербії, Хорватії та Австрії, а гостей – з цілого світу.

Особливо впадає в очі величезна кількість дітей: на сцені і серед глядачів.

А ще неординарні гості: президент України В. Ющенко з родиною; Кир Іван Мартиняк – митрополит Перемисько-Варшавської Архієпархії ГКЦ; Володимир Ющак – єпископ Вроцлавсько-Гданської Єпархії ГКЦ; архієпископ Адам Дибець – ординатор Перемисько-Новосондецької Єпархії ПЦ; віце-міністр культури України Ольга Шокало-Бенч; голова Об’єднання Українців Польщі Петро Тима; голова Об’єднання Лемків Польщі Стефан Гладик і т.д. Всі вони приїхали відзначити разом з лемками трагедію, яка відбулася 60 років тому.

Саме такий колаж можна було побачити і пережити в Ждині, неподалік польсько-словацького кордону, 27 липня під час „Лемківської Ватри”.

Норберт Іван, Вінніпег – Ждиня

Президенти-пожежники

➤ Українські і польські політики часто і охоче підкреслюють, що їхні (українсько-польські) відносини – стратегічного плану. Проявом і підтвердженням саме такого рівня відносин може, зокрема, слугувати і кількість візитів президента України Віктора Ющенка до Польщі. Щоправда, візити Ющенка, окрім акцентування важливості західного вектора української політики (і ролі Польщі в цьому), як це не парадоксально, вказують також на існування інших серйозних проблем, частина з яких стає на заваді взаємин. Хаотичність схеми українсько-польського співробітництва лише додає цьому гіркому присмаку.

Офіційні візити Ющенка до Польщі здебільшого торкаються питання співробітництва у сферах енергетики або європейських устремлінь України, та приурочені вони також до проблем, коріння яких сягає історичного минулого. Так, наприклад, у травні 2006 року В.Ющенко (разом із президентом Польщі Лехом Качинським) брав участь у відкритті меморіалу в селі і Павлокома, що на території Підкарпатського воєводства. Нагадаймо: у цьому селі в березні 1945 р. польське підпілля винищило мирне українське населення і цей злочин замовчувався роками; були також проблеми зі встановленням пам'ятника на могилах

жертв. 27 квітня 2007 р. варшавський візит Ющенка – хоча насправді він повинен би бути перемишльським – був приурочений 60-й річниці акції „Вісла” – депортації майже 150 тис. українців прикордоння. Візити й зустрічі президентів Польщі та України проходять, як правило, у дусі діалогу. Їхнім результатом є чіткі месиджі до обох суспільств, і завжди акцентується бажання обидвох державних мужів у питаннях непростого історичного минулого йти шляхом примирення.

У липні український президент знову побував у Польщі. Цього разу (без президента Польщі) він відвідав культурний захід, лемківську „Ватру”. Організатори фестивалю поставили серйозний акцент саме на 60-х роковинах депортації. „Ватра” стала ще одним елементом протесту проти етнічної антиукраїнської чистки на українсько-польському прикордонні в 1944 – 1949 роках. Візит Ющенка до лемків вчергове показав, що президент України вміє вийти перед оркестром – розуміє потребу активної співпраці з українськими громадами європейських країн. Однак, візити президента України і їхня кількість свідчать про те, що не все у відносинах стратегічних партнерів солодке, як цукерка. Необхідність появи президента це також ознака того, що на нижчому рівні (урядів, парламентів, суспільств)

важко вдається подолати бар'єри, особливо ті воєнні і післявоєнні. Те, що президент повинен включатися у вирішення різного роду питань не найвищого рівня вказує на бездіяльність структур і інституцій, котрі за них повинні відповідати. У нашому випадку це стосується справи меншин, задоволення їхніх освітніх та культурних потреб, розуміння і вивчення травм воєнних депортацій та злочинів. Ті структури, м'яко кажучи, не встигають. Причому, це можна сказати як про польські, так і про українські структури, не кажучи вже про українсько-польські інститути співробітництва (приміром, Польсько-українського президентського комітету, про виникнення якого – точніше, про відновлення роботи – поінформовано під час візиту Ющенка до Польщі у травні 2006 р.)

Для західноєвропейської політичної практики може видатися дивним, що президент – не малої, врешті, держави – повинен вирішувати дрібничкові питання, наприклад, займатися конфліктами навколо Українського культурного центру в Москві (про що на Форумі діаспори просили українці Росії), чи долю „Народного дому” у Перемишлі. Винесення таких справ на рівень президента в інших країнах – річ нечувана. На жаль, практика, реалії України, та й Польщі, зовсім інші, ніж у „старій” Європі. Так складається, що не лише у випадку проблем українців Польщі така схема – президентів-пожежників – стає звичною.

Марко Смерчинський, Ждиня

Фото: Норберт Іван

Яна Пекніцова:

„Штучне запліднення не є абсолютно невинним методом“

Що спричиняє безпліддя у молодих людей і як можна з такою хворобою мати дітей „УЖ“ розповіла Яна Пекніцова, керівник лабораторії діагностики репродуктивної медицини Інституту молекулярної генетики (Академії наук ЧР). За її словами, той, хто знає механізм запліднення, може використати його у двох випадках — створити контрацепцію, або ж навпаки, допомогти заплідненню.

Сьогодні часто можна почути про демографічну кризу чи низьку народжуваність у країнах Європи. З іншого боку, в Чехії зараз проблема з дитсадками — забагато дітей. Як би ви це прокоментували?

На вулиці можна побачити багато мам з маленькими дітьми, тому на перший погляд здається, що проблем з безплідністю немає. Та паралельно з тим, що нині народжується багато дітей, зростає також кількість пацієнтів, які лікуються від безпліддя, але це вже не так помітно.

Сьогодні 15 % пар репродуктивного віку мають проблеми саме з народженням дитини. На щастя, нині вже у всьому не звинувачують лише жінок. Зрештою, це навіть близько не так. В країнах Європи в половині випадків проблеми з репродукцією мають жінки, а в половині — чоловіки. У США — це 60 % чоловіків та 40 % жінок. Ми співпрацюємо з центрами репродукції, в залах яких бачимо молодих гарних чоловіків, і на перший погляд ніхто б не сказав, що вони можуть мати якісь проблеми з відтворенням, та, на жаль, це так.

Щось трапилося з чоловіками?

Ще двадцять років тому нормосперміками (це чоловіки, які мали сперматозоїди у встановленій нормі) вважалися чоловіки, які на 1 мл сперми мали 50 мільйонів сперматозоїдів. І це було 50 % чоловіків. Тепер

навіть показник норми довелося пом'якшити — на 1 мл сперми припадає лише 20 мільйонів сперматозоїдів і це лише у 30 % чоловіків. Тобто нормальна сперміограма знизилася вдвічі і лише в 30 % чоловіків вона відповідає сьогоdnішній нормі, отже, у решти 70 % чоловіків — патологія сперматозоїдів. Говоримо не лише про Чехію, а про європейські країни загалом.

А все це впливає на загальну популяцію. Сам процес запліднення дуже складний. У 50 % жіночих яйцеклітин є хромосомні аномалії, це досить високий показник, і лише одна з 5 запліднених яйцеклітин може приєднатися до матки. Якщо уявити цю величезну селекцію, ще й додати пониженої якості сперматозоїдів, то починаєш дивуватися, як при такій складності процесів люди взагалі здатні розмножуватися.

Та сьогодні пари, які раніше в жодному випадку не мали б дітей, отримали ще один шанс — штучне запліднення. Дуже важливо, що про безплідність вже говорять, як про хворобу, і що це можна лікувати. Це надзвичайно важливо. Раніше казали: жінка не може мати дитину, — навіть, якщо проблема була в чоловікові, і на цьому питанні закривалося, — бо Бог не дав. На мою думку, необхідно було усвідомити, що це є хворобою, і звичайно, потрібно було переконати в цьому суспільство і пацієнта.

Які основні фактори, що зумовлюють безпліддя?

Їх є багато. Ми намагаємося наблизитися до західного стилю життя, коли кар'єра стає для жінки самоціллю, вона відсуває бажання мати дітей „на пізніше“, для неї сім'я вже не є першорядною. Далі економічні, соціальні фактори.

У жінок можуть бути проблеми не лише з гінекологією, а й з імунітетом. Наприклад, у жінки, яка має стосунки з постійним партнером, виробляється імунітет проти його сперматозоїдів. У такому випадку допомагає вживання кондомів, або переривання статевих актів.

Безперечно, важливу роль відіграє віковий фактор. І, маючи в сорок років кар'єру, немає гарантії, що народимо.

В чоловіків проблеми з безплідністю можуть бути в першу чергу через імпотенцію, коли чоловік взагалі не спроможний на статевий акт, проблеми з ендокринною системою, мала кількість чоловічого гормону тестостерону, вживання наркотиків, поранення статевих органів. Всім відомі байки про вузькі труси чи джинси, але однозначно — висока температура має великий негативний вплив на якість сперматозоїдів.

Часто причинами безпліддя є забруднене навколишнє середовище та речовини, які виникли внаслідок людської діяльності. Деякі такі речовини, на щастя, вже заборонені, наприклад, діетилstilбестрол. Його створила людина, і парадокс полягає в тому, що це були ліки для жінок, які мали загрозу викидня. Двадцять років тому їх вживали вагітні жінки у США. А тепер з'ясувалося, що сини жінок, які вживали ці ліки, мають проблеми з репродукцією, є безплідними.

Чим займається ваша лабораторія?

Ми створюємо антитіла, які допомагають виявляти вади в сперматозоїдах та визначати їхню якість. Наші антитіла використовуються в лікарській медицині, у визначенні патологій сперматозоїдів та виборі оптимального методу штучного запліднення. Під час контакту з антитілами протеїни, які містяться в голівці сперматозоїда і кожен з них має свою функцію при заплідненні, забарвлюються певним кольором і це дає нам змогу побачити, де є вада.

Центри репродукції мають свої лабораторії, де визначаються основні параметри сперматозоїдів — морфологія (будова), рухливість, кількість.

А наші антитіла дають нову можливість – зазирнути всередину сперматозоїда. Бо бувають випадки, коли сперматозоїд виглядає дуже добре морфологічно, добре рухається, але запліднення чомусь не відбувається. Тут якраз наші антитіла дають можливість побачити дефекти всередині клітини.

Це не означає, що всі центри репродукції використовують наші антитіла, але вже є місток від науки до практики. Багато залежить і від популяризації. Переважно хтось з такого центру дізнається про нові методи й починається співпраця. Наприклад, декілька центрів в Празі і в Пльзні вже використовують наші антитіла.

А на скільки конкретно така діагностика може допомогти чоловіку мати потомство?

Однією з патологій у чоловіків є азооспермія, хвороба, при якій чоловік під час еякуляції не має сперматозоїдів. Кулясті клітини, які є в його спермі, не завжди є сперматозоїдами, це можуть бути інші клітини. І тепер питання: що з цим робити? В такому випадку наші антитіла можуть знайти серед цих кулястих клітин сперматид – початковий етап розвитку сперматозоїда – і забарвити його. А це означає, що в такого чоловіка процес розвитку сперматозоїдів все таки відбувається, та на якомусь етапі є генетична вада, яка не дозволяє довести процес дозрівання сперматиди до зрілого сперматозоїда. Але тут є важливою інформація, що сперматогенез (процес дозрівання сперматозоїдів) відбувається. В чоловіка можна вибрати сперматид і культивувати його *in vitro* (за межами організму) – виростити до

стадії сперматозоїда та використати його для запліднення.

Тобто виникає абсолютно непересічна ситуація, коли чоловік з азооспермією, фактично безплідний, може бути батьком власної дитини.

Ви кажете, що антитіла необхідні для визначення методу штучного запліднення, чому?

Коли жінка готується до штучного запліднення, необхідно врахувати всі „за“ і „проти“ конкретного методу запліднення. Наприклад, якщо в сперматозоїді немає протеїну, який відповідає за приєднання сперматозоїда до яйцеклітини, то запліднення може відбутися лише за допомогою мікроманіпулятора – сперматозоїд штучно вводиться до яйцеклітини. І визначення саме правильного методу запліднення дуже важливе. Мені відомий випадок, коли жінка мала дев'ять спроб штучного запліднення різними методами і всі були неуспішними. Я навіть уявити не можу, що вона витримала і який це був психологічний тиск, а все тому, що відразу не було визначено, де саме є вада у сперматозоїді і як її обійти.

Якщо ж усі необхідні для запліднення чинники є, але щось все таки заважає цьому, то найкраще вибирати методи, які фізіологічно найближче до нормального запліднення – *in vivo*. А не йти на наймодерніші методи тільки тому, що так захотів лікар. Я завжди наголошую – ми повинні максимально наближатися до природи, бо вона є мудра. Я не проти штучного запліднення, а навпаки, працюю над тим, щоб воно було якіснішим, але при природньому заплідненні відбувається змагання популяції сперматозоїдів.

Мети досягає лише той найкращий. А коли відбувається штучне запліднення, то біолог бавиться в Бога. Де впевненість, що сперматозоїд, який він вибрав, є тим найкращим? Тому штучне запліднення є необхідним лише в крайньому випадку.

Варто зазначити, що сьогодні підхід до штучного запліднення є справді розумнішим, бо раніше це було змагання між центрами репродукції – хто скільки цього зробить. Тепер це вже не змагання на кількість, а на якість та успішність.

Наскільки безпечним є штучне запліднення для потомства?

Це ще одна дуже важлива річ, яку в центрах штучного запліднення не люблять чути – деякі фактори штучного запліднення можуть передавати далі генетичне безпліддя. Наприклад, якщо чоловік має проблему через якусь травму, або жінка має непрохідність яйників, а взагалі є здоровою, то нема про що говорити – штучне запліднення не матиме негативного наслідку для потомства. Але деякі дефекти є генетичними, а сьогодні через можливість штучного запліднення ми даємо можливість парі, яка б ніколи не мала нащадків, мати дітей. Виникає питання – чи є безпліддя спадковим? Тобто безпліддя не є спадковим, бо безплідна пара взагалі не може мати дітей, але ми можемо його перенести через штучне запліднення.

Більше того, сучасні дослідження показують, що діти, які народилися від штучного запліднення, мають деякі дефекти в порівнянні з нормальною популяцією. Наприклад, це вади в координації рухів. Іншими словами, штучне запліднення не є абсолютно невинним методом.

А як ви прокоментуєте можливість клонування як ще один метод штучної репродукції?

Вже було кілька заяв про клонувану дитину, але, як згодом з'ясувалося, це був обман. Та, незважаючи на це, вже є 6000 осіб, які хочуть мати власний клон і готові заплатити за це 300 000 доларів. Це дуже показово, що така велика кількість людей хоче бачити себе самого збоку. Мотивація може бути в тому, що багато людей потребують заспокоєння у сприйнятті смерті і хочуть забезпечити продовження себе самого в майбутньому. Науковці, які займаються клонуванням, наразі стверджують, що людина ще клонована не була, але що це лише питання часу.

Тема:

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

Країна-мутант

Теоретично про генну інженерію я знаю не дуже багато. Читав щось про нацистську „евгеніку“, чув щось про картоплю, від якої колорадські жуки поголовно бляють і воліють здохнути з голоду, ніж скуштувати її вдруге... Це — теоретично.

► Практично ж я маю нещастя жити в генетично модифікованій країні. Важко сказати, що в цій модифікації відіграло вирішальну роль — татаро-монгольське іго чи більшовицький переворот, Голодомор чи Друга світова війна, але так є: Україна — це країна-мутант. Або — висловлюючись літературознавчо — країна суцільного ґротеску. А ґротос: слово „ґротеск“ я розумію як химерне поєднання звичай-

них складників. Скажімо, сам по собі кінь і сама по собі людина не є чимось фантастичним. Але об'єднані в кентавра вони вже утворюють ґротеск, тобто химерну комбінацію елементів — на кшталт України.

З-поміж численних мутантів, що заселяють українські простори, першими, звісно, впадають у вічі політики. Пам'ятаєте „Сиднів“ Артюра Рембо? Там змальовано якихось — на перший

погляд — людей, котрі все сидять і щось пишуть. Ніби нічого особливого, але згодом з'ясовується, що за довгі роки сидіння писарі так зрослися зі своїми стільцями, що вже становлять з ними єдине ціле і, водночас, ті ж стільці задовольняють їхні статеві потреби. От що то є поет-ясновидець: передбачив появу чиновника-графомана Олександра Мороза. Можливі, звичайно, й інші і варіанти. Якщо схрестити промисловця-підприємця з роботом — вийде Анатолій Кінах; якщо хамувате бидло пошлюбити з ахметовським капіталом і вдягнути йому на голову крадену шапку — отримаємо прем'єр-міністра Януковича; а якщо на місце голови ще й пришити дупу павіана гамадрила, то рідна мама не відрізняє таке чудо від депутата Калашникова. Тощо.

Не варто однак — попри ґротескову гидотність і недолугість української політичної „еліти“ — звинувачувати в усіх

наших бідах самих лише політиків. Не знаю, чи щось іще завдало нам такої шкоди, як укорінена в колективній свідомості самовиправдальна антитеза „погана влада – добрий народ“. Треба нарешті колись подивитися на себе відсторонено – і зізнатися собі: ми – паскудний народ. Можливо, не гірший за нашу владу, але й напевно не кращий. Бо щоб перманентно породжувати і виштовхувати на вершини влади таких мутантів, як згадані і не згадані тут політики, народ сам мусить бути мутантом.

Мова, вчив філософ, – це дім нашого буття. В якому домі живе український народ? Якою мовою він у масі і своїй розмовляє? Яко прихильник максимальних людських прав та свобод я мушу визнавати за кожним індивідом і право вільно обирати мову спілкування. Але оце веркосердючківське гакання і шокання, яке сьогодні

лунає навіть на радіо й телебаченні, – це, взагалі, яка мова? Російська? Українська? Ні, це – мова-мутант, і саме цією мовою розмовляє середньоарифметичний українець. Оскільки ж мова, як давно доведено, формує спосіб людського мислення, то носій такої мови просто не може не бути розумовим мутантом.

Було б смішно, якби не було страшно подумати, яких лише інгредієнтів не понамішувано в тій середньоарифметичній українській голові. Що він слухає, нинішній українець? Під які звуки він прокидається і засинає, одружується і розлучається, народжує дітей і вмирає? Під звуки найдебільнішої в світі російської поп-музики. Що він переважно дивиться? Він дивиться найпримітивніші в світі російські телесеріали, чия естетична убогість не заважає проте (а власне якраз допомагає) йому перейматися долею мос-

ковських проститутток, вболівати за петербурзьких ментів і тішитися успішним закордонним операціям ФСБ. Це – його щоденне товариство, його „наші“, котрі завжди виходять переможцями у протистоянні з чужими чеченцями, американцями та іншими ворогами великої Росії. При цьому такий українець цілком щиро може вважати себе патріотом України. От лише Україна в його мутантській свідомості дедалі більше трансформується в губернію Російської імперії.

Чи є в мого модифікованого співвітчизника якісь національно-історичні орієнтири? Нібито є. Зокрема, наприкінці січня він за несміливої підтримки держави намагається вшановувати пам'ять героїв Крут. А вже 23 лютого на повну губу святкує День захисника вітчизни. Тобто, по суті, день того російського бандформування під керівництвом полковника Муравйова, яке розстріляло під Крутами київських студентів і повалило законну українську владу. Здавалося б, такі „кентаври“ не можуть співіснувати в межах однієї національної свідомості. Тим часом вони зустрічаються на кожному кроці. Минулого року ми, наприклад, відзначали тридцяті річницю заснування Української Гельсінської Групи – і, мабуть, щоб краще запам'ятати імена наших дисидентів, відкрили у Дніпродзержинську (от ще питомо українська назва!) парк імені Брежнєва. Та що там Дніпродзержинськ: у моїх географічно західних Чернівцях два місяці тому вздовж вулиці були виставлені білборди, присвячені 100-річчю Романа Шухевича. Знаєте, як досі називається та вулиця? Червоноармійська...

Ще донедавна єдиний порятунок від цієї „мутанізації“ я вбачав у поділі України. Нехай, мріялося мені, Схід і Південь зіллються в екстазі з коханою Росією, а ми вже якось з Європою домовимосся. Сьогодні я так не думаю. По-перше, якщо комусь справді потрібна „велика й соборна“ Україна, то це великим донецьким бандитам, які добре розуміють, що в Росії з її кримінально-кагебістським режимом вони такими великими вже не будуть. Саме донецький клан і не допустить розколу, щоб не втратити загальноукраїнської дійної корови. По-друге ж, вистачить трохи поспілкуватися із західноукраїнськими міліціонерами й продавцями, викладачами й офіціантами, бізнесменами й бомжами, щоб переконатися: процес мутації зайшов надто далеко. Одне слово, я більше не вважаю поділ дієвим рецептом. А інших рецептів у мене немає. <

Від гороху до клонів

Чеський монах та вчений Грегор Мендель наприкінці XIX століття і уявити мабуть не міг, що його дослід з горохом колись дозволить клонувати живий організм. Сьогодні ж його таблицю розрахунку спадкових ознак вивчають на уроках біології у старших класах. І найцікавішим, мабуть, завданням для учнів є розрахунок кольору очей чи групи крові у своїх майбутніх дітей.

У своєму досліді Грегор Мендель показав, що ознаки рослини передаються спадково з чіткою математичною закономірністю. При схрещенні зеленого та жовтого гороху він не лише з'ясував, скільки горошин з нового урожаю будуть зеленими, а скільки – жовтими, але й вирахував домінуючі спадкові ознаки, які передаються нащадкам. У 1865 році Грегор Мендель публічно виступив зі своєю працею „Досліди над рослинними гібридами”. Та лише через 35 років його дослід зробив прорив у науковому світі.

У 1900 році три вчені – Карл Еріх Коренс, Хуго Де Фриз та Еріх Чермак – ще раз підтвердили достовірність дослідів Менделя. Вчені працювали окремо й на різних рослинах та тваринах, а результати збігалися з Менделевими. Тому в 1901 році працю Менделя ще раз перевидають й тепер уже вона стає базисом науки про спадковість та видозміну – генетики.

Менделівські „спадкові фактори” датський вчений Йогансен запропонував називати „ген”.

Наука генетика швидко розвивається на початку XX століття і вже в першому десятилітті вчені починають досліджувати спадковість не лише на видимих ознаках, а й на клітинному рівні. Завдяки цьому науковці детальніше вивчають клітину, з'ясовують кількість хромосом у клітині і визначають, що гени, які відповідають за ті чи інші спадкові ознаки, містяться у хромосомах.

Це довів у своїх дослідях науковець Томас Морган з Колумбійського університету. Він проводив досліді на мушках дрозофілах і результати підтвердили прямий зв'язок хромосом зі спадковістю.

У наступних десятиліттях генетика розвивається вже на молекулярному

Генетика, гenna інженерія, клонування – наукові досягнення, які можуть докорінно змінити людство.

рівні. Науковці доводять, що кожен ген відповідає за синтез одного ферменту, а цей, своєю чергою, відповідає лише за одну реакцію з низки біохімічних перетворень, які в результаті і є внутрішніми чи зовнішніми спадковими ознаками.

Та, на жаль, в генетиці не обійшлося і без темних плям. У Радянському Союзі, в 30–40-і роки XX ст. на науковців-генетиків починаються гоніння – арешти, розстріли та заслання. Сама генетика названа „лженаукою”. Микола Вавілов, віце-президент Всесоюзної академії сільськогосподарських наук, провідний генетик, був арештований під час наукової експедиції в Західній Україні у 1940 році. Його звинуватили в шпигунстві та в „антирадянській діяльності” і засудили до розстрілу. Такий самий вирок отримали і його колеги-

генетики. Щоправда, для Вавілова вирок змінили на 20 років ув'язнення в таборах, та вже 1943 року вчений помер. До 1965 року в СРСР навіть слово „генетика” було табу.

Наприкінці XX століття світ починає говорити про генну інженерію – відтепер людина може синтезувати новий ген, вичленивши його з одного організму та ввести в інший.

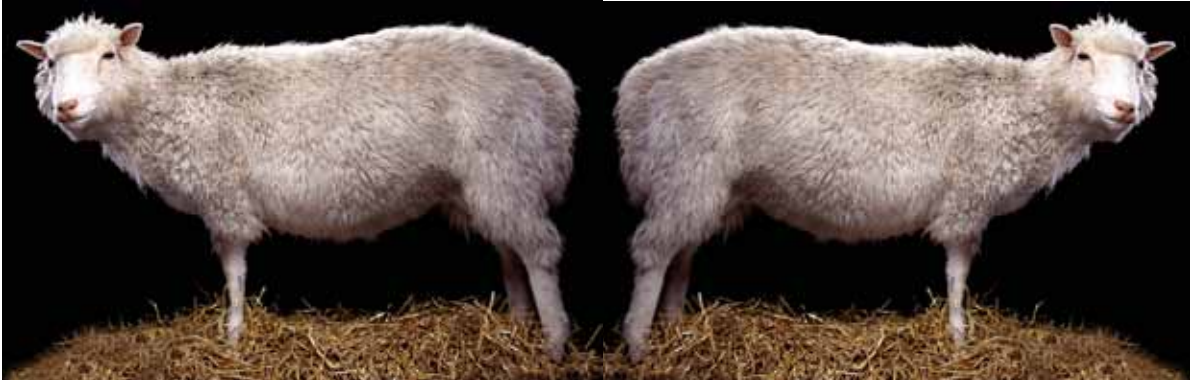
У червні 1996 року завдяки методу клонування народилася всесвітньовідома вівця Доллі. У 277 яйцеклітин однієї вівці було введено ядра з клітин вимені іншої вівці. Утворилося тільки 29 ембріонів і лише один із них став ягням. Вчені під керівництвом Іана Вільмута повідомили про успішне народження вівці Доллі лише через сім місяців. Клонована вівця також стала мамою двох ягнят. У 2003 році Доллі померла через легеневу інфекцію. Спеціалісти коментували це тим, що вівця перебувала під доглядом в закритих приміщеннях, а це стало причиною хвороби.

Відтоді, як світ дізнався про успішне клонування Доллі, вчені клонували ще інших тварин. У 2000 році була клонована мавпа-резус Тетра; 2001 рік, Бразилія – бик Альфа та у 2005 – Бета; 2001 рік – кіт „СС” (Cory Cat), а у 2004 році вперше клоновано kota Малего Нікі з комерційною метою; 2004 – вперше клоновано тварину сімейства конячих – мул Ідаго Хем; 2004 – вперше клоновано коня Прометея.

Проте вівця Доллі стала поворотним моментом у науковому світі – заговорили про можливе клонування людей.

Клонування – страх перед невідомим?

У сучасному світі дискусії навколо можливого клонування людини ведуться не лише на науковому рівні. Представники різних релігійних течій виступають категорично проти створення людини шляхом клонування. Знищення бар'єру перед божественною таємницею запліднення викликає занепокоєння не лише у представників церкви, але також і у багатьох людей з різних куточків світу. З іншого боку, є й прихильники клонування – в першу чергу це ті, які є невиліковно хворими або мають таких родичів чи близьких. Для людей, які мають рак, СНІД, цукровий діабет, хворобу Паркінсона, синдром Альцгеймера, та інші невиліковні хвороби клонування може стати останньою надією на порятунок.

У червні 1996 року завдяки методу клонування народилася всесвітньовідома вівця Доллі, яка померла через легеневу інфекцію у 2003 році.

Суть у тому, що із клітин хворого в штучному середовищі вирощується ембріон, з якого вибираються стовбурові клітини, а вже з них створюються тканини, необхідні хворому. Таке клонування називається терапевтичним.

У 2004 році набрала розголосу афера, пов'язана із клонуванням людини. Південнокорейський вчений У Хван Соку заявив, що йому вдалося клонувати людський ембріон. Проте вже через рік вчений визнав, що насправді результати дослідів були шахрайством.

У США терапевтичним клонуванням займаються у Гарвардському університеті та дослідницькій компанії Advanced Cell Technology. Згідно із законодавством США лабораторії не можуть використовувати державні кошти на такі дослідів. Тому дослідів в Гарвардському університеті фінансуються приватними інвесторами.

Але люди боятися, що терапевтичне клонування може згодом стати репродуктивним. Тому влада багатьох країн вживає заходи, щоб цьому запобігти.

19 лютого 2005 року Організація Об'єднаних Націй закликала країни-члени ООН прийняти закони, які б заборонили клонування людини, оскільки це „суперечить людській гідності”.

А 8 березня 2005 року була прийнята Декларація ООН про клонування людини, яка знову ж таки закликає країни-члени заборонити всі форми клонування людей, коли це несумісно з людською гідністю та захистом людського життя.

Ще одним міжнародним актом, який регулює клонування на світовому рівні є Додатковий Протокол до Конвенції „Про захист прав людини і людської гідності в зв'язку із використанням біології та медицини”.

У грудні 1998 року цей документ під-

писало 24 країни із 43 країн-членів Ради Європи. Цей протокол набув чинності від 1 березня 2001 року. За останні сім років більшість країн світу внесли до своїх кримінальних кодексів поправки або нові закони, які перед-

бачають покарання за можливе клонування людини.

Наразі офіційно жодного людського клону не існує, та, як відомо, заборонений плід – найсолідший.

ШАНХАЙ

від 9 700 крон

КИЇВ та інші міста України від 6 990 крон

МОСКВА від 3 390 крон

ТБІЛІСІ, БАКУ від 7 990 крон

ДУБАЙ від 8 990 крон

БАНГКОК від 14 900 крон

ДЕЛІ від 12 900 крон

ПЕКІН від 14 900 крон

Ціна квитка в обидва боки без аеропортних такс та зборів

Офіс у Празі:
 Husova 5
 110 00 Praha 1
 Тел.: + 420 224 248 828
 + 420 776 676 709
 e-mail: aerosvit.prg@volny.cz

Каса в аеропорту:
 Тел.: + 420 220 115 332

Клонотерапія від Дайновського

Фото: Яцек Вангін

➤ Його вважають одним із найцікавіших представників молоді польської прози. Оповідання Мацея Дайновського – складне плетиво найвищавіших сюрреалістичних сюжетів, просякнуте підкресленою гротескністю. Джерело натхнення – фантастика Ста-

ніслава Лема, про гротеск у творчості якого, до речі, він написав монографію. Мова його творів – невтомна гра словами, екзотичний коктейль із наукової та змістифікованої термінології, згубило просторіччя та авторських неологізмів. Та в барвисті карнавальні шати Дайновський одягає серйозні моральні дилеми людини початку XXI століття. Де межа між етичним і аморальним в епоху галопуючого науково-технічного прогресу, як зберегти своє „я“ в умовах всеохопної технократії – це ті проблеми, з якими намагаються poradити собі герої його химерної прози. Надаючи оповіданням форми інтимних звірянь, монологів, щоденникових записів, автор провакує в читача бажання шукати у персонажах Дайновського рис його самого.

М.Дайновський – автор збірок оповідань „Кулінарні оповідки“ (1997) та „Реліктове випромінювання“ (2004). У деяких його творах вчувається відлуння гарячих дискусій останніх років щодо клонування людських істот. Оповідання „Клондайк“, яке нині публікуємо на шпальтах „УЖ“, стало своєрідною літературною візиткою М.Дайновського, саме ним автора представлено у виданій 2002 року антології „Текстиль“ (польська література, що вийшла з-під пера покоління, народженого у 1970-ті). Цікаво, що події іншого його оповідання про клонів „Гіркий клоновий сироп“ („Gorzki jest syrop klonowy“) розгортаються не деінде як у... лемківському селі. Горянин-призовник, головний герой ностальгійно-іронічного „Сиропа“, аби не йти до війська, замовив собі двійника. Клон, „змайстрований“ зайшлим росіянином Чебурашкіним, тілом удався, та от лемківської душі забракло...

Коли я читав оповідання літературного батяра Мацея Дайновського, який у вільний від писання час перевтілюється в поважного пана доктора, котрий блискуче викладає теорію літератури у Гданському університеті, мене не полишала думка про клонів. Чому?

Перекладач

Мацей Дайновський

Клондайк

➤ Я збрехав би, якби сказав, що ти мене покинула.

Та не збрешу, якщо скажу, що відчував себе покинутим.

13 лютого 2012

На сорокові уродини куплю собі жінку-клону. Вже й переглянув газетні оголошення. Одну рекламу варто зацитувати: „Надай нам зразок м'язової тканини, а ми протягом тижня воскресимо твого улюбленця. Реконструкція з соматичних клітин методом Бегренса: собаки, коти, папуги“. У тій же рубриці: „Діти шкільного віку“, „Дідусь, як живий“ та „Упокоїлася дружина? Досить журитися!“. Словом, є з чого вибирати.

14 лютого 2012

Приміщення освітлене зеленим світлом з куленепробивного акваріуму. За каламутною шибою щось плаває. Здається, в рідкому азоті. Навіть з-за драглистої імлі видно, що гидотне. „Запрошую, проходите, будь-ласка! Це наша гордість. Трансгенна огидраза. Краще виглядає в темряві, бо світиться фосфором“. Потиснув мені руку й підштовхнув до м'якого крісла. У темному костюмі та з посмішкою а-ля таємний співробітник (мовляв, готовий вислухати найінтимніше), він нагадував гробаря. Я непомітно витер руку до штанини.

Сів. Випещений філодендрон почав масажувати мені шию. Я аж підскочив.

– Пішов геть! – гиркнув Гробар. – Пробачте. Опирається дресируванню.

– Що ж, розповідайте, якими вітрами до нас? – запитав, стишуючи голос.

– Ви можете виготовити клону, маючи за взірць тільки фотографію?

– Які проблеми?! – вигукнув здивовано. Встромивши пухкого великого пальця у кишеню брунатної камізелки, замуркотів: „Аби бути точним, я назвав би це генотипним дублікатом, та... Вцілому ви потрапили, куди слід“. Його кругле обличчя засяло гордістю сутенера.

Збентежено витягую з портмоне зім'яте фото: „Розумієте, у мене дещо несучасні смаки, тому...“

– А! Клавдія Шипер, чи не так? Чудово! Нещодавно таку ж замовляла кіностудія. Знаєте, такий історичний фільм, про події на зламі сторіч... Правда, потім плани виробника розвіялись, мабуть якісь фінансові проблеми, тож геном залишився у нас. Тобто все складається якнайкраще. Можемо негайно зайнятися клонуванням. То як? Підписуємо?

На блискучому столі зашаруділи сторінки товстелезного журналу.

У своїй тісній в'язниці розбушувалась огидраза. Тріпотіла кармазиновими наростами, вертіла вредним рилом. Я заповнив бланк договору (сто сторінок белькотіння, параграфи, додатки), після чого Гробар майже силою увірвав мене до лабораторії.

Найбільше мене занепокоїло зім'ятого мірки. Лаборантка в окулярах у роговій оправі шаріла, витискаючи з себе кожне слово.

– Еее... Розумієте... Фотографія фотографією, та ми можемо дещо підкоригувати... Розумієте... Це для того,

аби якнайкраще задовільнити клієнта. Цей... Розумієте, деякі органи можна... Еее... Пристосувати. Зніміть, будь-ласка, штани. Ось тут маєте відбиткову масу, а там – ширму. Я відвернуся.

За фіолетовою вогнетривкою шибою щось вирувало, мабуть якісь диявольські почвари підстрибували у спалахах полум'я.

– І як?! Зробили-сте відбиточок пісюнца? – інженер Розвадовський був товстунцем-веселуном років п'ятидесяти. – Чуєш, послухай мене. Я си фундую нову принаймні раз у рік. Скільки ж то я відбитків зробив у своєму житті! Добре. То си тепер звітуємо.

Кажуть, вперше віртуалізація моделі робить на всіх потужне враження. У скляній вазі завбільшки, як шафа, вирують сіті блакитних ниток, що спочатку повільно, не вельми рішуче, потім швидше та впевненіше зв'язуються в клубки, мотки, звої, сувої, пучки. Вкладаються акордами, плачуть строфами, опадають сяючими каскадами і жаріють полисками гейзерів. Миготіння електростатичних розрядів відьомськими вогниками плигає краями брил і площин. Подекуди щось надимається, наче бульбашки болотного газу, а деінде опадає в м'якому захлинанні.

Важко сказати, коли ця імла з блакитних стрічок та золотих іскор почала нагадувати обриси жінки. Та як би не було, через кілька хвилин процес кипіння у велетенському слоїку припинився й Клавдія Шипер, наразі як прозора проекція, була готова.

– Ех! Поки що це тільки аксонометрія, та не позбавлена чарівності. Яка дупця! Ага, тут іще вектор Лобачевського... – пальці інженера застукотіли по клавіатурі терміналу. – Угу, і тензорочок Рімана... Ну, тепер просто царівна!

Коричневі поля моніторів замиготіли зеленню цифр. На екранах осцилографів зударялися скажені пилоподібні та квадратні плями, а щілина в корпусі головного комп'ютера почала випльовувати сувої стрічки. Залу по вінця виповнило гудіння вентиляторів. Низькочастотне бриніння кабелів було контрапунктом у дуднінні трансформатора. Перегородка дрижала.

– А тепер дивіться!

Біля стіп постаті у скляному бідоні матеріалізувалася легенька імла. Підпливла вище, мінячись сотнею барв. На блакитному кристалі почав осідати райдужний, немов бензинова пляма на воді, серпанок. Згодом миготіння припинилося і серпанок набув кольору тілесних панчіх.

– Знаєте, коли я робив це вперше, то вдалася мені з підборами, прирослими до стіп. – спалахнули лампи денного світла й картина в акваріумі набула нечітких обрисів, розпливлася. – Не могла сандали зняти! Ха, ха!

Якось так неприємно регочучи, Розвадовський втиснув мені в руку ампулку з каламутною рідиною.

– Ну, але цього разу – пальчики оближеш! Це ваш інсталяційний геном. Доручаю вас лікареві Юргеллу. Коридором – прямо й ліворуч.

Здавлене хихотіння інженера переслідувало мене ще й тоді, коли я швидко минав освітлені содовими

вліпив їй з ехидності, зі своєї єхидності...

На мить я втратив дар мови.

– То скажіть мені... Значить, інженер – єдиний тутешній працівник, який...

– Та де там! Розвадовський допився до чортків і врізав дуба кілька років тому. Той – це також всього лиш копія.

Я остовпів. Неуважно вдивлявся в те, що відбувалось у сталевому інкубаторі. В каламутно-зеленій, немов у стоячому ставку, воді спліталися й розпліталися якісь клубки. Швидкі течії підхоплювали й несли вгору смуги жовтявого осаду, грудки, табунці

лампами колби Девара, виставлені в ряд у холі. Те, що там плавало, плекав я надію, не мало нічого спільного з моєю Клавдією. Намагався уявити собі, як за годинку-другу вийдемо з нею з офісу Клонертінмент і Ко. Вона, ступаючи ще невпевнено своїми довгими ногами, сперта на моє плече. Я, намагаючись не зауважувати сповнених заздрості поглядів зустрічних мужиків.

Лікар Юргелло був абсолютною протилежністю Розвадовського. Маленький, худенький, чистенький, на носі – окуляри з товстелизними скельцями.

– Дайте, будь-ласка, ваш геном, – сказав замість привітання. Лівої руки не виймав із кишені фартуха. Щойно через хвилину я усвідомив, що вона паралізована. Він зауважив мою розгубленість.

– Що ж, – прорік тихо. – Розвадовський – геній, та забагато собі дозволяє, коли йдеться про алкоголь. Я, наприклад, – випадкове поєднання геніальних ідей та алкоголізму нашого інженера...

– Та що ви? Ви?!

– Вас це дивує? І Марґель, той, подібний на гробаря, і Нютка, ота лаборантка, яка ось уже шість років шаріє, коли клієнти роблять відбитки... Той рум'янець Розвадовський

маленьких кристаликів. Описля рідина наче загусла, її рух нагадував дріжджове тісто, яке місила невидима рука. Колір інкубаційних вод набув блідшого відтінку. Пахло сіркою. Юргелло легенько підштовхнув мене до броньованих котлів. Я спіткнувся об товстелизний, ізольований каучуком трифазний кабель... Прилад, що нагадував газову пічку, сильно розігрівся. „Тут – мікрівічко. Через нього можемо спостерігати за всіма фазами розвитку вашої Клавдії... Кадр та чіткість наводитимуться автоматично“. Риби, плазуни, волохатий плід, бррр... Втім, цікавість виявилася сильнішою від огиди, відтак, спершись чолом на гумовий перстень вічка...

О несамовитість метаморфоз! Мацюпусінська руда моруло, що бубнявила, як брунька! О феєричний вибуху гастролі, крізь твою ектодерму прозирали бурі й рожеві шари глибших клітин! О поросте тканин, що нашаровуються, седиментації волокон, ерозії площин! Ось ямальський газогін раптово повертає й зникає, поглинутий булькаючими пухирями підгір'я, щоби знову вибратись із них та нанизувати свої сувої на струмені хребта. Пористі місяці нирок, кратери легень, Амазоніє сечо-статевих дорі! О плоде солодкий, що на моїх очах пройшов увесь цикл онтогенезу! »

О нерозумний, ти був рибою, слизською діадемою вужа, лопатовидним плавником жаби, пір'ячком колібрі! Молися за мене.

Не знаю, як довго це тривало. Коли підвів чоло над вічком, Юргелло, не кажучи ані слова, вручив мені пачку хустинок. „І слово стало тілом?“ – у його словах було більше ствердної, аніж запитальної інтонації. „Знаєте, обличчя пітніє від цієї гуми... У кожного“. Я зауважив, що в здоровій руці він тримав дубельтівку з обрізаним стволом. Поглянув йому у вічі. „Трапляється, вони не такі вже й лагідні, як твердить Розвадовський...“ – буркнув.

Моя блондинка лежала за кварцевим склом. Пишний бюст піднімався в такт із розміреним диханням. „Спить, царівна“, – сказав Юргелло й провів мене до дверей: „Через двадцять хвилин отримаєте в реєстратурі“.

– Не розумію вашого незадоволення. А чого ви сподівалися? Що буде в костюмі від Діора? Це стандартна обгортка. Ви ж замовляли клона, а не жакет, чи не так? Тож прошу заспокоїтися! Зрештою, дівка як золото!

– Де, твою мати, та зигота?! – гаркнув хтось углибині коридору.

Сто метрів від будинку до стоянки таксі були справжнім кошмаром. Я тягнув Клавдію за цупкі штанини. Права, ліва, права, ліва. Гадаю, збоку ми досить химерно виглядали: я – в краватці, зігнутий у три погібелі біля її колін, вона – в МНС-івському комбінезоні, з негнучкими ногами, якими ледве шурготіла по плитах тротуару.

17 лютого 2012

Всаджую її на горщик. Годую з пляшечки. Співаю колискові. На роботу

не ходжу. Навіть, якби міг залишити її саму, а не можу, бо хапає усе, що на відстані руки й пхає до ротика, в місто вийти усе ж таки не вдасться. Всі мої піджаки заслинені. У сушарні вже немає місця. Пелюшки, пелюшки, пелюшки.

24 лютого 2012

Оголошення: „Няня для клонів. Жоноклон із трирічним стажем. Приваблива, молода, у добрій фізичній формі. Телефонувати після обіду“. Спокуса. Тим часом Клавдія уже говорить „мама“. До кого?! Час на місці не стоїть. Придбав через Інтервєб підручник „Діти. Як зробити? Як виплекати? Як позбутися?“ На жаль, мій екземпляр бракований – перші сторінки чисті. Щодо змісту наступних, то я – „табула раса“, темна маса, чи як там хто хоче. Повертатиму видавцеві.

5 березня 2012

Треба поглянути правді у вічі. Для мене вона не жінка. Люблю Клавдію, наче доньку. Широ кажучи, передчував це іще біля інкубатора. Неможливо оволодіти кимось, якщо був свідком його сотворення. Починаю розуміти безпорадність Бога. О іроніє, Він також став батьком.

Клавдія вже самостійно читає. Небагато розуміє, це правда, та прогрес просто неймовірний. Сьогодні запитала мене, що таке Чингіз-Хан. І звідки я, до дідька, маю це знати?! Замовив через Інтервєб енциклопедію та комплект підручників для загальної школи. Ісусе! Гордощі розпирають груди, я надувся, мов павич. Чи всі діти такі здібні? Ну і, на щастя, вже самостійно миється. Наказав їй зачинятися у ванній. Здивувалася.

Із голови не виходить оте оголошення з минулого тижня. „Приваблива, молода, в добрій фізичній формі“?

– Це ви замовляли няню? – за дверима стояла ідеальна копія Клавдії Шипер.

Я онімів. Оглянувся. Клавдія виводила огризком олівця по старих „Бульварних вістях“. Старанно випишувала літери, висолопивши язичка.

7 березня 2012

Клавдія-2 буджує в мені нездорові емоції. І як їй вдається втримувати рівновагу на височенних підборах? Намагаюся не водити за нею очима, коли вигинається перед дзеркалом, аби побачити, чи ідеально лежить сукня.

На жаль, учорашній вечір не вдався. Тицьнула мені під ніс параграфи „Права склонованого громадянина“

та триста двадцять першу поправку до Конституції.

1 квітня 2012

Клавдія-2 розгосподарювалася в моєму домі. Мало того, що накинула неймовірно високу ціну за свої послуги, то на додаток ще й годинами висить на телефоні й набалакує якісь страшні рахунки. А крім того, геть виїдає джем із холодильника. Я беззахисний. Мушу бувати в офісі, допомога біля Клавдії надалі необхідна. Та, з другого боку, чарівність няні... Цілими днями лазить у самій близькій зі слухавкою біля вуха. Відчуваю тягар своєї сороківки.

3 травня 2012

Після обіду знову сварка: „О котрій треба приходити додому? Знову волочилася з тим хлопцем?! Паскудне дівчисько!“ Удар, потиличник. Як захистити свою дитину? Вчора помилювався, прочитав мораль своїй Клавдії. Дедалі важче їх розрізнити. Тихесенько прослизнув до своєї кімнати, їхнє верещання ще півгодини заважало мені зосередитися на нотатках.

– Але що ти собі уя...

– Не буду чалапати в кедах й одягатися у мішкувате спортивне лашшя, тоді як вона випендрюється на шпильках та в цукцх спідницях!

22 липня 2012

Дивовижа. Я не зауважив, як із пуп'яха вибрунькувалася квітка. Останнім часом усе відбувається якось надто швидко.

Щоправда, ця моя Клавуся теж неабияке зіллячко...

– Ти нарешті перестанеш ставитися до мене, як до дитини?! Звільни врешті-решт цю потворну ідіотку! З мене досить постійної інфільтрації! (Звідки це слово – „інфільтрація“? Надто розумною стає, шмаркачка).

Збентежено опустил руки. Що я, до дідька, можу? Знаю, що невдовзі мене покинеш і я нічого не зможу зробити. Та Клавдія-2 залишиться. Постійно вимагує мені перед носом договори. Знову параграфи, поправки та белькотіння. З усього цього розумію тільки те, що за звільнення жоноклона можна добряче дістати по вухах.

– Вона каже, що деякі органи клонів роблять під відповідний розмір. Що це означає?

– Ти до Бозі помолилася?!

Збожеволію! Джем постійно зникає. Телефон окупований. Всюди валяється розкидана близьна. Та сам вигляд її негліже... Няня почуває себе

настільки впевнено, що не зачиняє дверей навіть тоді, коли купається. Крім того вважає, аби я гасив світло відразу після вечірнього випуску новин і повертався перед двадцятью, бо її сон вельми нетривкий. Пиво – забагато калорій (частував тебе хтось, бабо?!), футбол – розвага для плебеїв. Збожеволію, збожеволію!

Яка з них сьогодні мені наснилася?

– Не казатиму тобі „тату“. Не клей із себе дурня. І зроби з нею щось, благаю! Або вона, або я! Мені не потрібна нянька! Я ж бачу, як ти на неї дивишся!

– Золотко...

– Знаю, сердишся на мене за того хлопця? – Клавдія обійняла мене за шию.

– Та що ти, адже...

– Ти трохи ревнивий? Ну, зізнайся, що так! Таточку...

Боже.

„Отож ми влупили її мікрохвильовою сковорідкою по голові, аж магнетрон зламався. Знесли її сходами, бо трансенний килим, у який її загорнули, страшенно верещав, крім того не хотілося наткнутися на цербера, пробачте, офіс-менеджера сторожової телебудки. Потім я відвіз її у пункт прийому клонобрухту. Вона жакливо кричала, бо опритомніла. Дивилася на мене так жалібно. Я не знав... Вони такі подібні... [...] Заслужую на найвищу міру покарання. Ваша Честь, прошу тільки про одне: не кваліфікуйте мого вчинку як дитинствинство. Я не знав... Коли повернувся додому, вона наказала погасити світло й верещала, що мене довго не було. Телефонна трубка була обліплена джемом“.

Витяг із картки хворого

Пациєнт – чоловічий клон, років із сорок, перед госпіталізацією переховувався у буді поряд зі звалищем біологічних відходів. Прізвище, яке називає, не фігурує ані в списку старозаконного населення, ані в районному реєстрі клонованих громадян, ані в статистичних даних плодів „ін вітро“. Важка постклонова травма, манія переслідування, одержимість якимось інженером Розвадовським та якоюсь Клавдією Шипер (очевидно, що жодна з перелічених осіб не фігурує в картотеках). Не становить значної загрози для суспільства, втім неспроможний соціалізуватися достатньою мірою, стати повністю самостійним. Зважаючи на перенаселення Будинків неповносправного суспільного продукту, рекомендуємо...

– Ну... Нічого собі прутень у хлопа. То що? Утилізація?

А Розвадовського таки треба усунути з геномних програм.

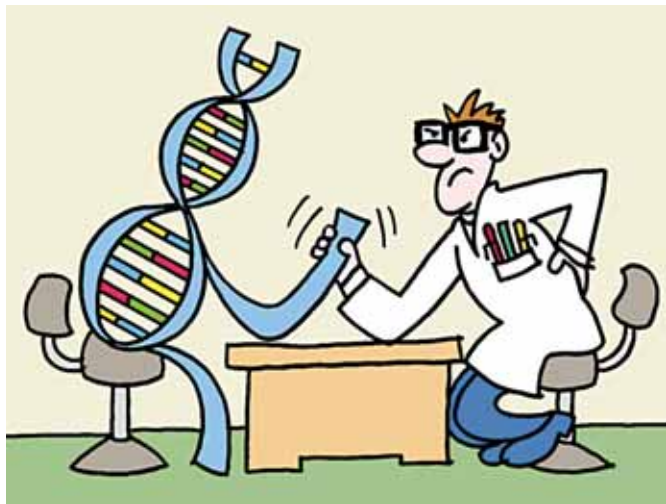
Переклад із польської
Ростислав Крамар

Минуле можна розгадати

➤ Хто хоче дізнатися про минуле свого роду, зазвичай, розпитує батьків чи найстарших членів сім'ї, дивиться сімейні фото чи заглядає до архіву... Таким чином можна перенестися в часі на кілька поколінь назад. Але дуже важко заглянути далі, ніж на якихось сто років. Та нині з'явилася можливість повернутися в часі на сотні років – навіть у XV століття – і знайти своїх далеких родичів, про котрих ніхто з живих ніколи й не чув! Як, зрештою, і вони про нас.

Це не Жюль Верн чи інша наукова фантастика. Це можливості сучасної науки – генетики. Точніше, її комерційного застосування.

У різних країнах світу в генетичних лабораторіях засновано недержавні генографічні бази даних нуклеїнової кислоти ДНК.

В цих приватних установах за відповідну плату проводять не лише аналізи ДНК, але, зокрема, порівняння генетичного коду з базами даних інших акредитованих лабораторій. В ДНК людини є закодовані дані про всіх її пращурів.

У червні цього року таку національну базу даних нуклеїнової кислоти було відкрито і в Чехії. Генетична лабораторія „Gepomac International, s.r.o.“ стверджує, що має в базі даних майже 3000 проб, тобто відбитків генетичного коду своїх клієнтів. Аналіз ДНК зі слини та реєстрація коштують близько 120 доларів. Натомість людина дізнається, в якій частині країни, Європи чи світу живе найбільше людей, ДНК яких має споріднений генетичний профіль. Найцікавіше те, що людина, зареєстрована в генографічній базі, згодом може в інтернеті сама, он-лайн, шукати своїх родичів. Звісно, так само вони можуть шукати її. Причому конфіденційність гарантовано: ніхто відразу не знаходить людину з прізвищем, адресою і телефоном, а лише код. Для його розсекречення знайдена людина повинна дати додаткову згоду.

Поки що генетична лабораторія проводить аналіз лише чоловічої хромосоми Y, тому жінки, які хочуть відкрити минуле свого роду, вимушені проходити дещо складнішу процедуру – здати на аналіз слину свого сина, брата або батька. Зрозуміло, за їхньої згоди.

Богдан Копчак, Прага

Безплідним парам в Україні подвійно не щастить

За статистикою, у Західній Європі безпліддям страждає майже 15 % подружніх пар.

Міністерство охорони здоров'я України наводить дані, що завагітніти не можуть не менше 20 % українських жінок. Справа не проста, але для сучасної медицини не така вже й складна.

» Існує багато різних причин, багато хвороб жінок і чоловіків, які роками перешкоджають парам народити дітей. Але водночас існують відпрацьовані технології і методи подолання таких перешкод... Однак, за всім стоять гроші, точніше – їх нестача. У кого їх немає, для того можливості репродуктивної медицини, практично, недоступні.

Дані Міністерства охорони здоров'я України свідчать, що безпліддям страждають 1,5 мільйона подружніх пар. Але за цілий 2005 рік

з цього приводу до лікарів за консультацією звернулося лише 60 тисяч пацієнтів. Тільки у Києві минулого року зареєстровано 1691 безплідних пар. А скільком парам лікарі допомогли методом штучного запліднення? У 2005 році в Україні „з пробірки“ народилося 700 дітей, отже, спроб запліднення могло бути десь біля 2000.

Багато це чи мало? Звичайно, що мало. Достатньо простого порівняння: у 2006 році допомогу безплідним парам в Україні пропонувало

12 клінік. В уятері меншій Чехії на сьогодні таких клінік існує 23 і виникають нові. В чеських клініках у 2006 році лікарі провели 8926 запліднювальних циклів, успішність яких становить 30 %. Останніми роками в результаті штучного запліднення в Чеській Республіці щороку народжується приблизно 3000 дітей. Україна в цьому показнику відстає більше, ніж у 21 раз.

Коли взяти за показник кількість клінік, де проводять штучне запліднення, по відношенню до кількості населення, Україна відстає від світового стандарту в чотири рази, а Чехія вдвічі випередила світ.

„У світі оптимальним вважають один центр на мільйон мешканців“, – пояснив Мартін Грегорчак, головний гінеколог Центру репродуктивної медицини університетської лікарні „Мотол“ у Празі.

Та повернімося до початків. У Чехії, тоді ще складовій частині Чехословаччини, дитина „з пробірки“ вперше народилася 1982 року. За 25 років лікарі в такий спосіб змогли привести на світ 23 000 дітей. Таке собі містечко... А загалом у світі за три десятиліття народилося три мільйони дітей „з пробірки“.

В Україні метод штучного запліднення започатковано в 1987 році. Через 10 років, у 1997-му, в галузі репродуктивної медицини працювало п'ять центрів, серед них – лише два державні (в Івано-Франківську та у Донецьку). Тільки цього року відкрито третій державний центр – у Києві.

Без сумніву, в Україні є жінки, є пари, яким держава оплачує цей специфічний вид лікування. Але і цій нечисленній групі також доводиться доплачувати – як мінімум, 800 гривень за ліки. Але більшості пропонують заплатити за одну спробу запліднення від 7 до 12 тисяч гривень (це 1400–2400 доларів США). Успішність штучного запліднення, за даними українського міністерства, від 2 до 45 %. Тобто, в середньому 30 %, отож, для певності потрібні три спроби – і маємо вже 4200–7200 доларів. Це – як мінімум. Бо, наприклад, у центрі „Надія“ на Андріївському узвозі одна спроба коштуватиме від 2800 до 3600 доларів.

У Чехії страхові компанії повністю оплачують жінкам три запліднювальні цикли. За кожен наступний доводиться вже платити – 50 000 крон, тобто 2500 доларів.

Зі вступом Чехії в Євросоюз з'явився феномен „оздоровчого туризму“. З Німеччини або Австрії до Чехії приїжджають люди не лише купити дешевих продуктів та смачно поїсти у ресторанах, але і відремонтувати машину, полікувати зуби або й запліднитись. Страхові компанії без проблем оплачують такі ремонти і лікування. І навіть самі пропонують такі послуги своїм клієнтам. Стандарти однакові, але вартість – значно нижча. Коли йдеться про стоматологію, пацієнт-чужинець зі свого гаманця доплатить менше, ніж у себе на батьківщині. Але коли йдеться про штучне запліднення, крім економії 2000 євро за одну спробу, додаються і цілком інші мотиви. В Інституті репродуктивної медицини у західночеському місті Пльзень в 2006 році лікували тисячу пар, з яких 600 були іноземцями, зокрема з Німеччини та Італії. На вибір чужинцями клініки саме в Чехії впливають суворі закони цих європейських країн та легка доступність донорських яйцеклітин у Чехії. В Італії і Німеччині донорство яйцеклітин заборонено законом.

До речі, штучне запліднення передбачене і українським законодавством, ще з 1992 року. А у 1997-му подальші уточнення вніс наказ міністра охорони здоров'я України. Там прописано порядок різних обстежень чоловіка і жінки, включно з гепатитом і ВІЛ/СНІД, обов'язок консервації сперми замороженням на три місяці і повторного обстеження. Мужчина може бути донором сперми максимум протягом трьох років і може здавати максимум три еякуляти в місяць. А вік жінки обмежено до 40 років. Але чи воно так і на практиці? І коли пропонують добре заплатити? Хто встоїть перед такою спокусою?

У світі по-різному встановлено найвищий вік жінки, яка бажає пройти терапію запліднення. Здебільшого це 45 років, у США – аж 55 років. Найстаршою жінкою, яка після штучного запліднення завагітніла і народила здорову дитину, ще до минулого року була 65-річна румунка. Але 29 грудня 2006 року народженням близнят її випередила 66-літня іспанка, яка пройшла запліднення у США – вона, буцімто, лікарям збрехала, що на 12 років молодша. Найстаршою матір'ю у Великобританії стала у свої 60 років Патрісія Решбрук, яка заявила, що пройшла запліднення донорською яйцеклітиною в неназваній клініці „на території колишнього СРСР“. Тобто, це могло бути і в Україні, де дітей хочуть, але не можуть народити і на 30 років молодші за неї. Та у них немає зайвих грошей...

Богдан Копчак, Прага

Запліднення „з пробірки“

» Науковці сміються, – „з пробірки“ було б дуже незручно запліднювати. Насправді все відбувається в чашці Петрі, але з легкої руки журналістів метод *in vitro* вже інакше не називають. Тільки в Чехії щороку народжується приблизно 3000 дітей „з пробірки“.

Вперше метод штучного запліднення *in vitro* застосували ембріолог Кембріджського університету Роберт Едвард (80 років) та гінеколог Патрік Крістофер Стептоє (помер у 1988-му). Цей дослід почався в 1965 р., але лише 25 липня 1978 р. народилася перша дитина „з пробірки“ – Луїса Браун. Це народження засудив Ватикан і Роберт Едвард оголосив Папу дурнем.

А вже 5 жовтня того ж року, також завдяки методу *in vitro*, в Індії народилася ще одна дівчинка. Та, на жаль, вченому не пощастило. Індійська влада оголосила на нього цькування, не випускала з країни на наукові конференції, і через безвихідне становище та нерозуміння у 1981 році науковець вчинив самогубство.

У Чехії в 1982 р. професор Ладіслав Телка допоміг народитися хлопцеві „з пробірки“, якому зараз 25 років.

Сьогодні існують три основні методи штучного запліднення, а саме, інтروагінальна інсемінація, *in vitro* та мікроманіпулятором. При інтروагінальній інсемінації сперматозоїди вводяться в матку жінки і далі процес запліднення відбувається самостійно.

При *in vitro* вносять в чашку Петрі яйцеклітину та сперматозоїди, пізніше запліднену яйцеклітину переносять до матки жінки.

Мікроманіпулятор використовують, коли сперматозоїд не може самостійно запліднити яйцеклітину. Тоді сперматозоїд або його ядро вводять безпосередньо в яйцеклітину жінки.

Сьогодні в ЧР є 23 центри штучної репродукції і щороку 8 000 пар проходить через штучне запліднення з успішністю 30 %.

У світі тільки за допомогою методу *in vitro* народжується 2 % дітей. А за прогнозами ембріологів та генетиків ця цифра буде далі рости.

В ЧР штучне запліднення входить у вартість медичного страхування. Жінка, яка не може завагітніти природнім шляхом, має право скористатися цією послугою 3 рази. Але дія такої можливості має вікове обмеження: для жінок до 40 років.

Чоловіки можуть здавати своє сім'я до спермобанків для запліднення безплідної пари. Раніше це використовували гетеросексуальні безплідні пари, тепер більшість таких пар – гомосексуальні. Щоправда, сперматозоїди одного чоловіка в Чехії можна використати лише десять разів і процедура є анонімною. В Німеччині ця інформація є відкритою, і дитина „з пробірки“ може дізнатися, хто є її біологічним батьком.

Валентина Люля, Прага

Україна в очікуванні дива

Пластичний хірург Богдан Помагач на 36-му році життя стоїть на порозі нового етапу своєї лікарської кар'єри. Цієї осені він у США очолює групу лікарів, які ще до кінця цього року проведуть третю у світі трансплантацію людського обличчя. Дотепер такого роду пересадки відбулися лише двічі — у Франції та Китаї.

► Богдан Помагач працює в лікарні, де 53 роки тому, в 1954-ому, провели першу в світі успішну трансплантацію нирки. Він — не з України і не американець українського походження. Про його далеке українське коріння можна лише здогадуватися. Богдан Помагач — чеський лікар з „провінційного“ міста Оломоуц, який приїхав у США з країни, де першу успішну трансплантацію нирки зроблено в 1966-ому. З країни, в якій цього року лікарі готуються до пересадки тонкої кишки (такі унікальні операції проводить лише кілька клінік у світі) і де в 2005 році нове серце від донора отримало 62 людей, печінку — 82, підшлункову залозу — 18, легені — 11, а нирку — 411 важкохворих людей. Разом — 584 трансплантації за один рік.

А в Україні (уп'ятеро більший за Чехію) 2004 року провели лише третю в історії країни трансплантацію серця.

А за минулий рік зроблено всього сотню трансплантацій органів.

У світі система трансплантацій поставлена майже на конвеєр, найпоширенішою є пересадка нирки. Лідерами є США, Японія, Китай. У 31 країні Європи на сьогодні працює 450 трансплантаційних центрів, в середньому проводиться 20 пересадок органів на 1 млн. населення. А в Україні — 1,5 трансплантації на 1 млн. жителів.

„Відсутність необхідної кількості трансплантацій органів є прямим порушенням Конституції України, яка гарантує громадянам надання медичної допомоги“, — такі слова написані у Державній цільовій програмі розвитку трансплантації в Україні на 2006–2010 роки. Даний документ констатує, що пересадки нирок в країні щорічно потребують 1000 пацієнтів, пересадок печінки — 1500 та пересадок серця — 1500 осіб...

Діагноз хронічної ниркової недостатності в Україні було встановлено у 2004 році 1600, а у 2006 році — вже 2000 особам. Це — офіційно. Але експерти вважають, що реально треба дане число помножити на десять. Від смерті таких хворих рятує лише діалізна терапія або ж трансплантація. Центри діалізу переповнені. Пересадки проводяться тільки в десятках випадків, отож вся надія на штучне очищення крові. Діаліз одного пацієнта в рік обходиться оздоровчій системі, точніше, державі, у 80 000 гривень. Трансплантація нирки, яка є найдешевшою з пересадок органів, коштує, разом з медикаментами на цілий рік, від 30 000 до 150 000 гривень. В наступні роки людині з чужою ниркою на ліки потрібно в рік до 10 000 гривень. З пересадженою ниркою можна жити 10–20 років, потім трансплантацію можна знову повторити.

Пересадка серця значно дорожча. В Україні вона коштуватиме 30 000 доларів. Але у світі ціна такої операції втричі вища.

Харків'янин Едуард Соколов отримав нове серце у 2004 році. Це була лише третя така операція в Україні. Після ускладнень з легенями провів у лікарні довгих дев'ять місяців. Ліки, які він повинен приймати до кінця життя, щоб імунна система приймала серце з чужого тіла, коштують 150 гривень на день. У Харкові це виявилось проблематичним...

Та відповідь на питання, чому справи в Україні в цілій галузі трансплантацій такі невтішні, складніша. В 1933 році український хірург Юрій Вороний провів першу у світі пересадку нирки з трупу. Щоправда, хворий не вижив, але Україну з того часу наводять у підручниках. На успішно проведену пересадку нирки з тіла мертвого донора радянська Україна чекала до 1972 року. Її провів хірург Євген Баран. Він очолює перший в Україні відділ трансплантації нирки та гемодіалізу в київському Інституті урології та нефрології. Батько української трансплантації до 90-х років взяв участь у 700 операціях по пересадці нирки — в Києві та новозбудованих центрах у Донецьку та Львові.

Ще в 90-х в Україні проводили 250 пересадок нирок у рік. Злам настав у 1999 році. Із законодавства випустили презумпцію згоди людини на донорство органів і ввели обов'язок згоди родичів людини, яка помирає. А хто буде в реанімації давати лікарям таку згоду? Кожен чекає від лікарів дива, порятунку життя свого родича, а не пропозиції на донорство трупних орга-

Терапевтичне клонування

► Терапевтичне клонування дає можливість вченим працювати над вирощуванням людських органів для трансплантації. Створюються специфічні умови, необхідні для розвитку і росту кожного окремого людського органу, і ембріональні клітини перетворюються в якийсь орган. На сьогоднішній день вчені вже можуть виростити тканини з властивостями певного органу, але ще не вдається виростити цілий орган у такій формі, яким він є в природі. Вже вирощуються тканини серця та печінки. Але трансплантація з вирощених тканин ще не проводилася.

Щоправда, семеро людей уже має сечовий міхур, вирощений з клітин хворого органу. Це вдалося вченим з університету Уейк-Форест (Північна Кароліна, США). Метод полягає в тому, що стовбурові клітини обростають каркас у формі людського сечового міхура, а потім штучно вирощений здоровий міхур, наче рукавичку, надягають на хворий. Орган починає працювати як одне ціле, але вже здорове.

Джерелом органів для трансплантації можуть бути і тварини. Така трансплантація називається ксенотрансплантацією. Вчені вирощують генномодифікованих свиней, в яких видалено гени, що викликають в людському організмі реакцію відторгнення. Відповідно, такі трансплантовані органи добре приживаються в людському організмі.

нів. В Україні з'явилася гостра нестача органів для пересадки і повною мірою проявились усі недоліки недобудованої системи трансплантації.

Державна програма розвитку трансплантації в Україні на 2006–2010 роки стверджує і глибшу причину кризи – відсутність єдиної системи, стандартизації обстежень донорів та пацієнтів в окремих центрах. В Україні немає навіть єдиного листа очікування. Нирка від моменту відняття до завершення пересадки переносить аж 36 годин, легені – п'ять годин, а серце – лише три години.

У світі пересадка органів тісно пов'язана з діагностикою стану мозку, тобто з точним встановленням того, що людина вже фактично померла, але органи в її тілі живуть завдяки приладам. У відділеннях інтенсивної терапії таких пацієнтів – від 10 до 15 відсотків. Але в Україні діагностику мозку майже не проводять і цих донорів практично втрачено.

П'ятьма центрами трансплантації в Україні має керувати новостворений Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин. Державна цільова програма розвитку трансплантації до 2010 року, ухвалена урядом, має заплановане бюджетне фінансування у розмірі 419 млн. гривень. Така програма була в Україні і в 2002–2005 роках, але реально вона отримала лише 10 відсотків від запланованої суми. А проблеми з фінансами тривають далі.

Сумний досвід Словаччини показує, що відпрацьовану систему можна дуже легко знищити, що трансплантації потребують комплексної уваги і підтримки. Всупереч тому, що законодавчі бази в Чехії і Словаччині однакові – підхід медичних страхових компаній тут інший. А результат? У Словаччині лише зрідка трансплантують нирки, майже не пересаджують печінку і підшлункову залозу, і взагалі не трансплантують легені.

Нещодавно українські ЗМІ принесли інформацію, що у 2006 році активізувався і до того існуючий нелегальний ринок комерційних донорів, і що саме завдяки цьому збільшується кількість трансплантацій. В Україні за торгівлю органами загрожує аж 5 років ув'язнення, але в Інтернеті таких оголошень повно.

Частина українських хворих, щоб отримати орган від донора, буцімто виїжджає на операцію в Росію, Туреччину та Німеччину. За нирку доводиться платити 60 000 доларів. В Україні ціна за купівлю нир-

Фото з контрверсійної виставки BODIES, якій її критики закидають неетичність маніпуляції із людськими залишками. Лунають думки, що „донорами” тіл для цієї виставки стали китайські політичні в'язні.

ки через посередників може досягти 150 000 доларів.

Є підстави вважати, що у сфері підпільних трансплантаційних проєктів в Україні крутяться чималі гроші. В липні цього року поліція Ізраїлю заарештувала групу з дев'яти членів, яка займалася контрабандою донорських

органів з Ізраїлю в Україну і назад в Ізраїль. Поліція про це довідалася від 30-річної громадянки Ізраїлю, яка заявила, що за нирку, взятую в неї у Києві, їй не заплатили обіцяних 31 000 доларів. Ізраїльські закони донорство дозволяють, але забороняють продаж органів. Незважаючи на це, свою нирку продають за кордоном щороку 200 ізраїльтян.

У березні цього року в Іспанії після падіння з риштування загинув заробітчанин зі Львова. Коли тіло загиблого привезли похоронити додому, судмедекспертиза встановила, що людині відняли серце і обидві нирки. Не виключено, що заробітчанин, за принципом презумпції згоди, яка є у законодавстві більшості європейських держав, потрапив в донорську програму. Але в документах, на думку дружини, щось не так. Вона не сумнівається, що її чоловік став жертвою торговців органами.

У світі, зокрема, в бідніших країнах продаж нирок не є рідкісним явищем. У Китаї, на думку західних експертів, нирки та інші органи відбирають у 90 відсотків з 10 000 щорічно страчуваних в'язнів. Китай таку інформацію спростовує, а світові клініки і далі органи в цьому кутку Азії закуповують.

Коли говорити про трансплантацію в ширшому контексті – то сюди належить дуже поширена сьогодні пересадка шкіри, рогівки ока, кісткових біоімплантів, а також пуповинної крові, стовбурних та ембріональних тканин. Україна, назагал, не має сьогодні у царині трансплантації чим пишатись. Але є винятки, а разом з ними і тонкі питання моралі та кроки, які балансують на межі законності. Харківський Інститут кріобіології має вже 20 років клінічної практики перенесення стовбурних клітин, пролікував понад 1700 хворих, які страждали діабетом, захворюваннями крові, хвороби Паркінсона та синдрому хронічної втоми. Стан 68 % пацієнтів суттєво покращав, у 28 % було часткове покращення, і лише у 4 % не було змін. Та Харківський інститут вирішив собі трохи підробити, з'єднав сили з американським інвестором і турфірмами на екзотичному острові Барбадос. А звідки стовбурні клітини? З тіл плодів після абортів (6–12 тижень). Все це ніби за згодою жінки. <

» „У західних клініках усе відбувається, як у кіно, – вертоліт злітає з даху одного будинку й через кілька хвилин приземляється на даху іншого. У нас відбувалося все, як у нашому житті... На все разом було лише три години – саме стільки серце живе в льоду. Укотре я подумки лічив хвилини – 20 піде на сам процес забирання серця, 70–80 – на те, щоб серце пришити пацієнтові, а за решту часу треба встигнути доїхати до інституту, підготуватися до операції... Ми застрягли в „пробці” майже на півгодини – цих божевільно довгих хвилин я не забуду ніколи...”

Коли вшили серце, настав ще один неймовірно напружений момент. Ті п'ять хвилин, доки чекали перших його ударів, операційній бригаді видалися вічністю. І лише переконавшись, що кровотік розпочався й серце ожило, зітхнули з полегшенням.”

Борис Тодуров,
заступник директора Інституту
хірургії і трансплантології АМН
України, який у 2004 р.
провів третю в Україні
трансплантацію серця.

Генетика

СПОЖИВАННЯ МОЛОКА

Люди в нашій частині світу назагал вважають споживання молока і дітьми, й дорослими чимось звичним. Але насправді наша здатність засвоювати молоко не така вже й природна. Переважна більшість ссавців лише в дитинстві харчується молоком, молоком матері.

Дорослі ж ссавці молока не споживають, оскільки продукування ензимів, необхідних для травлення специфічних складників молока, було б марнуванням енергії і засобів, які дорослий організм може використати на інші, нагальніші потреби.

Молоді ссавці продукують лактазу, яка розщеплює лактозу – вуглевод молока – на простіші речовини, які засвоюються краще. Після завершення терміну грудного годування більшість ссавців перестають продукувати лактазу і споживання молока для них – ризик нажити проблеми з травленням.

Однак, напевне, більшість ваших знайомих (а також деякі коти) можуть випити склянку молока без будь-яких негативних наслідків. Непереносимість лактози – що проявляється болем живота і проносом – страждають близько 15 % українців і майже 30 % поляків. Решта, можливо, не дуже полюбить молоко, але не хворіє від нього. А як ситуація виглядає деінде? В Скандинавії лише один з десяти не сприймає лактозу, але чим далі на південь і захід Європи, тим більше таких випадків спостерігається. В Середземномор'ї лише половина дорослих може пити молоко. Але в порівнянні з китайцями це й так достатньо багато – там лактозу толерує загалом 1 % населення. В Африці ситуація складається по-різному – є племена, в яких майже всі дорослі можуть пити молоко, але є й такі, в яких практично ніхто не може цього робити.

Звісно, вчених зацікавив факт, чому деякі люди можуть пити молоко в дорослому віці, а інші, подібно до решти ссавців – ні. Вони помітили, що корисними властивостями білого напою можуть насолоджуватися винятково нащадки пастухів, які декілька тисяч років тому почали розводити худобу. Молоко є багатим джерелом цукру, жиру, білків і кальцію, отож,

можливість його використання була би дуже доречною.

Науковці почали від з'ясування генетичних аспектів сприйняття лактози. Дослідження над фінськими родинами, в яких простежувалася непереносимість молока, навели на думку, що ознака сприйняття лактози успадковується в домінуючий автосоматичний спосіб. Тобто ген, який відповідає за цю ознаку, належить хромосомі, що не є статевою хромосомою, і нащадкам достатньо успадкувати за одним із батьків певну версію гену (генетики називають її алелем), щоб отримати здатність сприймати лактозу, тобто мати змогу пити молоко. Порівняння білкових послідовностей ензимів лактази не виявило жодних відмінностей між тими, хто сприймає лактозу і тими, хто не може пити молока. Тому почали вивчати послідовності, що регулюють експресію цих ензимів. Їх докладний аналіз дозволив висновкувати, що ці послідовності в любителів молока і тих, хто не сприймає лактозу, відрізняються лише парою нуклеотидів. Власне, одна з цих відмінностей – зміна С на Т порядку 14 тисяч нуклеотидів перед початком гену – впливає на обсяг продукування лактази, унеможливаючи генерування її дорослими. Здавалося б, це і є розгадкою. Але з'ясувалося, що цей алель можна виявити лише в Європі. В Африці він зустрічається надзвичайно рідко, або ж узагалі відсутній – його виявлено лише у фуланів і гаусів, та попри це не лише ці народності сприймають лактозу. Нещодавно дві групи науковців дослідили регуляторні послідовності гену, що кодує лактазу, в різних африканських народів, і відкрили декілька інших видозмін, які впливають на його експресію. Та, яка дає найсильніший ефект, також є видозміною окремого нуклеотиду, однак знаходиться вона

за кілька нуклеотидів до європейського алеля. Вперше вченим вдалося так чітко прослідкувати конвергентну еволюцію людини – одна й та ж ознака з'являється в історії людства неодноразово й автономно, а це доводить, що вона виникла внаслідок різних мутацій в одному й тому ж гені.

Обидва головні алелі, що уможливають пиття молока дорослими, дуже швидко поширилися в досліджуваних популяціях, а відтак надавали величезну селекційну перевагу – ті, хто міг пити молоко, виживали і передавали новий варіант гену своїм дітям.

Завдяки генетичним дослідженням засвоюваності лактози вдалося не лише вперше знайти переконливий приклад конвергентної еволюції людини, але й показати, як цивілізаційні зміни можуть впливати на нашу еволюцію впродовж дуже короткого періоду.

Інформацію про це можна відшукати в нашому ДНК. Дослідження дозволяють стверджувати, що найсильніший африканський алель, що уможливив засвоєння лактози, виник щойно 3–7 тис. років тому. Це більш-менш співпадає зі встановленим археологами періодом, коли на цих територіях почали займатися скотарством – 4,5–3 тис. років тому.

Європейський алель старший – він з'явився 5–12 тис. років тому, правдоподібно, серед племен, що примандрували до Європи з Азії. Дехто пов'язує його виникнення з неолітичною „культурою лійковидних глеків“. 4–6 тис. років тому вона панувала на території Європи, де цей алель спостерігається найчастіше, а люди, що належали до цієї культури, були скотарями. Група вчених вирішила встановити, чи справді цей алель зустрічається в неолітичній Європі. З цією метою вони дослідили ДНК кількох десятків зразків кісток із поховань Німеччини, Польщі, Литви і Угорщини. Вони вибирали такі зразки, в яких бу-

ло попередньо ізольовано ДНК мітохондрій, і тепер вони аналізували ДНК ядра. Оскільки при дослідженнях ДНК з поховань існує високий ступінь ризику забруднення зразків, науковці, що брали участь в експериментах, упорядкували в послідовність не лише ізольовані з кісток ДНК, але й фрагменти своїх власних генів, щоб мати можливість порівняти їх із досліджуваними зразками і уникнути можливих похибок автоаналізу.

З дотриманням різноманітних процедур безпеки вони проаналізували послідовності з восьми фрагментів кісток, датованих від 5800 до 5000 року до н.е. і одного – з дещо молодшої, датованої 2267 р. до н.е. Контролем став значно молодший зразок – з середньовічного кістяка. І що ж з'ясувалося? Дев'ять з десяти досліджених зразків виявилися гомозиготами, де обидва алелі гену мали варіант, що унеможлиблює сприйняття лактози. Лише один зразок був гетерозиготним, тобто мав два різні алелі, один з яких виявився вже відомим нам європейським алелем, що дозволяє продукування лактази в дорослому віці. Цей зразок належав середньовічному кістяку. Неолітичні ж кістки належали особам з непереносимістю лактози. Це не означає, що серед тогочасного населення досліджуваних територій взагалі не було здатних вживати молоко в дорослому віці, однак, правдоподібно, їх було ще менше, ніж сьогоднішніх 70 %. Можливо, подальші дослідження, які охоплюють також рештки неолітичних мешканців південної Скандинавії, встановлять, чи дійсно переносимість лактози виникла там разом із культурою „лійководних глеків“, а чи пізніше. Оскільки займатися скотарством на тих територіях почали раніше, результати досліджень стародавнього ДНК наводять на гіпотезу, що саме традиція пиття молока спричинила поширення здатності засвоювати лактозу дорослими, а не навпаки.

Завдяки генетичним дослідженням засвоюваності лактози вдалося не лише вперше знайти такий переконливий приклад конвергентної еволюції людини, але й показати, як цивілізаційні зміни можуть впливати на нашу еволюцію впродовж дуже короткого періоду. А все це чаїться у склянці молока...

Домініка Тшаска, молекулярний біолог, Imperial College London

Що таке ГМО і з чим їх їдять?

» Якщо раніше люди побоювалися органічних добрив, то тепер мають іншу пересторогу – генетично модифіковані продукти. Ще двадцять років тому про генетично модифіковану їжу ніхто не чув. Сьогодні ж дискусія між науковцями про користь чи шкоду ГМО (генномодифіковані організми) вишла за межі конференц-залів.

ГМО вперше з'явилися наприкінці 80-х років минулого століття. Головним їхнім завданням було обійти несприятливі чинники, які заважають рослині, наприклад, рости або зберігатися. Для цього їй вживлюють гени, які допоможуть подолати несприятливі умови. Однією з перших генетично модифікованих рослин стала картопля, яку не їсть колорадський жук. Точніше, він би й радий її з'їсти, але як тільки він вкусить генномодифіковану рослину, його щелепи зведе параліч і вже не відпустить, і колорадський жук помре від голоду. У генномодифікований помідор вживлено морозостійкий ген арктичної риби, аби свіжі помідори залишалися свіжими і в тих регіонах, де низькі температури майже цілий рік. Інші ГМО мають властивість бути стійкими до гербіцидів, які використовують для знищення бур'янів.

На сьогоднішній день найбільш розповсюдженими ГМ-рослинами є картопля, соя та кукурудза, які є найчастіше складниками різноманітних продуктів, від чіпсів до м'ясних виробів.

Крім позитивних якостей, ГМ-продукти мають ще й свої мінуси. В першу чергу це стосується знищення біологічної різноманітності на території, де вирощують ГМО. Так, наприклад, генномодифікована картопля може призвести до знищення її звичайних сортів. Тому генномодифіковані продукти вирощуються на контрольованій території, де спеціалісти слідкують за розвитком цієї культури. Але пилок ГМО може перенести на звичайні сорти навіть вітер, і тоді сильніші властивості генетично модифікованих рослин почнуть домінувати над природними. Саме тому деякі країни ЄС забороняють вирощувати ГМ-продукти на своїй території. Сьогодні їх найбільше вирощують у США – дві третини усіх ГМО. Вирощують такі рослини і в Канаді, Китаї, Австралії, країнах Латинської Америки, Німеччині, Іспанії.

Згідно із законодавством ЄС продукти, які мають генномодифіковані компоненти, повинні мати відповідне маркування на упаковці, якщо їх більше, ніж 1 %.

Що ж стосується України, то ще донедавна ситуація з генномодифікованими продуктами не мала навіть закону про ГМО. У 1998 році Кабміном було затверджено постанову „Про тимчасовий порядок ввезення, державного дослідження, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні“. А це означає, що за цей період в Україні не тільки ввозилися генномодифіковані продукти, але й вирощувалися.

Лише нещодавно, 15 червня ц.р., президент Віктор Ющенко, підписав закон „Про державну систему біобезпеки при створенні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів“. Цей закон Верховна Рада прийняла лише 31 травня.

Противники ГМО наголошують, що рослини нового покоління можуть шкодити і здоров'ю людини – спричиняти алергії, токсичні отруєння або навіть безпліддя. Її захисники стверджують, що на алергічність та токсичність кожен новий ГМ-продукт ретельно перевіряється. І якщо виявляються бодай найменші негативні ознаки, то його на ринок не пускають. Щодо безпліддя, то генномодифіковані продукти існують ще не так довго, щоб можна було прослідкувати таку залежність, кажуть науковці. Тому тестування ГМО повинно відбуватися не один рік.

Генномодифіковані продукти, як і будь-який науковий винахід, мають право на існування. Але людина, купуючи кукурудзяні пластівці, має право не тільки знати, що вона з'їсть, але й право вибрати між ГМО чи чистою їжею.

Сьогодні назва „біопродукти“ є звичною для покупців, „біо-м'ясо“, „біо-картопля“ чи ще якесь „біо...“. Деякі магазини навіть спеціалізуються виключно на біопродукції – продукти, чисті від будь-яких домішок, вирощені в природних умовах без використання штучних добрив. Коштують такі продукти дорожче. Але багато людей згодні заплатити більше за чистий продукт. Багато фермерів у країнах ЄС саме на цьому і спеціалізуються.

Валентина Люля, Прага

Конотопська відьма української політики

Двомовність, подвійне громадянство, „Союз нерушимый” Росії, Білорусі та України вже роками пропонує українцям Наталія Вітренко. А далі православ’я як моральний хребет суспільства (але виключно у постаті Православної церкви Московського патріархату), „Ні!” злочинному НАТО і найновіше „ТЬфу!” Верці Сердючці, яка своїм „Russia goodbye!” зрадила братів, котрим повинна дякувати за все. Уже у 1998 році перед парламентськими виборами казали, що лівіше ніж Вітренко є лише стіна.

Голова Прогресивної Соціалістичної Партії України народилася 28 грудня 1951 р. у Києві. Закінчила Київський інститут народного господарства. У 1977 р. захистила канди-

датську дисертацію на тему „Періональні проблеми розвитку соціальної інфраструктури”; у квітні 1994 р. – докторську дисертацію. Тоді ж її обирають академіком Академії будівництва України, а у 1997 р. – академіком Академії економічної кібернетики.

У 1977 р. Вітренко вступає до Комуністичної Партії Радянського Союзу. Якщо її дорога до освіти та професійної кар’єри була цілком типовою для радянського простору, то у політичній діяльності Вітренко від своїх співгромадян значно відрізнялася, незважаючи навіть на зміни, які настали у 1991 році. Так, у квітні того ж року Вітренко робить доповідь в Академії наук України „Приватизація і соціалістичний вибір”, а 16 червня 1991 року пише свою першу публіцистичну статтю у газеті „Правда

України” під заголовком „Комуністична ідея: чи не рано відспівуєте?”. Зміни у СРСР і щоразу більша реальність незалежності України – для Вітренко зрада ідеї соціалізму і засад інтернаціоналізму. Пізніше вона підкреслювала, що на її думку, лише до 1936 р. соціалізм розвивався правильно.

Так чи інакше, у 1991 р. її політична позиція привернула увагу керівництва Комуністичної партії України і її включили до складу групи, яка розробляла нову партійну програму. Та після проголошення незалежності у серпні 1991 р. Верховна Рада України заборонила діяльність КПУ. „Стара гвардія”, очолена Олександром Морозом, створює Соціалістичну партію України. Наша героїня також активно вклю-

чається до творення програмних документів нової партії. Однак уже тоді з'являються розбіжності між нею та головною партійною лінією. Найбільші шишки летять у Мороза, який прагне відновити популярність лівої ідеології шляхом зміни риторики (принаймні частково). Наталія Вітренко критикує лідера СПУ за те, що партія не підтримує ідею „повернення до СРСР“.

Тим не менше, Вітренко не почуватиметься досить сильною, аби розпочати самостійну політичну діяльність і залишається радником Мороза. Вона стартує у дострокових парламентських виборах у 1994 р. по конотопському виборчому округу і випереджає свого конкурента з КПУ (яка на той час відновила діяльність), набравши 66 % голосів.

Спочатку Вітренко входить до складу Соціалістичної партії, однак швидко вступає у конфлікт з її керівництвом. Головними каменями спотикання стають питання невизнання нею приватної власності, введення двох офіційних мов (при одній державній) та дозвіл подвійного громадянства. Тому спочатку її виключають з керівних органів партії, а потім позбавляють членства. Перед Вітренко відкривається дорога до самостійної партійної діяльності.

У 1996 р. Наталія Вітренко створює Прогресивну Соціалістичну партію України і одразу на виборах 1998 р. набирає 4,04 % голосів, отримуючи 16 мандатів у Верховній Раді. Про успіх мали свідчити її енергійні виступи на телебаченні. У певному сенсі Вітренко стає майстром попудизму. З іншого боку, як підкреслювали деякі тогочасні експерти, її власна мова, як і програмна мова партії, були значно сучаснішими від мови Комуністичної партії, яка продовжувала варитися у минулому. Вітренко натомість спромоглася зосередитись на конкретних справах, зрозумілих для лівих виборців.

Опоненти їй закидали, що вона підтримує діяльність президента Л.Кучми, котрий їй мав використати для розколу політичного табору лівих (пригадаємо, що у президентській кампанії 1999 р. головною страшилкою Кучми було повернення комуністів до влади).

Під кінець 1998 р. Наталію Вітренко оголосили Жінкою року (Чоловіком року тоді став Віктор Ющенко, президент Національного Банку, а Людиною року – президент Леонід Кучма). Тоді ж в опитуванні щодо найвпливовіших політиків України вона опинилася на третьому місці, набравши 24 % голосів (Кучма – 44 %, Мороз – 30 %). Один із типових „ефектів медіа“: вплив Наталії Вітренко на перебіг справ у державі залишався незначним.

Від самого створення Прогресивна Соціалістична Партія асоціюється виключно з її лідеркою Наталією Вітренко, звідти й вислови, що ПСПУ є театром одного актора. Наша героїня підкреслює, що лише її партія реалізує ленінську лінію. Вітренко відзначається витривалістю та енергійністю; легко користується економічним сленгом і вважається досвідченим демагогом. Вона не бореться з якимось уявним ворогом, однак уміє вказати конкретно на нього і не просто вказати, а назвати О. Моро-

за „більшовиком навпаки“, а Петра Симоненка „хлопчиком, який не виріс з коротких штанців“. Олександр Мороз у 1990-х рр. назвав партію Вітренко „троянським конем“ на українській політичній сцені.

У 1999 р. Наталія Вітренко стартує у президентських виборах. Під час кампанії було здійснено таємничий замах на її життя. А відбулося це все у Кривому Розі 2 жовтня, коли в її бік кинули дві гранати. Поранено 45 осіб, вона сама відбулася лише легкими тілесними ушкодженнями. До сьогодні невідомо, хто стояв за замахом. Говорили про провокацію, націлену на Олександра Мороза, адже серед затриманих були люди, пов'язані з ним.

Під час парламентських виборів 2002 р. її партії не вдається подолати виборчий бар'єр, і Наталія Вітренко опиняється на маргінесі політичної сцени. Однак її голос, з огляду на радикалізм, надалі було чути. У президентських виборах 2004 р. вона здобуває 1,97% голосів і посідає 5 місце серед кандидатів.

Вітренко рішуче виступає проти „помаранчевого майдану“. Активність лідерки ПСПУ значно зростає водночас з виборами. Минулого року з радикальними, головним чином антинатовськими закликами та гаслами про двомовність вона мало не потрапила знову до парламенту. Їй не вистачило лічених відсотків. Вітренко вважала (подібні голоси лунали й від деяких політологів), що за допомогою підтасування результатів виборів ПСПУ не допустили до парламенту.

„Вдалою акцією“ прогресивних соціалістів минулого року стали протести прихильників Вітренко у Криму проти військових навчань „See Breeze 2006“, запланованих в рамках програми співпраці Україна–НАТО. До навчань справа не дійшла, а протестанти (не лише вітренківці) звинуватили в отриманні підтримки від північного сусіда. Зрештою, звинувачення щодо російських зв'язків та грошей для ПСПУ з'явилися також у контексті виборчої кампанії 2006 р. На відміну від своїх лівих товаришів з КПУ та СПУ, у рядах ПСПУ відсутні представники великого бізнесу. Немає чому дивуватись, адже партія у своїй риторичі є міцно антиолігархічною (за це дістається всім її політичним опонентам), звідти відсутність інтересу до неї з боку великого місцевого капіталу. Однак те, що нецікаво для тутешніх олігархів, вияв-

ляється, може бути цікавим чужому капіталу. Попри заперечення самої Вітренко, чимало речей вказує на участь російського капіталу у справах ПСПУ. Скандал вибухнув, коли один з представників кримінального бізнесу, звинувачений в економічних злочинах в Україні, – російський бізнесмен Максим Курочкін, – в інтерв'ю визнав фінансування партії Вітренко. Всієї правди нам не дізнатись, адже навесні цього року арештованого Курочкіна після виходу з зали суду в Києві вбив снайпер.

Політична криза, що вибухнула навесні цього року, зіграла на руку Наталії Вітренко, яка єдина з лівого табору підтримала дострокові парламентські вибори. І це не дивно, бо, на відміну від товаришів з СПУ, Вітренко практично нічого не втра-

чає (якщо у парламент не пройде), а навпаки, для неї відкриваються шанси повторного існування на політичній сцені.

Її виборча кампанія буде сконструйована навколо тих самих гасел, що й минулого року: двомовність, „Ні“ для НАТО, союз із слов'янськими народами (не стосується слов'ян-католиків), „Ні“ для олігархів. Критикуватиме всі політичні сили: Вітренко вже звинуватила Партію Регіонів у зраді своїх виборців, яким обіцяли двомовність. Сам Віктор Янукович для Вітренко – прихильник інтеграції з НАТО. Загалом для багатьох така оцінка „правдивої“ ситуації в Україні, здійснена лідеркою ПСПУ, видається дуже оптимістичною, адже виявляється, що всі політичні сили, окрім неї, підтримують інтеграцію України з Заходом.

Її реальні можливості політичної діяльності без підтримки ззовні та участі інших учасників політичного життя в Україні є скромними. Свідченням цього є і досить слабкі цьогорічні акції протесту проти натівських навчань. Дана тема не зацікавила цього року Партію Регіонів, схоже, як і Москву. Щодо шансів ПСПУ у майбутніх виборах – невідомо, чи вдасться їй повторити хоча би результат минулого року. В одному з останніх опитувань, проведених Центром досліджень SO-CIS, сильним конкурентом для ПСПУ виявляється віртуальний блок Верки Сердючки. „За Верку“ згідні були би проголосувати 2 % виборців, тоді як за ПСПУ лише 1,2 %.

Петро Андрусечко, Київ

Дмитро Видрін: В українській політиці переважають мутанти

» Субота, 10 година, центр Києва. Мій співрозмовник буквально прибігає на місце зустрічі – одразу з ранкової пробіжки. Це щоденний ритуал, схоже, як і кава, на яку ідемо до улюбленої кав'ярні політолога/політика. Про українські реалії, про те, чому мало не усі політики – „ублюдки“, а також про політичні перспективи українських лібералів з Дмитром Видріном розмовляв Петро Андрусечко.

Що, на вашу думку, відбувається нині в українському суспільстві? Що можемо очікувати від виборів?

На політичному рівні майже нічого не зміниться. Мені здається, буде та ж сама конфігурація. Тільки боротьба буде не підклимною, а явною.

Не секрет, що бізнесмени і політики з Регіонів мають непогані стосунки з політиками та бізнесменами з „Нашої України“, з паном [Віктором] Балоогою, який належить до пропрезидентської владної сили (і який має стосунки з паном [Борисом] Колесниковим). Але зараз руки у Регіонів і „Нашої України“ зв'язані через присутність у владі комуністів. Отже, і Регіонам, і „Нашій Україні“ вибори потрібні для того, щоб легалізувати їхні нелегальні зв'язки. Ті фінансові потоки, які вони зараз ділять, будуть ділити і в майбутньому, тільки легально, на підставі так званої ши-

рокої коаліції, яку створять з вірогідністю 60-70 %.

Юлія Володимирівна Тимошенко з великою вірогідністю опиниться знову в опозиції. Може до неї додадуться комуністи, вони разом будуть в опозиції. Однак неформально ті, хто правили, хто мали владу, хто контролювали фінансові потоки, вони ж і будуть робити це далі.

В Україні бізнес міцно зрісся з політикою. Відокремлення можливе?

Це все одно, що відокремити любов і секс. У нас політика і бізнес – це одне й те ж. Колись Марк Твен казав, що в Америці найвигідніший бізнес – це експорт свинини. А потім додав, що є ще політика. В українській політиці на кожний долар за рік можна взяти ще два долари. Якщо депутат платив за місце на минулих виборах 5 мільйонів, то тепер від 5 до 15. Депутати будуть заробляти втричі більше, ніж вони заплатили. Усі бізнесмени хотіли би мати такий рівень рентабельності, для них політика – це перш за все великий бізнес.

Таке враження, що Україна перетворюється у велику корпорацію.

Тепер у нас Україна – абсолютно корпоративна держава з корпоративною психологією. Є кілька великих корпорацій – корпорація Регіонів, корпора-

ція „Наша Україна“, корпорація БЮТ. Мова йде про те, хто залишить корпорацию; мова не йде про її зруйнування, зламання корпоративного духу. Йдеться про створення нової корпорації.

Чи в такій ситуації українське суспільство має взагалі якісь можливості впливати на політиків?

Ви бачите, які рейтинги у наших політиків? На жаль, вони ніяк не впливають на статус політика. У президента рейтинг зараз менше ніж 20 %, у прем'єра – менше ніж 25 %, у лідера опозиції – 20 %, але вони лідери. Це відображається на їхньому статусі. По-друге, народ в Україні досить законослухняний. Ми спостерігали, як влада руйнує закони в Україні. Зараз в Україні не існує законів. Я кожного тижня буваю в одному з регіонів і всюди зустрічаю одну й ту ж проблему. Ось є середній бізнесмен – ми захищаємо середній клас України. Влада або великий бізнесмен забрала у нього щось. Він іде до суду, а суд не працює. Не працює ані Конституційний, ані Верховний, ані Апеляційний. Влада зробила жакливі речі. Вона заблокувала всю судову і юридичну систему. Відновити це важко. Але щоб ви не думали, ніби все так погано! На відміну від Росії чи Узбекистану, в Україні вже є конкуренція. Велике щастя України, що вона не є такою великою корпорацією, натомість є три-

чотири корпорації, які воюють між собою. Їхня мета – боротьба між собою. Наша мета, демократів, не дати їм злитися в одну велику корпорацію.

Для мене абсолютно незрозуміло, чому виборці в Україні голосують за сили, які себе не виправдовують. Чому шахтар або робітник голосує за депутата, який їздить на іномарці за 100 тисяч доларів?

В Україні політика давно стала великим шоу, де оцінюється не реальний рівень політиків, а їх акторський талант. Можу навести приклад. У моєї дружини багато (я думаю, що ми належимо до середнього класу) подруг, вони дружини бізнесменів. До них приходять кухарки (тимчасові кухарки) раз на тиждень, – щось приготувати і приготувати. Ці дружини створили своєрідний жіночий клуб. І спитали своїх кухарок, за кого вони будуть голосувати, а ті відповіли, що за зірку нашого шоу-балету, Юлію Володимирівну. Кухарки зізнались: „Якщо вона прийде до влади, кухні, на яких ми працюємо, будуть нашими“. Політики навіюють: „Якщо ми будемо при владі, заводи будуть вашими, цінні авто депутатські будуть вашими!“

Тепер в Інтернеті остання фішка на „Українській Правді“ – фото будинків багатих людей. Подивіться коментарі, їх по тисячі на кожне фото. 90 % з них такого змісту: „Непоганий дім. Коли ми прийдемо до влади, там буде піонерський табір“. Як соціологу, мені дивно, адже 7 років тому, коли ми проводили опитування, 70 % людей говорили, що покладаються на себе, а 30 % покладались на державу. Це була епоха „кравчучки“, безвладдя. Я сам торгував консервами, з Чехії привозив, на вокзалі продавав. Хоча я був тоді професором, завідувачем кафедрою. Тоді люди сподівалися на себе. А тепер політики навіяли, що вони все дадуть. Тепер 70% сподіваються на державу, а 30% – на себе. Усі чекають силу, яка прийде і все дасть – кухні, посуд, маєтки.

Це залишки минулої ментальності?

Україна – куркульська держава, в добром сенсі. Але остання генерація політиків пробудила якийсь посткомуністичний симптом. Я зараз багато пишу про те, за що саме ми не любимо цю нову генерацію політиків і називаємо їх „ублюдками“. До речі, ублюдки – науковий термін, який означає особистість, яка має походження від різних біологічних ліній, наприклад, осел та віл. Вони не можуть давати

Фото: Петро Андрущенко

Що таке середній клас в Україні?

Середній клас – це ті, хто заробляє стільки, що може думати не лише про виживання, але й про життя. За мірками України – це ті, хто отримує 3-4 тисячі доларів на місяць. Тоді людина думає не як купити хліб, а думає, в який ВУЗ віддати дитину. По-друге, середній клас – це ті, хто має досвід праці з сучасними технологіями. Весь майбутній середній клас зараз в Інтернеті. Я маю свій блог і свій сайт. Маю багато прихильників, я знаходжу їх через Інтернет. Це ті, хто хотів би не лише якісної їжі, але й якісної інформації. Якщо людина шукає якісну інформацію – це друга ознака середнього класу. Тобто, до доброї кави потрібна добра газета. Третя ознака – це закордонний досвід.

Дехто розглядає вашу партію як технологічний проект...

Нашій партії скоро буде десять років. За цей час ми створили депутатську фракцію, кілька мерів та губернатор походять з нашої партії. Вийшло багато журналістів з нашої партії. Значить, вона продукує непогані ідеї, якийсь креатив. У нас була фракція „Яблуко“ у попередньому парламенті. І ми через цю фракцію внесли близько 1000 законопроектів. Ми зробили 400 поправок до Карного кодексу України.

У політиці важко діяти самотійно. Кого ви розглядаєте як потенційного партнера?

Зараз нікого. Ми намагалися співпрацювати з Юлією Тимошенко. Ми навіть були в Блоку Юлії Тимошенко, але коли з'явився пан [Йосип] Вінський, прийшовши з Соціалістичної партії, і сказав, що головне завдання БЮТ – реставрація соціалізму, ми вирішили, що, мабуть, підемо з цієї партії.

Я також цього не розумію. Спочатку здавалося, що БЮТ більш правочестистський?

Я був радником Юлії Володимирівни. Я завжди тягнув вправо, а він потягнув вліво.

Як можна.....з позиції...

Колись йшов Сократ з десятима учнями. По дорозі вони зустріли відому гетеру. Вона сказала: „Сократе, а давай заключимо парі, що я зараз підніму свою туніку, покажу ногу, і всі твої учні підуть за мною. Я знаю їх десять хвилин, а ти знаєш їх десять років“. А той каже: „Вони підуть за тобою, авжеж, бо ти ведеш вниз, а я веду вперед“.

Котитися додолу неважко, а от йти до виборців – це складно.

дітей. Так ось, наші політики – це мутанти бізнесової психології та посткомунізму. Лідерка БЮТ була комсомолкою, а потім бізнесменшою, але її погляди – рудименти комсомольських та бізнесових поглядів. Наш великий прем'єр був радянським завгаром, а потім став бізнесменом. Його погляд – погляд радянського завідувача гаражем і бізнесмена. Наш президент був бухгалтером у колгоспі, а став директором банку. Його суміш – погляди бухгалтера, радянського колгоспника та директора банку. Вони всі мутанти!

Ви є в Партії Вільних Демократів. Чим для вас є лібералізм?

Ми називаємо себе „білою вороною“. Нас розуміє небагато людей. З політиків – ніхто, а з виборців – небагато. Ми маємо великі власні Інтернет-можливості – „Оглядач“, наприклад. Користувач цих сайтів – це і є наш клієнт. Ми партія, яка намагається зменшити роль держави в економіці. Усі намагаються збільшити, а ми єдина партія, яка прагне зменшити роль держави. Тому ми є ліберальною партією.

А що з підтримкою? В ситуації України, швидше за все, ліві повинні набирати голосів.

Прихильників середнього класу, ліберальної ідеології, тих, хто сподівається сам на себе – їх від 10 до 15 %.

2 липня Кабінет міністрів відкликав з Конституційного Суду своє звернення від 3 жовтня 2006 року, у якому просив роз'яснити процедуру призначення прем'єр-міністра й членів уряду.

3 липня Генпрокуратура через 3 роки розібралась у Мукачівській справі. Нею направлено до суду кримінальну справу за обвинуваченням колишнього радника голови Закарпатської обласної держадміністрації Володимира Паулю у даванні хабарів в квітні 2004 року під час проведення виборів Мукачівського міського голови. Паулю звинувачується у дачі хабарів головам дільничних виборчих комісій, організації викрадення з приміщення Мукачівського міськвиконкому виборчої документації, в тому числі протоколів про результати голосування та виборчих бюлетенів, а також вчинення під час виборів президента України в 2004 році в м. Тачеві Закарпатської області хуліганських дій та насильства стосовно народного депутата України.

3 липня В Україні за останні кілька років зареєстровано одне з найбільш стрімких, у порівнянні з іншими країнами з перехідною економікою, знижень рівня бідності. Дослідження показали, що за межею бідності в Україні знаходяться близько 30 % багатодітних родин при тому, що рівень бідності в родинах з 1-2 дітьми складає близько 8 %.

4 липня 162 депутати Верховної Ради просять провести позачергову сесію парламенту. Цю заяву, як і саму сесію ініціював експікер парламенту Олександр Мороз, який не вважає парламент розпущеним.

4 липня Рівень політизації серед дітей і підлітків досяг небачених розмірів. Такі дані соціологічного дослідження Київського Інституту проблем управління ім. Горшеніна. Інститут запропонував п'яти- і шестикласникам написати твір на тему: „У якій країні я живу?“. Виявилось, що школярі 5-6 класів знають імена політиків, подробиці скандалів, розказують один одному на перерві анекдоти про перших осіб держави.

5 липня Президент України Віктор Ющенко заявив, що Україна може відмовитися від послуг швейцарського трейдера Rosukrenergio і вже з наступного року перейти до прямих поставок газу. Це питання стоїть на порядку денному його майбутньої зустрічі

» **Ваше розходження з Юлією Володимирівною досить мирне. Поганих слів про неї ви не кажете.**

Я її дуже поважаю, вона унікальна людина. У неї унікальна енергетика, вона чудова жінка. Я ніколи не скажу про неї погано як про людину. А тепер вона мій опонент. Мені поставили умову: або я працюю з Юлією Володимирівною, або з [Михайлом] Бродським. Він поступається їй вродою (сміється), але по ідеологічним моментам він мені ближчий. Тому я вибрав Бродського, який важить десь 160 кілограмів, але в ідеологічному плані більше подобається.

Ви жорстко критикуєте своїх опонентів. А що ви можете запропонувати взамін?

Проект нашої програми (програму затверджує з'їзд, а ми ще не виносили її на голосування), співавтором якої я був, має назву (тільки не іронізуйте) „Земля та воля“. Це досить старий лозунг, який був ще в есерів. Його частково використала більшовики: „фабрики – робітникам, земля – селянам“. Ми хотіли надати йому новизни.

Є базові цінності – це земля (в сенсі як знаряддя праці, це наша екологія навколо нас, це наш маєток, на якому ми створюємо якість та рівень життя, тобто, земля у самому широкому сенсі). Є воля – можливість на власній землі будувати власну долю – політичну, соціальну, фінансову. Тобто, земля і воля – це два гасла, які мають, як піраміда, досить широку основу, і вони розбиваються на економічні, політичні, соціальні програми. Зараз у нас є генерал [Віктор] Чумак, він директор Центру, тому соціальну програму ми назвали „Чумацький шлях“. Незабаром буде презентація її програми. Так що у нас є велика програма.

Беручи суто земельні питання, я був єдиною людиною, яка виступала за створення ринку землі. Юлія Володимирівна заборонила голосувати, націоналізувати землю. Але ніде у світі не створили щастя на націоналізації землі. Я єдиний, хто голосував проти. Так ось, земельне питання – це предмет розбіжностей з Юлією Володимирівною. У нас з комуністами є жарт – розбіжності по землі: хто кого закопає. Я колись багато писав про праці перших українських економістів, які були фахівцями з земельного питання. Це, наприклад, [Михайло] Туган-Барановський. Він першим розробив земельну концепцію.

Щоб зробити фермера, селянам треба дати дешеві гроші через нullo-

ві кредити у банках, а земля виступатиме запорукою цього. Це доступ до агрокультури. Треба створити багато безкоштовних земельних училищ, які навчили б не стільки як вирощувати, а як торгувати. На теперішніх фермах ви не побачите комп'ютера. А якщо ви спитаєте, як торгувати помідорами на міланській біржі помідорів, український фермер навіть не скаже вам, що таке біржа, – він ще не був у Мілані. У нас немає міні-техніки! Так ось, ми будемо створювати національну програму з створення міні-техніки для фермерських господарств. Так що у нас є досить велика основа, про це можна багато говорити і казати.

Чи немає небезпеки того, що ця земля не потрапить до селян? Це ж великі гроші.

Тепер у нас є мораторій на рік, ми проголосували (я не голосував). Але вже йде другий рік. Про нього забули. Я став вивчати, що зараз відбувається з землею, і прийшов до висновку, що землі крадеться набагато більше, ніж крали тоді, коли вона фактично була товаром. Я приїжджаю в Крим, мені показують документи, що людина придбала 3 гектари землі на березі моря. Їх можна оцінити у 50 мільйонів доларів. Вона не може їх продати, однак вона може їх поміняти. А теперішні угоди не приносять жодного долара державі. Що ж краще? Земля, яка продається для держави, або земля, яка дарується, унаслідкується, міняється, але абсолютно без вигоди для держави?

Ви йдете на вибори?

Авжеж! Що ж це за партія, яка не йде на вибори?

Ви вважаєте себе більше політиком, чи політологом?

Мені тепер важко себе ідентифікувати. Колись я назвав себе філософом, оскільки є доктором філософії. Потім був соціологом, потім політологом. Зараз я називаю себе „політичний стиліст“, допомагаю деяким політикам зробити власний стиль у політиці. Тепер мені подобається писати. Вийшов перший мій роман. У мене 15 книг, 14 – наукових. Остання – саме цей роман – про політологів, „Останній полковник“. Зараз виходить його продовження, „Записки Маркшейдера“. Я веду розмови про екранізацію у 6 серіях.

Розмовляв Петро Андрусечко, Київ

Депутатів вже вибрали, залишилось проголосувати

➤ Виборча кампанія в Україні мляво добігає свого кінця, так і не встигнувши розгорнутись на повні крила. Зрештою, здається, в Україні вона мало кого цікавить, окрім звісно самих політиків та політологів із журналістами. Країна фактично опинилася в ситуації, коли змушена здійснювати вибір без виборчу.

Згідно з дослідженнями, проведеними соціологічним центром Socis, 35 % українців не влаштовують існуючі партії і блоки, і вони очікують появи нової політичної сили, яка звісно ж не зможе брати участі у діючій виборчій кампанії. А як вказують соцдослідження проведені фондом „Демократичні ініціативи“, 47 % населення вважає, що в народі немає права обирати собі владу! Це серйозні показники, які й здебільшого визначатимуть хід усієї виборчої кампанії і ставлення населення до неї.

Інтрига виборів полягає у тому, чи зможуть помаранчеві БЮТ і „Наша Україна – Народна Самооборона“ взяти більшість у парламенті, чи усю повноту урядової влади розділять між собою Партія Регіонів і КПУ. На сьогоднішній день, як і протягом усього літа, соціологи не мають сумнівів, що саме ці 4 політичні сили потраплять до парламенту, а іншим, зокрема, морозівським соціалістам, литвинівським народникам та прогресивним вітренківцям до парламенту зась. На сьогодні рейтинг чотирьох провідних партій за різними оцінками коливаються в таких рамках: ПР – 31-35 %, БЮТ – 15-19 %, НУ-НС – 12-18 %, КПУ – 4-5 %.

Що ж пропонують виборцям партії цього разу? По-перше, більшість з них суттєво оновили свої списки, а деякі зробили косметичні перестановки. Звісно, це не стосується стабільно незмінних комуністів. Партія Регіонів значно оновила свій депутатський склад, замінивши випадкових людей, які потрапили до парламенту минулого разу (перебуваючи вище 140-го місця у списку), більш якісними кадрами. У першу п'ятірку виборчого списку Партії регіонів увійшли Віктор Янукович, Раїса Богатирьова, Тарас Чорновіл, лідер партії „Віче“ Інна Богословська, та экс-есдек міністр з надзвичайних ситуацій Нестор Шуфрич. До другої п'ятірки списку входять Микола

Азаров, Ринат Ахметов, Олександр Єфремов, Юхим Звягільський і Борис Колесников. Окрім того, у прохідні частину списку потрапили лідер ПППУ Анатолій Кінах, лідер „Трудової України“ Валерій Коновалюк, лідер Республіканської партії Юрій Бойко, экс-нашоукраїнці Володимир Заплатинський та Олександр Горошкевич, а також колишні БЮТівці Сергій Головатий, Василь Хмельницький, Максим Луцький і Олександр Єдін. Хоча тепле місце у списку було обіцяно усім перебіжкам, які свого часу влились у більшість, однак цього не сталося. Новими обличчями блоку будуть Коновалюк, Шуфрич і Богословська. До списку не включили экс-лідера СДПУ(о) Віктора Медведчука, а також виключили депутата Олега Калашникова, що запам'ятався лише скандалом із журналістами. Вважається, що прохідною частиною в ПР є місця до 226 номеру. Зокрема, 200 місць регіонали планують отримати безпосередньо після виборів, а після розподілу посад у виконавчих структурах до Верховної Ради зайде ще близько 30 осіб.

Список Партії Регіонів, як і очікувалось, засвідчив зростаючу перевагу в партії Рината Ахметова, якому вдалося значно збільшити частку відданих йому людей у прохідній частині списку. У списку знайшли собі місце група людей, які є близькими до чільного власника „Росукренерго“ Дмитра Фірташа, а також невелика кількість соратників Черновецького. Затвердження списку відбулося без конфліктних ситуацій, і не зважаючи на те, що делегати голосували за список в сліпу, не бачачи його кінцевого варіанту.

Прохідна частина списку кандидатів у депутатів від партії „Наша Україна – Народна Самооборона“ оцінюється у 100 місць. Як і обіцяли нашоукраїнці, вони провели суттєву чистку кадрів і повели в парламент оновлену депутатську дружину. З одного боку, це є наслідком об'єктивної обставини – утворення блоку із Самообороною і Правицею, водночас з іншого, НСНУ таки справді провів остаточну люстрацію кадрів так званих „любих друзів“. До списку не потрапив Петро Порошенко, якому обіцяно посаду голови Нацбанку, натомість є нинішній голова банку Володимир Стельмах. Позбувся теплого місця і лідер КУНУ Олексій Івченко. Цікавим придбання-

з президентом Росії Володимиром Путіним. Він згодний, що ціна газу в 2008 р. може збільшитися, і вважає, що українській промисловості з погляду підвищення конкурентноздатності „корисно і вигідно“ купувати газ за ринковими цінами. Втім він зауважив, що ціна у \$235 за 1000 куб. м – має значну політичну складову. Політику лібералізації потрібно проводити поступово – наголосив президент. Міністр палива й енергетики України Юрій Бойко виступив із різкою критикою намірів президента Віктора Ющенка відмовитися від послуг швейцарського трейдера Rosukrenergo. „Хотів би я подивитися на того „патріота“, що готовий вилучити з української економіки \$4 млрд у рік на користь економіки іншої країни!“ – обурився міністр палива й енергетики. Одночасно з цим у пресі вийшла стаття, в якій було надано нотаріально засвідчену копію угоди, яка доводила, що основний власник Rosukrenergo Дмитро Фірташ та Юрій Бойко ще нещодавно були фінансовими партнерами.

5 липня 10 партій підписали Декларацію об'єднання демократичних сил, яка по суті є форматом виборчого блоку. Декларацію було підписано в присутності президента Віктора Ющенка в офісі „Нашої України“. Декларацію підписали: від „Нашої України“ В'ячеслав Кириленко, від партії „Вперед, Україно!“ Юрій Луценко, від „Народного Руху України“ Борис Тарасюк, від УРП „Собор“ Анатолій Матвієнко, від Української народної партії Юрій Костенко, від „Пори“ Владислав Касків, від Партії захисників Вітчизни Юрій Кармазін, від Конгресу Українських Націоналістів Євген Гірник, від „Європейської партії України“ Микола Катеринчук, від Християнсько-демократичного союзу Володимир Стретович. Блок демократичних сил матиме назву „Наша Україна – Народна Самооборона“ його лідером буде Юрій Луценко.

9 липня Найбагатший українець Ринат Ахметов захотів піти шляхом філантропа. „Створений бізнесменом Ринатом Ахметовим Фонд „Ефективне управління“ не фінансуватиме політичні проекти“ – заявив сам президент фонду. „Ефективне управління“ фінансує тільки довгострокові проекти, тривалість яких не обмежена виборними циклами і виходить за їхні межі. Першим проектом створеного бізнесменом Ринатом Ахметовим Фонду „Ефективне

управління" є програма економічних реформ на період з 2007 по 2011 рік.

9 липня Президент Віктор Ющенко заявив, що внесе кандидатуру Віктора Януковича на посаду прем'єр-міністра, у випадку, якщо коаліція у парламенті буде сформована на основі Партії Регіонів.

9 липня На звання „Чудо України" в рамках всеукраїнської акції „Сім чудес України" претендує 21 номінант. Номінанти, які беруть участь в конкурсі „Сім чудес України", представив у суботу в Умані голова оргкомітету акції Микола Томенко. За звання одного з семи чудес України змагатимуться Національний дендрологічний парк „Софіївка", будівля Державної промисловості в Харкові, Свято-Успенська Святогорська Лавра, комплекс споруд XIII-XIX-го століть „Хотинська фортеця", державний історико-археологічний музей-заповідник „Кам'яні могили", Олеський замок, Луцький верхній замок, комплекс князів Острозьких - замок і Острозька академія, Лівадійський палац-музей, музей „Писанка" в Коломиї, замок „Паланок" в Мукачевому, Антонієві печери, національний заповідник „Софія Київська", національний заповідник „Херсонес Таврійський" (Севастополь), національний заповідник „Острів Хортиця", національний історико-архітектурний заповідник „Кам'янець", національний заповідник „Переяслав", Києво-Печерська Лавра, Свято-Успенська Почаївська Лавра, Одеський державний академічний театр опери і балету, Шевченківський національний заповідник в Каневі.

10 липня Головою Конституційного Суду обрано суддю КС Андрія Стрижака. Стрижака вважають близьким до голови секретаріату президента Віктора Балоги.

11 липня З 1 січня наступного року віза в сусідню Польщу коштуватиме 35 євро. Це пов'язано із тим, що Польща збирається приєднатися до Шенгенської угоди.

12 липня Президент Віктор Ющенко виграв усі судові позови, ініційовані проти нього Кабінетом міністрів - повідомив заступник глави секретаріату президента Ігор Пушкін. Печерський суд виніс рішення, що „Кабінет міністрів не має права звертатися до судів загальної юрисдикції щодо незаконності

ми блоку є экс-мер Києва Олександр Омельченко, який попав до списку по квоті Луценка – той розраховує на підтримку Омельченка на дострокових виборах мера Києва, які опозиція планує організувати через рік. Окрім того, побільшає в парламентських рядах і депутатів-солістів. Черговим надбанням нашоукраїнців є Ярослав Вакарчук соліст популярної групи „Океан Ельзи". В цілому десятка блоку виглядає так: Юрій Луценко, В'ячеслав Кириленко, Арсеній Яценюк, Анатолій Гриценко, Микола Катеринчук, Ольга Герасим'юк, Юрій Павленко, Ксенія Ляпіна, Руслан Князевич, Володимир Ар'єв.

Важливим нюансом у формуванні списків „НУ-НС" є те, що Ющенко – за двома винятками - не дозволив балотуватися головам облдержадміністрацій. Не має в списку і головного менеджера Ющенко та голови виборчого штабу „НУ-НС" Віктора Балоги. Усі ці переміни мали б сформувати приемне враження від списку у виборців. Разом з тим, серед прізвищ, що є невідомими широкому загалу ховається чимала група впливу українського мільярдера Ігоря Коломойського, яка налічує 8 осіб. До групи впливу Луценка можемо віднести 13 осіб, зокрема і його старшого брата. Особиста квота Віктора Ющенко представлена 13-ма особами серед яких його брат Петро Ющенко та племінник Ярослав Ющенко. Попри свою відсутність у списку Віктору Балозі вдалося помістити у прохідній частині списку 6-тьох відданих йому людей, а от Петру Порошенку лише 4-рьох. Не зважаючи на те, що президентська партія на останніх виборах взяла майже 14 % голосів, а зараз її рейтинг коливається в районі 17%, її лідери вважають, що блок в змозі буде подолати 20 % позначку.

Юлія Тимошенко, як і обіцяла зробила 20 % чистку своїх списків. Це їй було не важко, бо майже уся необхідна для цього кількість депутатів свого часу переметнулася в проурядову більшість. Решту було заповнено квотою Партії Реформи і Порядок, яка напередодні виборів увійшла в Блок Юлії Тимошенко. У прохідній частині списку блоку, яка становить орієнтовно 120 місць розміщено 5 прп-істів. Дійсно нових людей у списку є аж 18, усі вони розміщені після 75-го місця, а найбільше з них після 100-го і лише один экс-соціаліст Йосип Вінський посідає четверту сходинку. Решта щасливців просто посунулися вгору по списку після того, як вибули їх колишні соратники. Жодних сюрпризів список блоку не приніс, як

і майже не змінилася чільна десятка: Юлія Тимошенко, Олександр Турчинов, Микола Томенко, Йосип Вінський, Андрій Шевченко, голова ПРП Віктор Пинзеник, Григорій Омельченко, Віталій Курило, Микола Петрук та представник ще однієї партії блоку СДПУ Євген Корнійчук.

Виборча кампанія усіма лідерами перегонів ведеться досить в'яло. Агітаційна компанія „НУ-НС" за місяць до дня голосування ще навіть не стартувала, а в штабі блоку ніяк не можуть організувати щось путнє, що вже вилізло у провал роботи із комісіями. Існують версії, що причиною такої неорганізованості є не лише великі розміри самого блоку, а відтак і його децентралізація, але й запрошені Катериною Чумаченко політ-технологи із США, які не в стані керувати штабом. Так чи інакше, але складається таке враження, що виборчу кампанію своєї партії веде сам президент. Принаймні усі тези спрямовані на майбутнє з його вуст в період кампанії сприймаються як агітація. Вагома теза, з якою іде на вибори „НУ-НС" – це позбавлення депутатської недоторканості. З цим прийшли американські політтехнологи, які вибрали стратегію одного гасла для цілої виборчої кампанії. Очевидно, що така нестійка і ненадійна у технологічному сенсі ідея наразилася на низку критики і на влучний „антизахід" з боку Партії Регіонів. Так Віктор Янукович заявив, що він також підтримує ідею позбавлення недоторканості депутатів, а разом і президента.

Партія Регіонів, і так впевнена у своїй силі, принаймні у східних та південних регіонах, а тому на „східняках" вона економить, а весь свій агітаційний удар спрямовує на центр країни. У „своїх" областях регіони і далі травлять електрат розповідями про загрозу з боку НАТО і США, братерство із Росією та надання російській мові статусу державної - правда на цей раз із умовою, що в регіоналів буде конституційна більшість. А в центральних регіонах та на заході України регіоналі використовують імідж єдиних в країні ефективних господарників, які виведуть країну на нові економічні вершини. Цікаво спостерігати за примітивними передвиборчими змаганнями в обіцянках. Якщо Ющенко пообіцяв при народженні дитини заплатити 15 тисяч грн. (наступної 25 тисяч грн.), то Партія Регіонів через кілька днів пообіцяла виплачувати по 25 і 50 тис. грн. відповідно. Це фактично чи не єдиний прояв публічної виборчої боротьби між цими двома силами на економічному полі.

Тимошенко ж, пам'ятаючи, що її остання перемога була здобута завдяки поїздкам країною, організувала собі місячне турне, яке закінчиться аж перед виборами. Але до виборців промовляє теж із „сердечних“ біг-бордів, які появились по всій країні задовго до початку виборчих перегонів. Тимошенко добре розуміє, що боротьба за помаранчевий електорат відбувається саме зараз. У 2006 році БЮТ здобув

у цій боротьбі вагому перемогу, а зараз у неї є шанс розбити свого електорального конкурента остаточно. До того ж, усе складається за найкращим для Юлії Володимирівної сценарієм.

Як завжди, боротьба між головними політичними гравцями точитиметься за центральні та південні регіони країни. Хто їх здобуде, той і керуватиме урядом.

Богдан Бачинський, Львів

Що очікувати від маргіналів?

КОМЕНТАРІЙ

В Україні вже певне політичне стуктурування відбулося – на попередніх виборах у Верховну Раду пройшло п'ять партій і блоків. На виборах у вересні із них гарантовано пройде в парламент чотири – Партія регіонів, БЮТ, „Наша Україна“ і комуністи. Теоретичні шанси має також блок Литвина, оскільки частина людей в Україні зневірилася в усіх партіях і Литвин зараз намагається позиціонуватися як „третя сила“, яка забиратиме, насамперед, голоси інтелігенції – тих, хто найбільше замислюється, хто бачить реальний стан справ, хто найбільше розуміє невідповідність популістських обіцянок, з якими йтимуть на вибори головні сили.

А чого чекати від інших партій, які гарантовано не пройдуть, але боротимуться?

В Україні присутні т.зв. технологічні проекти, себто коли одна з політичних партій спеціально підтримує іншу маленьку партію, яка, насамперед, повинна відбирати голоси в опонентів. Останньо з'явився черговий такий проект на чолі зі співачкою, вірніше, артистом в образі співачки, Андрієм Данилюком (Верка Сердючка). Цей проект просто пародіюватиме політиків, він нищитиме всіх. Проект фінансує Партія регіонів для того, щоб знизити показники „Нашої України“ і блоку Тимошенко. Виборці Регіонів є тверді у своїх переконаннях, на них це не впливатиме, але поява Сердючки з косою Юлії Тимошенко або з міліцейськими погонами Юрія Луценка може зробити своє.

Чисто політичним проектом під ці вибори, а не партією, є і „Самооборона“ Юрія Луценка. Але їх, очевидно, зараховувати до маргіналів не варто. Це серйозний і технологічно дуже

вдалий проект. Група людей, які опинилися поза політичними проектами, почала терміново щось готувати і дуже добре знайшла свою нішу: гасло „Самооборони“ – захист людьми своїх прав. Вони водночас знайшли і харизматичного лідера – Луценка, який вийшов із Соціалістичної партії Мороза і якого викинули з уряду. Ця група знайшла собі доброго фінансиста, Давида Жванію і, найголовніше, – вони тяжко працювали: з нуля їхня підтримка виросла до 4–6 %. „Самооборона“ самостійно легко б пройшла тривідсотковий бар'єр. Але перед Луценком стояла дилема: бути лідером ні від кого не залежної, але не дуже великої фракції, або вступити у блок з „Нашою Україною“ і боротися за щось значно більше? Він обрав другий шлях.

На вибори йдуть і малесенькі партії. Внаслідок переоцінки власних сил і маючи досвід з минулих виборів (десь 15 таких проектів йшло на вибори, реально сподіваючись перемогти) і розуміючи, що це не так просто, вони приєднуються нині до інших блоків. Але частина залишається і сподівається, що в ситуації зневіри виборців вони пройдуть.

За цим усім стоїть глибше питання: скільки партій нам в Україні потрібно? Звичайно, 45 – це забагато. Але зведення всього до трьох партій – це було б теж погано. В умовах ще незрілої демократії в Україні це призвело б до зосередження величезного впливу в руках партійних бюрократів, які контролювали б ці партії, а відтак, знищили би саму ідею вільних демократичних партій. Партії були би лише маніпулятивною структурою для відстоювання власних інтересів, дуже часто – бізнесових. Мені здається, що для України було б добре, коли (принаймні на межі проходження) перебувало б 5–7 суб'єктів, які могли би змусити і ті головні політичні партії дотримуватися певних стандартів демократії.

Максим Стріха, Київ-Прага

указів президента”. „Навпаки, за Конституцією, Кабінет міністрів зобов'язаний виконувати укази президента”, – додав Пукшин.

12 липня Європейський парламент закликав Раду ЄС надати Україні європейську перспективу в новій посиленій угоді. Відповідне рішення ухвалене на сесії Європарламенту у Страсбурзі.

13 липня Експерти закликають суспільство і владу вжити заходів з метою попередження високої смертності чоловіків. Як заявила заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ Олена Макарова, в Україні чоловіки живуть на 12–13 років, а жінки на 8–9 років менше, ніж в країнах Європейського Союзу.

14 липня 44 % українців вважають, що право обирати собі владу в народі існує, а 47 % – що його немає. Такі результати соціологічного опитування, проведеного фондом „Демократичні ініціативи“ і фірмою „Юкрейніан соціолоджи сервіс“. Водночас, як повідомили у фонді, у порівнянні з травнем 2004 року, оцінки наявності прав і свобод покращилися, особливо щодо права на мітинги і демонстрації (на 14 %), права обирати собі владу (на 15 %), права на свободу слова (на 12 %), на справедливе судочинство (на 13 %). Разом із тим, громадяни України відчують надзвичайно малу можливість впливати на ситуацію в країні взагалі й у містах і селах, де вони проживають.

20 липня Міністерство регіонального розвитку й будівництва ініціює повернення в Україну будівельників, що працюють за кордоном. У першу чергу планується повернути кваліфікованих працівників на батьківщину за рахунок заробітної плати. У зв'язку із проведенням в Україні чемпіонату Європи з футболу 2012 року необхідно побудувати безліч об'єктів, а будівельних кадрів не

вистачає навіть за нинішніх темпів будівництва.

23 липня Громадські організації вимагають, щоб нову редакцію Конституції розробляли не секретаріат президента чи Верховна Рада, а новостворений орган – Конституційна асамблея. Про це йдеться у резолюції Громадської асамблеї України, в яку входить близько 350 громадських об'єднань. На думку учасників, Конституційна асамблея має стати „установчим органом, який фактично засновує нову республіку, державу громадян”.

24 липня Міністр внутрішніх справ Василь Цушко після тривалого лікування у Швейцарії приступив до виконання службових обов'язків. Він провів робочу зустріч із заступниками міністра, після чого взяв відпустку на місяць. Водночас лідер блоку „Наша Україна – Народна самооборона”, экс-міністр внутрішніх справ Юрій Луценко переконаний у тому, що відсутність нинішнього міністра внутрішніх справ Василя Цушка на робочому місці ніяк не вплине на роботу міліції, оскільки останній давно вже нею не керує.

26 липня Українській владі доцільно почати поступову підготовку економіки країни і населення до можливості ревальвації гривні, оскільки існують вагомі передумови для неминучого зміцнення курсу національної валюти, вважає начальник відділу випуску фінансових інструментів Укрсоцбанку (Київ) Ерік Найман: Якби Нацбанк штучно не утримував прив'язку, за півроку ми б мали курс у 4,8-4,5 грн/\$1.

1 серпня За підсумками 2006 року доходи в сумі понад мільйон гривень задекларували 614 киян. У 2005 році мільйонерів у столиці було набагато менше – всього 289 осіб.

2 серпня Партія регіонів зрадила виборців і той народ, який проголосував за цю політичну силу. Заявив депутат 5 скликання від КПУ Леонід Грач. На його думку, Партія регіонів проігнорувала свої ж обіцянки, серед яких – зміна статусу російської мови і проведення референдуму щодо ставлення українців до НАТО.

5 серпня Світовий банк поліпшив прогноз росту ВВП України у поточному році на 0,5 % – до 6 % і знизив прогноз інфляції на 1,2 % – до 9,7 %. У своїх матеріалах Світовий банк відзначає, що в січні-травні 2007 року реальний ВВП України виріс на 7,9 %. При цьому

Ритуальні танці над проектом громадського телебачення

коментарі

» З наближенням позачергових виборів в Україні знову потроху чути про громадське телебачення. Вірніше, розмови про нього ведуться вже майже десять років, але перед виборами це подається як проєкт цілком реальний і вкрай потрібний. Та все це лише перед виборами.

Питання створення такого виду незалежних медій піднімала ще „Наша Україна” – передусім, перебуваючи в опозиції. Щоправда, Віктор Ющенко (вже у кріслі президента) певний час продовжував називати це однією з найголовніших справ. Створити громадське телебачення зобов'язувалися уряди Юлії Тимошенко і Віктора Януковича. Зрештою, Леонід Кучма у 1999-му теж скористався цією тематикою (а чом би й ні?) у своїй передвиборчій кампанії. Можна сказати, що українські політики дійшли у цьому питанні до цілковитого консенсусу. Тільки реалізація, наразі, не вдається.

Українська інтелігенція, журналісти і всі українські демократи, які вважають створення громадського телебачення однією із базових підстав, без якої навряд чи вдасться посилити демократію і свободу слова в країні, вже зневірилися і сумніваються, що після наступних виборів справа зрушить з місця. Та віра в те, що нині в Україні (з її політичною культурою) могло б виникнути незалежне телебачення, яке б доносило громадянам неупереджену і неперекручену інформацію, виглядає доволі утопічною – принаймні, у світлі тих подій, за якими впродовж останніх місяців спостерігаємо у – здавалося б, цивілізованішій – Центральній Європі. Йдеться передусім про ті країни (члени ЄС!), в яких до влади за останні два роки прийшли не менші популісти, ніж ті, котрі у вересні змагатимуться за кількість місць у Верховній Раді шостого скликання. Польща і Словаччина – саме тут громадське телебачення залишилося громадським хіба що своєю назвою, оскільки і в першому, і в другому випадках (у кожному по-своєму) його взяли „під крило”

нові „власники” цих держав – ті, хто найкраще знає, що саме і в яких дозах громадянам потрібно знати. У Польщі раду при громадському телебаченні можна назвати приватним клубом „Права і Справедливості” (чи щось зміниться після жовтневих позачергових виборів – побачимо). У Словаччині ж лише за останні тижні в знак протесту проти тиску керівництва (і проурядової цензури) редакцію публіцистики STV залишила майже половина редакторів. Хоча словацьке громадське телебачення ніколи не мало рівня чеського (ČT) і на вулиці, протестуючи проти сумнівних практик, ніколи не виходили тисячі людей (як це було в грудні 2000-го в Празі), та все ж здавалося, що часи „мечі-ярizmu” ніколи не повернуться. Але нині редактори (як самі зізналися) знову повинні робити „неконфліктні репортажі”, інформувати про те, як прем'єр Роберт Фіцо відвідує дитячі садки і покладає вінки. А коли голова однієї із коаліційних партій назве гомосексуалістів „гоміками”, а журналістів – „брудом”, то телебачення, яке оплачують громадяни, єдине з усіх словацьких медій про це навіть словом не заїкнеться.

Отож, творити нині громадське телебачення в Україні можна. Там взагалі не проблема що-небудь створити – формально. І назвати „Першим громадським” можна також будь-що.

Але громадяни України, мабуть, втраять небагато, якщо найближчим часом до них не заговорить громадське телебачення на кшталт того словацького чи польського, і якщо процес його створення й надалі залишиться „на стадії ритуального заклинання”, як про це сказав два роки тому Володимир Литвин. До речі, для Блоку Володимира Литвина це питання також є програмним, бо, принаймні, на прес-конференціях про нього колишній спікер згадує.

Ленка Кнап, Прага

Україна як запорука незалежності інших країн

коментарій

► Все відносне. Для нас Україна — держава, в якій дотримуються демократичних процедур більше, ніж у нас, де ними нехтують і де відчувається сильний форс-мажор. Хоча назагал у Грузії проходить швидка модернізація, навіть, можна сказати, вестернізація. Покоління, яке прийшло до влади, — брутальне, напористе, інколи невивілене, але воно знає, чого хоче. Для цих людей існує єдина мета: вирвати країну з російської воєнно-політичної орбіти (не з торговельної або культурної, оскільки в цьому плані ми не маємо нічого проти Росії). Для них іншого виходу немає і поразка неприпустима. Загалом населення стратегічно цю мету підтримує, однак методи, якими користується влада, не дуже подобаються.

Єдиний спосіб, як зробити з нас сучасну державу — зробити її демократичною. Якщо наше суспільство не зможе створити демократичної держави, тоді Грузія не відбудеться. Ми створюємо сучасну націю, в якій є не лише грузини — ми ж є мультикультурним суспільством. Це дуже важко, оскільки у нас присутній етнічний націоналізм. І хоча його важко подолати, модель поліетнічності повинна бути прийнятною, інакше Грузії не буде. Наша еліта це розуміє, народ також починає розуміти. Адже ми пройшли важким шляхом міжетнічних стосунків. В абхазів, як і в осетин є причини бути незадоволеними, але ними просто вправно ма-

ніпулювали. Коли у 1917 році вперше встановилася радянська влада, осетин використали з метою підриву Грузії із середини. І після розпаду СРСР їх використали таким же чином. Нам варто було поводитися стриманіше, але ми перебільшили. Спалахнув етнічний націоналізм, який пішов на руку росіянам. Вони знали, як цим скористатися. Абхазія оголосила незалежність, і введення військ було закономірним. Однак ніхто не скасовував Абхазької автономії. До речі, [Володимир] Путін у своєму виступі навів неправдиву інформацію. Абхазька автономія — не скасована. [...]

Ми два століття пройшли з Росією, взяли від неї багато в культурному плані. Але нам не подобається кліше, яке панує у Росії, а саме — розмови про те, скільки вона зробила для Грузії (з чистого альтруїзму). У російських медіях багато брехні. Ми хочемо зійти з військово-політичної орбіти Росії. І повернутись, можливо, лише тоді, коли Росія стане демократичною державою. В протилежному випадку — у нас буде проросійський режим і не буде демократії. Їм потрібна наша земля, а не ми. Ми хочемо стати кращими, однак з ними ми такими не станемо. Тому уся наша філософія спрямована на Захід. Тому нам важливо, щоб Україна залишалась. Якщо зігнуть Україну, зігнуть і нас.

У нас завжди були симпатії до України. А тепер — тим більше, оскільки ми вважаємо українців своїми стратегічними партнерами. Для пострадянського простору Україна дуже значна ►

зростання у торгівлі, будівництві й обробній промисловості вимірювався двозначною цифрою. При формуванні державного бюджету на 2007 рік Кабмін виходив із прогнозу показника інфляції 7,5 %, росту ВВП — 6,5 %.

8 серпня Липень побив рекорди з раптового зростання цін. Найбільше підскочила вартість м'яса, молока і яєць — вони подорожчали майже на 40 %. Однією з причин називають цьогорічну спеку — селяни масово ріжуть худобу, бо не мають чим її годувати.

14 серпня Статистичні дані I півріччя 2007 року показали корінну переорієнтацію українського експорту з європейського ринку у бік російського. Частка європейського ринку в структурі українського експорту, незважаючи на ріст поставок у країни Європи на 31 %, знизилася, а головним торговельним партнером України стали країни СНД.

16 серпня Найвпливовішим українцем 2007 року за версією тижневика „Кореспондент” визнано прем'єр-міністра Віктора Януковича. „Укладання рейтингу цього року було найважчим за всі п'ять років і навіть обговорювався варіант не привласнювати перше місце нікому, тим самим вказавши на відсутність лідера в країні”, — зізнався головний редактор Віталій Сич. На другому місці за впливістю знаходиться президент Віктор Ющенко, а на третьому Рінат Ахметов, що торік був названий найвпливовішою людиною в країні. Далі в рейтингу журналу лідер БЮТ Юлія Тимошенко, голова секретаріату президента Віктор Балага, перший віце-прем'єр і міністр фінансів Микола Азаров, член наглядової ради Приватбанку Ігор Коломойський. Слідом за ними Віктор Пінчук, Юрій Луценко і змикає десятку найвпливовіших людей України віце-прем'єр-міністр із питань ПЕК Андрій Клюєв.

17 серпня У Брюссель доставили українське національне вбрання, в яке 24 серпня — на День Незалежності України — одягнуть бельгійську скульптуру „Manneken Pis” („Пісячий хлопчик”).

17 серпня Щодня в Україні реєструється в середньому близько 5 нових друкованих засобів масової інформації. Про це повідомив міністр юстиції Олександр Лавринович. З початку 2007 року в Україні було зареєстровано близько

Фото: Петро Андрущенко

Мітинг прихильників колишнього президента Грузії - Звіада Гамсахурдіа

1 тисячі газет, журналів та інших періодичних друкованих видань. Міністр повідомив, що загалом в Україні зареєстровано близько 30 тисяч друкованих засобів масової інформації. За цільовим призначенням більшість із зареєстрованих в Україні видань – є загальнополітичні, рекламні та інформаційні.

20 серпня Ліберально-демократична партія, партія „Жінки України” і Комуністична партія трудящих створили Блок Верки Сердючки „За своїй!” на вибори Верховної Ради. Перший номер у списку – артист Андрій Данилко (творчий псевдонім – Верка Сердючка), другий – голова ЛДПУ Ігор Душин, третій – харківський бізнесмен, экс-депутат обласної ради Денис Шевчук, четвертий – продюсер Андрія Данилко Юрій Нікітін, п'ятий – голова партії „Жінки України” Тамара Федотюк.

21 серпня Президент Світового конгресу українців (СКУ) Аскольда Лозинський заявив на загальних зборах ради директорів СКУ в Донецьку про намір ініціювати звернення з позовом до Європейського суду з прав людини проти лідера Компартії України Петра Симоненка, прем'єр-міністра Віктора Януковича і віце-прем'єра Дмитра Табачника за наклеп щодо командуючого ОУН-УПА Романа Шухевича. А. Лозинський нагадав, що після того, як Президент України Віктор Ющенко підписав указ про святкування 100-річного ювілею

Р. Шухевича, П. Симоненко заявив, що Україна не повинна шанувати пам'ять людини, яка одержала з рук Гітлера два „Залізні хрести”. Подібні звинувачення на адресу Р. Шухевича в інтерв'ю газеті „День” висловив і віце-прем'єр Д. Табачник. Президент СКУ повідомив, що звернувся до Національної академії наук України, де йому підтвердили, що жодних нагород від фашистів, і тим паче від Гітлера Р. Шухевич не одержував. А. Лозинський додав, що розцінює заяви П. Симоненка і Д. Табачника

країна: з промисловістю, великими містами... Україна – це запорука незалежності інших країн. Ми в Грузії навіть дивимося „5 канал”. А під час Помаранчевої революції ми дивилися його 24 години на добу.

Росія погано сприймає будь-який союз, в якому вона не приймає участі, в тому числі ГУАМ. Вона вже змогла відірвати Узбекистан і Молдову. Була спроба натиснути на Азербайджан. І на Україну також тиснуть. Однак в ГУАМі Україна лідер, і якщо її

там не буде, то під питанням опиниться існування самої організації. Грузія у складній ситуації, але, я думаю, ми не зупинимо походу на Захід. І до цього нас своєю поведінкою підштовхує Росія. Хоча на Заході нас також не дуже чекають, але якщо не стукаєш, то й не відчиняють. Ми дуже хочемо увійти до НАТО. Я думаю, у наступному році ми отримаємо Дорожню Карту. Ми робимо все, щоб її отримати. А Росія робить усе, щоб запобігти цьому. [...]

Олександр Ронделі, Тбілісі

Жовтий фосфор налякав Львівщину і Київ

16 липня на території Бузького району Львівської області, на перегоні Красне – Ожидів, зазнав аварії товарний потяг із жовтим фосфором. 15 цистерн, по 50 тон кожна, зішли з рейок, шість із них загорілося. Слід віддати належне владі та службам надзвичайних ситуацій, які миттєво зреагували на аварію і вже за деякий час займалися її ліквідацією.

В зону ураження потрапило 11 тис. мешканців, які проживають в 6-ти селах в радіусі 30 км від місця аварії. Надвечір утворена з продуктів горіння фосфору величезна біла хмара була здута вітром у північному напрямку, чим збільшила ареал ураження фосфором ще до 40-50 км. Уже на другий день після аварії вміст фосфорного ангідриду, який поблизу епіцентру перевищував ГДК (0,15 мг/м³), пішов на спад і не становив небезпеки здоров'ю. Полум'я вдалося загасити надвечір наступного дня. Хмара розвіялася, і фосфор випаде десь на голови людей у вигляді кислотного дощу, втім, експерти зазначають, що такий дощ не завдасть значної шкоди. Ще протягом 7-ми днів ліквідатори аварії піднімали цистерни. За весь час з 30 км зони ураження фосфором було евакуйовано близько 1000 осіб.

Найбільше постраждали ті, які займалися гасінням фосфору у перші години аварії. Того ж дня було госпіталізовано 13 рятувальників. Всього за час гасіння фосфору на території було госпіталізовано 320 осіб, у тому числі 83 дітей. Із них діагноз „гостре інгаляційне отруєння парами фосфору” в межах Львівської області встановлено 99 особам. Втім уже через тиждень усі хворі були випсані із лі-

карень, за висновками лікарів їх вдалося повністю вилікувати.

Та у Львівській області із підозрою на отруєння фосфором звернулося 39 тис. осіб. Найстрашнішими у фосфорній аварії виявились бути слова віце-прем'єра Олександра Кузьмука, який у першому ж телеінтерв'ю порівняв катастрофу в Ожидіві з чорнобильською. Це викликало паніку серед громадськості, яку пізніше потрібно було заспокоювати протягом багатьох днів. Екологи заспокоювали людей, наголошуючи, що фосфор містить небезпеку лише в разі потрапляння в організм людини безпосередньо при вдиханні парів фосфору без респіратору. Однак остаточно розвіяти паніку вдалося ледь за тиждень, коли були проведені багаторазові аналізи повітря, ґрунту та води.

Серед інших негативів зафіксовані випадки, коли лікарі втікали із місць роботи, а фармацевти закривали аптеки, замість того, щоб надати кваліфіковані консультації і продати медикаменти. Ще людей бентежила відсутність у перші дні після аварії губернатора області Петра Олійника та голови облради Мирослава Сеніка. Останній, до речі, як і прем'єр-міністр Віктор Янукович, так і не з'явилися на місці аварії. Натомість Олійник прибув в Ожидів на третій день ліквідації наслідків горіння фосфору, як і міністр надзвичайних ситуацій Нестор Шуфрич. А президент Віктор Ющенко аж на восьмий... але ж прибув. Він, до речі, і приніс звістку про те, що за його розпорядженням до Львівщини із Києва було направлено три ультразвукові апарати, яких раніше не було в області і за державний кошт закуплено хроматомасспектрометр – суперточний апарат для визначення в організ-

мі токсичних речовин. Апарат коштує близько 1,5 млн. гривень.

Головне управління МНС у Львівській області оцінило завдані збитки у 160 тис. грн., Нестор Шуфрич оцінив їх у 10 млн. грн. Врешті-решт, Львівщині виділили 14 млн. гривень, з них 670 тис. – суто для медичної галузі.

Мешканці, що постраждали від фосфорної аварії, компенсації не отримують, бо ситуацію не було кваліфіковано як надзвичайне лихо. Втім, на оздоровлення у табори відпочинку відправлено 1714 дітей дошкільного і шкільного віку та 15 матерів з Буського району.

Міністр з надзвичайних ситуацій Нестор Шуфрич, після техногенної аварії на Львівщині, очевидно, не збирається у відставку, так само, як і міністр

транспорту Микола Рудьковський і генеральний директор „Укрзалізниці“ Володимир Козак. Згідно експертизи аварія сталася через порушення правил вантаження і несправності цистерни. Голанські власники вантажу, компанія Thermphos International BV, відмовились від вантажу, оскільки на їх думку, він на момент аварії усе ще належав казахстанській компанії. Казахи ж, хоч і відкидали приналежність вантажу їм, однак погодилися на ретранспортування залишків жовтого фосфору в Казахстан. 26 липня о 4.28, потяг із завантаженими цистернами вирушив у напрямку українсько-російського кордону, звідки його доправлять до Казахстану. Наступного дня на ділянці аварії почалася рекультивация землі та висадка дерев. **Богдан Бачинський, Львів**

як наклеп і осквернення пам'яті командира ОУН-УПА. Оскільки Д. Табачник є членом уряду, судовий позов має стосуватися всього Кабінету Міністрів і його керівника В. Януковича. Позову має бути поданий від імені дітей Р. Шухевича - Юрія і Марії Шухевичів. Крім того, А. Лозинський має намір подати два позови проти Росії. Перший позов стосуватиметься факту вбивства українських активістів в Іванові, Тулі і Владивостоку. Другий позов - відмови Росії зареєструвати на своїй території Українську православну церкву Київського патріархату і Українську греко-католицьку церкву.

22 серпня У І півріччі 2007 р. середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників (без урахування найманих робітників статистично малих підприємств і в громадян-підприємців) складала 1 225 грн. Про це свідчать дані Державного комітету статистики. При цьому, у порівнянні з відповідним періодом 2006 р. розмір середньої заробітної плати збільшився на 26,7 %. Як повідомили в прес-службі Держкомстату, ця цифра в 2,9 рази перевищує рівень мінімальної заробітної плати (420 грн.), і в 2,2 рази - рівень прожиткового мінімуму для працездатного населення (561 грн.). Витрати населення в січні-червні 2007 р., порівняно з аналогічним періодом попереднього року, збільшилися на 28 %. Найвищий рівень оплати праці спостерігається у фінансових установах і на підприємствах авіаційного транспорту. Серед регіонів найнижчий рівень оплати праці (на 31,1 % менше середнього по країні) зафіксовано у Тернопільській області, разом із тим найвищий (відповідно в 1,7 разів більше), як і раніше, спостерігався в Києві. Середня заробітна плата працівників Київської, Запорізької, Дніпропетровської і Донецької областей також перевищила показник у цілому по країні (на 0,4-14,7 %).

24 серпня Україна відсвяткувала 16-ту річницю Незалежності.

Один із провідних виробників контейнерних платформ і самоскидів для вантажівок DaimlerChrysler, MAN, IVECO, Scania і т.п. пропонує вакантні посади:

ЗВАРНИК, СЛЮСАР, ЛАКУВАЛЬНИК

Пропонуємо:

- високу (у порівнянні із стандартною) платню
- підвищення кваліфікації
- роботу з наймодернішими технологіями (лазерними, плазмовими і т.п.)
- стабільність
- харчування (гарячі страви) вартістю 15 Кч на всіх змінах
- можливість часткової фінансової допомоги на житло і транспорт
- юридичну допомогу у випадку скрути

F.X. MEILLER Slaný s.r.o., Netovická 386, 274 01 Slaný
tel.: 312 577 135, fax: 312 577 519, e-mail: prace@meiller.com

Мар'яна Савка: „Ні нас ніхто не знає, ні ми нікого“

Мар'яна Савка — поетка, перформер, співзасновник і головний редактор „Видавництва Старого Лева“, належить до АУП (Асоціація Українських Письменників) та НСПУ (Національна Спілка Письменників України), лауреат І премії видавництва „Смолоскип“ та Міжнародної журналістської премії ім. Василя Стуса. Авторка книг поезії „Квіти цмину“ (2006), „Гірка мандрагора“ (2002), „Кохання і війна“ (спільно з Маріанною Кіяновською, 2002), „Малюнки на камені“ (1998), „Оголені русла“ (1995), а також кількох книжечок віршів для дітей та науково-бібліографічної розвідки „Українська еміграційна преса в Чехословацькій Республіці (20–30-рр. XX ст.)“ (2002). Поезії перекладені англійською, польською, литовською, білоруською. Окремою книжкою вийшли вірші у перекладі англійською Аскольда Мельничука „Eight Notes from the Blue Angel“, Boston, Arrowsmith, 2007).

Мар'яно, ваша перша збірка має цікаву назву „Оголені русла“. Що її спровокувало?

„Оголені русла“ — таку назву вигадала не я, а автор передмови до цієї книжки — поетеса Тамара Севернюк, а я просто погодилася з нею, оскільки „оголені русла“ — це львівські вулиці, які за певних містичних обставин перетворюються на русла, і в якийсь момент на цих вулицях з'являється незримий світ, відбувається якесь інше життя. Моя власна версія назви була значно простішою — „У цьому місті“. Зараз моє місто стало для мене приватнішим, а тоді, за студентських років, мій Львів був містичним, я була в нього шалено закохана. Перша збірка віршів увібрала в себе досвід мого студентського життя. І це був також найбільш наближений до театру період. Я тоді займалася в театральній студії ім. Леся

Курбаса і серйозно збиралася залишитися працювати в театрі, який мене вабив та інтригував, де я могла розвивати голос і пластику. А з іншого боку, цей простір не дозволяв мені вповні проявити себе як індивідуальність. Самого театру мені було замало. Тому я вирішила піти звідти, займалася літературознавчою та журналістською роботою, досліджувала пресу в центрі періодики при ЛНБ ім. В. Стефаника. Хоча це був дуже болючий вибір. Я не могла потім довгий час ходити на вистави.

Я бачу у ваших віршах багато від сценариста. Особливо в „Гіркій мандрагорі“, при читанні якої проходять візуальні ряди перед очима...

Напевно, це генетичне драматургічне мислення — від батька. Про це мало хто знає, але я написала масу різ-

них міні-сценаріїв, а також сценаріїв наших презентацій, вечорів... Однією з великих робіт було відкриття мінусорічного Форуму видавців. Маю багато недописаних сценаріїв, які варто було би дописати й опублікувати, а ще краще — поставити на сцені. Один із цих сценаріїв — це дитячий мюзикл.

Якою була історія вашої другої поетичної збірки — „Малюнки на камені“?

Я пам'ятаю, хтось порадив мені подати цю книжку на конкурс видавництва „Смолоскип“. Я відіслала рукопис і абсолютно забула про це. А коли дізналася, що книжка отримала першу премію „Смолоскипу“ і має бути видана, то потішилася з того, що все це відбувається без моєї безпосередньої участі, і повірила в абсолютну чесність журі. Ірванець, який тоді був серед експертів „Смолоскипу“, прочитавши рукопис книжки, був певен, що автор віршів — чоловік (сміється).

Ваша подруга, поетеса Маріанна Кіяновська, в інтерв'ю для „Дзеркала тижня“ сказала, що у вашій поезії відчувається сильне чоловіче начало...

На мій розвиток як поета впливала поезія таких справжніх чоловіків, як Ольжич, Маланюк, Стефанович і, звичайно, Василь Стус. Коли писалися „Малюнки на камені“, я внутрішньо мужніла, тверднула в своїй основі. В певний момент життя я відчула якийсь особливий зв'язок з епохою лицарської княжої доби. Все це й віддзеркалилося в книжці.

А звідки у вашій поезії мілітаристські настрої?

Ми живемо у світі, який є відкритим інформаційним простором. Якщо, за законом сполучених посудин, енергетика війни на одному континенті може спричинити цунамі на іншому, то чому вона не може спричинитися до написання віршів мілітарного характеру? Адже війна — це щей чудове драматургічне тло. Скільки прекрасних творів були інспіровані воєнними подіями. Письменники, як правило, є антимілітаристами. Але чи зізнаються вони собі в тому, що, засуджуючи жажливі реалії війни (яка на планеті існує перманентно), вони ж водночас перебувають у стані натхнення і задоволення — від самого процесу писання, від сильних емоцій. Згадаймо бодай експресію „Слова о полку Ігоревім“.

Письменник – він же й актор, який водночас приміряє на себе маску і чоловіка, і жінки, монахині й куртизанки, розкішної кінозірки і безталанного новобранця з глибокої провінції. В ньому живе чоловіче і жіноче начало. Інколи я пишу вірші від імені чоловіка, намагаюся пізнати жіночу суть крізь призму чоловічої, але це не означає, що в мене змінюється хода чи грубшає голос.

Епіграфом до вашої найновішої збірки віршів „Квіти цмину“ є ваші власні слова: „І думаю, кожна людина, бодай / на мить, може стати для когось / ангелом-охоронцем / Бо це буває потрібно“. Ангел-охоронець є символом цієї збірки?

Ангели для мене – не випадковий образ. Людина приходить на цей світ не просто так, а є певною часточкою загальної світобудови. Від її енергетики, від її думок, від її серця залежить усе в цьому світі. Ми всі надзвичайно тісно пов'язані – люди всього світу. Особливо гостро я відчула це за кордоном.

Нещодавно я повернулася зі Сполучених Штатів, де прожила три незабутні місяці в Бостоні, побувала у Сан-Франциско, Нью-Йорку, Вашингтоні.

Коли я туди від'їжджала, мама дала мені як оберег хустину моєї бабуні Анни – саме тієї, котрій присвячена книжка „Квіти цмину“. Думаю, що ця світла сила не лише оберігала мене, але й притягувала чудових світлих людей і... ангелів. Розповім одну невелику історію. Повертаюся я з Рочестера, де гостювала в родині, а перекладач моїх віршів, відомий в Америці англомовний письменник, засновник літературного журналу „Agni“, власник видавництва „Arrowsmith“ і взагалі чудова людина, Аскольд Мельничук показує мені верстку вже підготованої до друку книжки перекладів моїх текстів англійською мовою. Я й не відразу збагнула, що відбувається. А це був просто такий-от подарунок. Я читаю назву: „Дев'ять нот від блакитного ангела“. Якщо пригадуєте, „Блакитний ангел“ – це найвідоміший фільм Марлен Дітріх (а серед перекладених віршів є власне вірш про Марлен). Це було всередині травня. А 24 червня у Нью-Йорку в приміщенні Українського інституту відбувся перформенс під назвою „Блакитний ангел. 6/24“ на вірші, що ввійшли до цієї збірки. Візуальну концепцію і хореографію створила

швейцарська мисткиня Андреа Лу, координатором проекту була Світлана Матвієнко, відома в Україні як кіно- та літературний критик, режисером-консультантом виступила Вірляна Ткач, керівник групи „Яра“ театру „Ля Мама“. Я читала вірші українською, а переклад відтворював чудовий темношкірий актор шекспірівського театру Езра Найт із оксамитовим низьким голо-сом. Залишилися надзвичайно гарні

враження від роботи з цими людьми, і нам би хотілося повторити цей перформенс в Україні – тобто зібрати всіх ангелів під моїм рідним дахом.

Ви є також видавцем, головним редактором „Видавництва Старого Лева“, яке займається дитячою літературою. Чи є у вас внутрішній конфлікт між організаторською роботою у видавництві та вашою творчою, поетичною натурою? Чи

» **ці дві речі, можливо, навпаки, допомагають одна одній?**

Ні, на жаль, не допомагають. Головне, щоб не шкодили. Я дуже тішуся, що отримала такий чудовий подарунок – три місяці вільного від моїх звичних обов'язків життя. Це був надзвичайно позитивний досвід. Мені сподобалося бути просто письменником. За цей час я в Бостоні написала понад половину поетичних текстів до нової книжки. А зараз відчуваю, що хочу писати прозу. Аж руки сверблять. Мрію, щоб рідне видавництво відпустило мене у якесь глухе село – без Інтернету, але з електроенергією.

Чого вам соціально бракує в українському літературному просторі зокрема і в країні загалом?

Якщо говорити про соціальний аспект, то Україні треба би більше дбати про репрезентативні речі. Це стосується і літературного середовища, літературної ситуації. Якщо існують організації, які підтримують, скажімо, французькі, німецькі переклади українською, то чому немає такої інституції, яка підтримувала би переклад українських книжок іноземними мовами? Недостатня кількість перекладів робить нас дуже закритим середовищем, суспільством, у якому культурні явища не виходять за межі власного приватного помешкання. Можна подякувати Помаранчевій революції, яка хоч трохи привернула увагу до України. До речі, саме через революцію Україну включили до списку цієї програми літературного обміну, за якою я потрапила до Бостона. Окрім мене, там було ще троє письменників – з Нігерії, Північної Ірландії та В'єтнаму.

У вашому житті, наскільки мені відомо, важливою є роль співу? У вас дуже співуча родина?

Так, у мене дуже співуча родина, по лінії матері особливо добре співають жінки, по батьковій лінії – чоловіки. Якщо я не співаю вголос, то співаю внутрішньо. До речі, на всіх поетичних вечорах в Америці я співала, переважно старих лемківських пісень, і бачила, що присутніх це справді зворушує. Я щаслива, що на презентації моїх „Квітів цмину“ у Львові співала Наталка Половинка. Від її співу затерпала шкіра голови. І тексти цих старих пісень – це така неймовірна поезія, що дотягтися до неї майже неможливо. Ми переважно знаємо те, що залишилося на вершках, те, що

співається на весіллях, а старі українські пісні – це незглибимий пласт, цілий космос. І для більшості людей ця територія залишається закритою. Це якраз той простір, який для мене є сакральним. Це стало особливо суголосним під час написання віршів до збірки „Квіти цмину“, коли я спинним мозком відчувала ментальний зв'язок із предками. Пісні – це ще одна струна, яка пов'язує тебе із Всесвітом через мову і мелос рідного народу, і розумієш, що ти без нього просто не можеш, що ти всім йому завдячуєш. Треба бути вдячним за те, що в тебе є.

У передмові до „Квітів цмину“ ви писали про те, що треба вміти радіти простим речам.

Що таке людське життя? Це якісь прості речі, яким ти радієш щодня. Я помітила: чим простіша людина, тим вона щасливіша. У простих людей є багато чого почититися, це, власне, та природність, незашлакованість, відсутність інтелектуального снобізму і навіть не інтелектуального, але все одно снобізму. Одна моя бабця була неписьменною, але пів села до неї ходило по поради.

Мені здається, що поети також можуть бути хорошими порадицями...

Так (сміється), до мене часто ходять на поради чи радше просто виговоритися... Я люблю розмовляти з різними людьми про життя. Не треба бути великим психологом, щоб відчувати, чому людині погано.

Які твори, постаті вас сформували? До кого Ви повертаєтесь?

Мені завжди хотілося повертатися до Гемінґвея, до Ремарка, до Гессе, до Лесі Українки і до Ліни Костенко. Це автори, які були для мене важливі в період становлення мене як людини. Мені було важливе в цих авторах правдиве сприйняття життя, це були дуже чисті емоції, це речі, які залишаються завжди з тобою.

І, звичайно, Василь Стус. Ця абсолютна чесність із собою мене досі вражає. До того, як я його відкрила, я не уявляла, що так взагалі можливо. Це лицар духу. Таких лицарів духу в українській поезії зовсім небагато, але вони є. Наприклад, Ольжич, який мене так само формував як поета. Від присутності таких людей на цій землі залежало наше майбутнє. Без них ми були б іншими. На одному з львівських Форумів видавців мені

вручали Міжнародну журналістську премію ім. Василя Стуса: після блискучої моновистави Галини Стефанової за щоденником Стуса ввімкнули диск із голосом поета. Я вперше чула голос Василя Стуса – це мене настільки пройняло, що мені було страшенно важко втамувати ридання.

А хто в сучасній українській літературі вам цікавий?

Дуже цікавою, як на мене, є проза Марії Кривенко – така несподівана, з відгомном Хвильового, з оголеністю емоцій. Зараз виокремлюється гроно справді цікавих прозаїків: це і Жадан, і Дереш, і Таня Малярчук, і Софія Андрухович. Мені дуже цікава поезія Остапа Сливинського, Галини Крук, Маріанни Кіановської, Івана Андрусяка. Люблю вірші Оксани Забужко. Зі щирим подивом стежу за тим, як відбувається Василь Герасим'юк, щоразу в іншому вимірі, що він такий незмертвільний, справжній поет, який не випарувався. Подобається, як розвивається Прохасько – природний у своїх порухах.

Мені не подобається, коли замість стилю молоді письменники пропонують епатаж. Не люблю брутальності чи цинізму. Просто не люблю.

У кожного є, мабуть, щось таке, що б йому хотілося сказати загалом? Чи є щось таке у вас – надумане, наболіле, що хотілося б озвучити?

Комерціалізація суспільства сягнула за межі здорового глузду і цілком витісняє культурний простір. Пам'ятаєте лекцію Ліни Костенко про гуманітарну ауру нації і про ефект кривого дзеркала? Мені здається, що зараз це дзеркало надзвичайно zdeформувалося. У нас був шанс його виправити після революційних подій, але потім це дзеркало дало таку жахливу тріщину, що вже на друзки розлітається.

Після моєї тривалої подорожі до США я зрозуміла, що однією з причин нашої ущербності є наша закритість. Ні нас ніхто не знає, ні ми нікого. Україна все ще не відчуває себе в системі світових координат. Ми насправді маємо що сказати світові, але не можемо ніяк подолати цей комунікативний розрив зі світовою спільнотою. Висновок, який я зробила після повернення додому: світ великий і прекрасний, якщо ідеш до нього з любов'ю; він дуже щедрий до тебе, якщо і ти готовий щось йому віддати. А національна гуманітарна аура можлива лише в контексті світової. Гарно бути українцем – громадянином світу!

Мар'яна Савка:

Спостереження

*Кельнер в кав'ярні навпроти
завжди пританцьовує.*

Йому добре за сорок. Чорнявий.
Напевно, самотній.
Він не мачо, хоч заріст у нього
тижневий. А втім,
хто його знає, кому він зготує
сьогодні
варених лобстерів в соусі
ніжно-густім.
Може, на ланч він до себе запросить
кохану.
Або коханого. Нам бо яке до них
діло.
Їхні органи. Їхні оргазми. І їхні органи
нас заводять не більше, ніж тіло
креветки. А тіло –
воно терпне від музики, що розриває
нутро,
що так глибоко в жилах, як рідне
столичне метро
під землею, не те що тутешнє. Я знаю.
Я знаю.
Я знесилено в тілі твоїм засинаю.

Турбулентність

це місто здається
не надто реальним
або я в цьому місті
не надто реальна
танцюю на сцені
котрогось з тутешніх театрів
а вона обертається
швидше і швидше
і від цього зривається вітер
підіймає мої спідниці
і усі мої спідні сорочки
мов крила
я боюсь оступитись
чи збитися з ритму
насилу долаю
турбулентні потоки
а вона обертається
наче дзиг'а
велика вселенська
я здіймаюсь в повітря
ніби розшарпана квітка
і лечу
і шепочу молитву
розвіяних вітром
тільки ти о мій господи
знаєш про мене усе
навіть те
чого тобі знати не конче

у дорожній валізі
усі мої сни і бажання

і коли я її відкриваю
теплі вітер відносить мене
у сади де розквітли морелі
я ступаю без страху
без одягу
під ступнями вгинаються трави
хтось до мене
торкається
теплі як вітер долоні
і цілує у спину
моє прогорнувши волосся
але все це лише акварелі
починає дощити
і стікає пейзаж
я сиджу
на краєчку палітри
пальцями ніг розминаю
фарбу свіжої зелені
це здається трава

Голоси

*прошу брати собі каву без кави
і цукор без цукру
все натуральне
(з життєвого досвіду)*

на грудях великої чорної мамі
я могла би уся поміститись
і пити з малого горнятка свою
стовідсоткову арабіку
пити
чорне золото
сонце багряне
каштанову сутінь
умлівати від спеки
бо Африка друзі це Африка
до сезону дощів
не діждеш
пропече до нутра
шоколадом гарячим
наповняться жили
отож
розкошуй у раю
доки ще не забили тамтами
доки ще не принесли у жертву ваніль
і корицю
доки ще не зварили у джезві
іще не розпили
твоє тіло
твою
стовідсоткову арабіку

Жану Тірсену

якби я була режисером
то зняла би фільм
про дивака-композитора
що пише музику
для своєї музичної скриньки
і заводить її
коли падає сніг у Парижі
крихітна скринька

з механічним заводом
срібний ключик
накручує і відпускаєш
і маленька з мізинчик
закохана пара
кружляє побравшись за руки
у моєму дитинстві таких не було
і якби мені знати
що можуть такі існувати
не лишень у казках
я вочевидь би тужила за тим
що у мене немає
такої музичної скриньки
я можливо
нічого б не знала іще про Париж
та у снах
безперечно впізнала б
срібну музику снігу
про те
що не можна
назвати

ці слова
не злетівши із уст
не промовлено-втрачені
ненароджені діти
прогалини поміж рядків
на твоїм континенті
вони
вже не матимуть значення
і розкришаться в пальцях
мов хліб
для тутешніх птахів
ці слова
не знайдуть адресата
не стануть пеанами
не зігріють теплом
нерозтрачена тиша така
континентальна
між обома океанами
і в небесах
криптограма
мого літака
на своїх божевільно високих підборах
я прокреслюю лінію танцю
достоту не знаю
де вона увірветься
бо все що дістало початок
неодмінно повинно скінчитись
я чую
на щоді твоє дихання
ти
обережно ступаєш
боїшся її обірвати
та самотні дерева
вже чекають нового цвітіння
і світло
народилося з ночі
і з тиші
зродились слова
на своїх божевільно високих
підборах
я прокреслюю знак нескінченності
я люблю
я танцюю

Україна знову зафестивалила

► Незважаючи на політичні негаразди, фестивальний сезон в Україні у розпалі. Щойно потепліло надворі, прокинулись і перші фольклорні гуляння. Вже в кінці квітня – на початку травня фестивальний сезон відкрився „Етнoеволюцією” в Космачі на Гуцульщині. Далі прокотилася лавина етнічних, фольклорних, естрадних, рокових і т.п. музичних дійств, які організатори поназивали гордим словом „фестиваль”, іноді доповнивши ще й уточнення „міжнародний”.

Особисто я нарахував понад десяток таких заходів. У літньому сезоні практично не проходить тижня без якогось фестивалю, а іноді терміни їх проведення накладаються. Серед етно-фольклорних найвідомішими і найякіснішими є „Країна мрій”, організована Олегом Скрипкою, та „Шешори” (цього разу акцію перенесено на Поділля, до Воробіївки). Перший з них – цікаве за своєю фор-

мою народне гуляння для городян, де на кількох сценах відбувалися музичні та театральні дійства, та участю головної зірки – лідера формації „ВВ”. Зате „Шешори” облюбували село (спочатку вони відбувалися на Прикарпатті), тепер – на Поділлі. Гуцулам, мабуть, не сподобалися „наркомани” та всілякий підозрілий елемент, і з цього року, здається, на постійно, фестиваль став подільським. Різниця полягає в тому, що „Шешори” в музичному аспекті починають практично з нуля. Гуртів стало значно менше, зате організаційна база набагато краща. Причиною такого стану стала активна участь влади у вирішенні організаційних питань, а щодо музики – то при зміні місця міняється також і публіка.

Подібний маневр з перенесенням концертів до Києва зробили організатори естрадно-попсового фестивалю „Таврійські ігри”. Однак, це не допомогло. Життя деяких музичних циклічних заходів закінчується, то-

ді з’являються нові, більш або менш вдалі проекти.

Саме явище фестивальних концертів дозволяє заявити про себе молодим гуртам (як наприклад, на роковому фестивалі-конкурсі „Тарас Бульба” в Дубні), розширити музичний ринок, а для глядачів – виробити музичні смаки. Хоча фестивалі здебільшого безкоштовні для публіки, здається, що для їхніх організаторів це непоганий бізнес. Просто не віриться, що всі такі музичні свята робилися лише з любові до музики. Та як би там не було, завдяки цьому український музичний світ стає багатшим, на радість меломанів.

Ярослав Присташ,
Київ – Воробіївка – Варшава

Від Турки до Одеси

► Бойківські фестини, які святкують раз у п'ять років у місті Турка (Львівська область), вже вчетверте зібрали навколо вогнища бойків із різних куточків світу. Якщо порівняти їх з попередніми, то очевидно, що рівень фестивалю якісно змінився на краще, але, як то кажуть, для вдосконалення немає меж. Три дні були насичені культурною програмою на всі смаки, починаючи від традиційних попсових вокально-інструментальних ансамблів, звичних та приємних старшим людям, і закінчуючи фолк-рок групами, які принесли величезне задоволення молоді. А крім цього, інсценізація традиційного бойківського весілля, виставки-ярмарки народного мистецтва, походи „Стежками героїв“, вистави львівського театру „Воскресіння“ та величезна ватра в день закриття фестивалю.

Бойківські фестини потихеньку почали виходити за рівень районного масштабу, і набирати всеукраїнського розмаху. Можливо, цього року це було зумовлено присутністю на фестинах президента України Віктора Ющенка. Прихильники президента їхали до Турки не лише з Львівської області. І Віктор Ющенко не підвів, таки приїхав, точніше, прилетів гелікоптером. Найбільше людей перед сценою на Широкому (с. Явора, за кілька кілометрів від Турки, де був головний майданчик фестин) зібралося під час виступу Віктора Ющенка. У привітальній промові президент цього разу вразив присутніх згадкою про „бойківське коріння нашого видатного Тараса Григоровича Шевченка“. Але це не суттєво – люди хотіли бачити президента, і побачили. Навіть почули.

Загалом цьогорічні фестини мали сильний політичний наліт. Можливо, це зумовлено майбутніми виборами, але політики з БЮТ, Народної самооборони, ПОРІ та інших правих політичних партій рясно всіяли своїми прапорами, наметами, футболками та кепками турківські пагорби між смерічками. Бютівці потішили найбільше – безкоштовно роздавали людям футболки та кепки з написами „Вийду заміж за БЮТівця“, „Проти сонячного удару та Партії Регіонів“.

Та ближче до вечора людей все менше цікавила політика, а все більше – пиво, шашлики та танці. Моло-

діжні гурти, можливо, ще не дуже популярні, але цікаві та оригінальні, виступали другого дня.

– Ми також трохи бойки, – жартували зі сцени музиканти з білгород-дністровської групи „Русичі“ (Одеська обл.). – У вас, в Турківському районі, Дністер починається, а у нас – впадає у Чорне море.

Молоді музиканти з Одещини добре не тільки співали, а й говорили українською, чим місцеві бойки були приємно здивовані.

Наступні, п'яті, Бойківські фестини пройдуть у 2012 році. Залишається сподіватися, що у підготовці до проведення Чемпіонату Європи з футболу Євро – 2012 (пройде в Україні та Польщі) тогочасні урядовці не забудуть і про бойківський фестиваль. І можливо, фестини будуть розвиватися не тільки кількісно, якщо говорити про публіку, але й якісно – якщо говорити про мистецький рівень.

Уляна Бойко, Львів

Бульба живий!

» Нещодавно, в середині липня, вчергове відбувся всеукраїнський рок-фестиваль „Тарас Бульба“. У маленьке волинське містечко Дубно завітала юрба молодих, барвистих неформалів. Хіба є щось цікавіше, ніж те, що у низах комерціалізованого музичного ринку живе така автентика? Впродовж трьох днів можна було почути кільканадцять

ловних призів фестивалю був запис музичного матеріалу у професійній студії. Цього року гран-прі фестивалю отримала група „Кожному Своє“ з міста Львова.

Минулого року фестиваль відсвяткував своє 15-річчя. З цього приводу видано компакт „Тарас Бульба – 2005“, на якому – запис гала-кон-

на музика поєднана з драматичним криком вокалістки. Добре робить! На платівці з цієї течії знаходимо ще „Hiatary“, „Дивні Діти“ та „Da Bitt“.

Гран-прі 2006 р. отримала львівська група „Анна“, яка презентує метал, гард-кор, з-під знаку класичних „Pantera“ чи „Rage Against the Machine“. На диску знайдемо кавальчик „Мовчи“, який – дійсно – слухачу не дає навіть продихнути. Може не дуже оригінальне, зате вміло заграє. Подібний у цьому стилі є зокрема гурт „Pins“, дипломант 2005 р., який

гуртів, переважно непрофесіоналів, без офіційних записів і плит, які пройшли відбіркові конкурси у найбільших містах країни. Одним із го-

церту 2005 року. Він дає чудову нагоду ознайомитись з роковим андеграундом України. Треба сказати, що серед виконавців домінує важкий рок, який на прогресивного слухача справляє враження анахронізму. Бо ж дійсно, в цьому вимірі українська неформальна сцена затрималася десь на половині 90-х. Здебільшого звучить динамічний метал, чи то пак, ню-метал, у стилі популярних колись „Limp Bizkit“, а властиво „Guns n' Roses“, бо перевага належить гуртам з жіночим вокалом. Однак це не впливає на якість музичної пропозиції. Особливу увагу привертає група з Києва „Etwas Unders“, зрештою, минулого року вона отримала першу премію фестивалю. Тут мелодій-

цього року взяв першу премію. Однак правдивий „кіпіш“ робить львівська капела „Полинове Поле“, яка презентує суміш трешу – спокійно, ритмічно зіграного на гітарах та викричаного вокалістом в жахливий спосіб, званий гровлінгом, та майже оперного голосу вокалістки Олени (яка на плиті, на жаль, відсутня). Ефект втискає у крісло і пронизує спину дрижаками. Сильна група – повинна би швидко пробитися на офіційний ринок, щоб не загрузнути у гетто якоїсь готики або іншого львівського андеграунду.

Ще одна річ, яка вимагає особливої уваги. Йдеться про переможця „Тараса Бульби – 2004“ – „Оркестр Янки Козир“: на сьогодні вида-

ли вже дві плити і те, що вони представляють, ніяк не вдається класифікувати. Суміш нового джазу та року в різних видах, оперта на фольклор – усе в такій незвичайній трансівій стилістиці, що добре б'є по голові. Трохи дотепу, у стилі Френка Заппи чи польського гурту Кури, але пред-

ставлене у формі своєрідного містичного театру, рок-опери, де слухач не знає, що чекає його за поворотом кожного почутого акорду чи строфи...

„Тарас Бульба” дає уявлення про те, що слухає молодь в Україні, чого не почуєш в радіоефірі, та що ку-

пити також важко (лише нещодавно кілька з представлених гуртів видали свої альбоми). З цього погляду матеріал „Тараса Бульби – 2005” є тим, що в українській поп-культурі особливо варте уваги.

Петро Бачик, Варшава

Слабка перемога і кілька файних пісень

► Компакт-диски, про які піде мова, можливо, вже не цілком „свіжі”, але як на мене, вони цікаві і характерні для сучасної української поп-музики.

Хоча від видання останнього компакт-диску „Танка на майдані Конго” минуло доволі часу, та варто до нього повернутися ще раз і підкреслити, що він досконалим показує музичний шлях поп-зірки з Харкова, оскільки після „Сили” про ТНМК інакше, як про „зірку поп-музики”, говорити не випадає.

Багато українських медій назвали цей продукт „платівкою 2005 року”. Вона дійсно непогано слухається. Її мелодії після другого прослуховування добре запам'ятовуються, однак у слухача залишають якийсь онтологічний „недосит”. Зокрема, інструментальний супровід виглядає якось неповажно. В альбомі відчувається брак виразного стилю, який не був би варіацією на тему тартакового „Гуляйгороду”, як от у пісні „Банзай”, або нудною рефлексією над поверненням дискотеки з веселих 70-х, що чуємо в „Сан-Франциско”. Стилістична строкатість справляє враження радісного фрїстайлу, однак закрадається підозра, що з боку авторів ідеться про тактику здобуття якнайширшого кола слухачів за допомогою м'яких семплів і бітів. Так, щоб мелодію підсилити. Зокрема це видно в курйозних „Клоунах”, які дратують не лише претензійним текстом, але передовсім нахабним рифом гітари.

Натомість сила нового ТНМК проявляється в баладах „Забув” та „Гранули”, схожих на незабутній хіт „Зачекай”. Гарно слухається радісний „Ной Кіпіш”, характеру кантрі якому надає звучання губної гармоніки. І, нарешті, відпочинковий, класично хіп-хоповий „Мушу йти”. Саме цього ми й чекали! Краще пізно, ніж ніколи. А потім ще кілька бонусів. І ще скіти – майстерні. Зокрема, Ірена Карпа в ролі автоматичної телефонної консультантки. Ну і ще фрагмент із культового фільму

Танок на майдані Конго. Сила. Київ 2005. Moon Records.

Джіма Джармуша „Dead man”, де Екзебече та Джонні Депп говорять про нікого.

Отож, послухати новий „Танок...”, напевно, варто, але вважати його альбомом року – необов'язково. Бо, як кажуть у вступі до плити: „Немає більшої біди, ніж легка перемога”. Це трохи мене непокоїть, бо перевага цієї плити фактична, але насправді – невіразна.

НеДіля

На новому CD колишнього вокаліста „Танка на майдані Конго”, що має назву „Трохи теплих слів”, теплих слів значно більше, аніж „трохи”. Та й слова у ній не „теплі”, а „палкі”. Найважливішими, однак, на цій платівці залишаються мелодії.

НеДіля. Трохи теплих слів. Київ 2006. Moon Records.

Перший альбом Ділі з 2004 року був цікавою пропозицією на межі хіп-хопу, регі та поп-музики. Сповнений легких мелодій компакт звучав свіжо і досить амбітно. Тогорічна пропозиція не ставить собі за мету йти шляхом музичних пошуків. „Трохи теплих слів” є нічим іншим, як просто (і звуком, і текстом) поп-продуктом. Тексти, звичайно, про любов. І тому дізнаємось, що: Не хочу Тебе відпускати, мої думки, як міцні ґрати („Лети”), В мене світло очей, Твоїх очей глибина („Завтра буде завтра”), Я Тобі співаю, я Тебе кохаю („Чуєш”). Просто, банально.

Автор декларує: Не сумуй і не плач, я з Тобою поряд буду завжди в пристойному кавальчику „Мері”, з трубою, мов у „Плачі Єремії”. Пісню „Намалюй”, яка відкриває альбом, починають струнно-смічкові, після чого музикант переходить у динамічний м'який рок, щось у стилі „Брейн-сторм”. „Казка про дорослих” трохи лякає інфантильнішим за всі попередні тексти, хоча, якщо вже казка – то це можна пробачити. Але музика, безперечно, впадає у вухо та є одним з найприємніших моментів на плиті. Справжнім number one є „Молитва до Землі”. Треба просто почути. Платівку варто послухати до кінця, бо останній трек „Своє кіно” вносить дрібку репу з екстра-орієнтальним супроводом, зробленим у співпраці з колегою Ділі з „Танка...” – Фоззі.

„Трохи теплих слів” – це альбом не лише для романтичних підлітків, як могло б видатися після першого прослуховування. Фахове аранжування, де майстерно використано звучання різноманітних інструментів, поєднується зі справді гарною мелодією. Останньо побутує думка, що добрі пісні можуть творити лише пост-рокові групи на кшталт „Radiohead”. А після слухання НеДілі виявляється, що і в поп-музиці можна зробити щось цікаве.

Петро Бачик, Варшава

„Генерал Олексійович“ – Улас Самчук

» „Генералом Олексійовичем“ Уласа Самчука (1905–1987) жартома називали колеги з Мистецького Українського Руху в 1940-х у таборах для переміщених осіб у Німеччині. Впродовж трирічного існування організації Самчук був її головою, й самим фактом адміністративної посади відіграв ключову роль у розвитку нашого письменства. Адже діяльність МУРу літературознавці називають сьогодні

„малим ренесансом“ української літератури ХХ ст. Зрештою, важливість Самчука полягала не так у самому головванні, як у розумінні його місії: створити позапартійну й понадполітичну єдність із розрізнених елементів-індивідів, які складали українське літературне середовище в таборах ДіПі.

Попри те, що Самчук не був причетним до заснування МУРу, за свідченням Юрія Шереха (Шевельова), „без нього МУР був би немислимий, був би тільки невдалою спробою ... замахом східняків ... узяти в свої руки провід над усією еміграційною літературою і культурою“. МУР створили вихідці зі Східної України (єдиним не-східняком на засновних зборах був Юрій Косач), які в таборах чисельністю та зорганізованістю цілковито поступалися західноукраїнським землякам. Самчук був їм потрібний, як головна фігура і ширма, за якою організація могла б заховатися від підозр і нападів більшості, насторожено настроєної супроти „непевного елементу“ зі сходу.

Самчук був уже тоді визнаним західноукраїнським письменником, – деб'ютував ще 1926-го в Празі, надрукувавши твір „На старих стежках“, який згодом розцінював як „дуже погане оповідання у ще паршивішому ілюстрованому журнальчику“, після чого з-під його пера вийшов ряд епічних романів, серед яких найбільше розголосу принесла йому трилогія „Волинь“ (1931); а, що важливіше, був людиною, близькою до проводу націоналістичного руху: співпрацівником „Вістника“ Дмитра Донцова, другом Олега Ольжича, Олени Теліги, Євгена Маланюка... У МУРівському періоді сторонні вважали його підставною фігурою і маріонеткою „східняків“. Втім, згідно зі свідченнями очевидців, дійсність була іншою. Заради мети будування „великої літератури“ (ця фраза, з якою асоціюють бурхливі теоретичні дискусії тих часів, саме йому належить), він не лише захищав МУР від зазіхань партійних вождів, а й був його об'єднуючим фактором, нейтралізуючи міжлюдські конфлікти й невтомно обстоюючи принципи взаємної толерантності та примату культури над політикою.

Проте Самчук-письменник залишиться в історії української літератури як постать друго-, а то й третьорядна. Зациклившись на романістиці ХІХ ст. і обравши за своїх кумирів Льва Толстого та Маргарет Мітчел („Проминуло з вітром“), він, як правило, не спромігся здолати „опір матеріялу“ своїх розтягнених і дидактично нуднуватих текстів. Винятком з цієї загальної характеристики є, мабуть, „Марія“ (1934), чи не перший роман з мотивом Голодомору 1932–33, який, за словами Шереха, „і тепер вражає ... елегантним трагізмом“...

Марко Роберт Стех

Улас Самчук

МАРІЯ

(уривок з роману)

» Поволі, непомітно підкрався 1917-й... Зима непевна. Метелиці, відлиги. Розтає сніг, заливає водою яри, луги. Вдарить мороз – і знов замерзає все. В окопах сиділи ранені й переранені. В окопах молоденькі хлопчики в постолах. Ідуть у наступ і гукають на допомогу маму.

На села натискали все нові й нові вимоги. Приходили каліки, оповідали, кляли, рвали з грудей відзнаки героїства і топтали каліченими ногами. Тихий люд щетинився, набиралася люті, розправляв пазури. З-під непорушних, забутих сіл вилазив жорстокий звір.

Березень. У церкві дзвонять. Чому в церкві дзвонять? Дядьки надягають „шинелі“ (хто тоді не мав шинелі) і квапляться до церкви. Виходить на амвон піп і проповідує:

– Брати і сестри! Наш цар-імператор усеросійський, Микола ІІ, зрікся царського престолу. Віднині наша держава буде зватися республікою!

Народ шумів як ліс під натиском бурі. Коло церкви з'явився ранений „унтерцер“. У нього на білому перев'язі прикріплена до шиї рука, на чолі великий червоний свіжий рубець. Вилазить на церковну огорожу, і з його уст уперше зривається: – Товариші!...

Люд здригнувся. Цього слова ще ніколи не було чути. Так не говорив ніхто. „Цар наш, імператор усеросійський не відрікся від свого престолу. Його скинули з нього. Нами правили всякї буржуї і капіталісти. Три роки лили ми кров на фронті. Далай війну! Далай буржуазію! Далай поміщиків! Вся земля, за яку наші брати три роки ллють свою кров, складають свої голови по всіх фронтах, вертаються додому вічними каліками, та земля мусить належати нам! Чуєте? Нам, селянам, тим, хто на ній працює!...“

– Правильно! – гукнув народ. Гукнув з глибини, з переконання...

– Тепер настає новий час. Починається свобода...

– Правильно! – гукає народ. – Свободи! Давай свободи!...

Бігли на дзвіницю, били в дзвони, гукали: – Хай живе революція!... Попи виголошували свободулюбиві проповіді, виклинали

кровопійців-царів. Ченці стали революціонерами. Хто не чув у словах, що та земля, за яку три роки лили ми на всіх фронтах кров, має належати тим, хто на ній працює, – великої неухильної правди? Кому не промовляло до серця – геть криваву війну? Миру дайте! Бажаємо миру!...

Усім. Не було контрреволюції. Всі – революція. Під селянськими стріхами гуторили на всі лади про землю. Земля, земля, земля. Дайте нам землі! Той, хто дасть селянам землю, той здобуде душу народу! Тре-

У селі обоз „третього розряду“. Спокійні, бородаті обозники варили чай, кашу, лаялися і слухняно виконували свої обов'язки. Блиснуло сонце свободи. Бородаті обозники піднялися, нашорошилися, рвали на собі „пагони“, рвали „кокарди“ з сірих зім'ятих кашкетиків.

Сотня возів, дві сотні вибраних киргизьких коней. Збруя, майно. Далою війну! Додому. Кинули вози, коні. Вибрали комітет і почали грабувати село. Бородаті дядьки! Ви, що ви робите?

Новий Рік. Церква наповнена лю-

вленою пикою на поміст. Товариш його вихопив револьвера. Ба-ах!... Гримнув постріл. Куля посвистіла вгору і пробила крилатого херувимчика на склепінні церкви. Рейвах, крик, але Служба не переривається.

Матросів ногами виштовхують з церкви. А надворі бігають озброєні бородаті обозники, розбивають двері монастирських льохів, викочують бочки сушених слив, виносять з магазинів муку і все, що там є.

З церкви рине народ. Селяни вжахуються видовищем надворі, але одночасно їм стає шкода. Як так! Хто

Іван Іванець – Похід. 1923 р. Архів Слов'янської бібліотеки - НБ ЧР, Прага

ба землі, мало землі, народ не може без землі! За що ж тоді воюєм? За що? Нащо взагалі ціле життя, ціла та імперія, яка має безліч землі, а селянин тиснеться на клаптику поля, де не має місця поставити порядний будинок?

Революція! Робіть революцію! Землііі! Земліііі!...

І стала небувала ще революція. Літо минуло, осінь. Надходить зима. Сонце свободи яскраво горить над усією імперією. Нащо ж фронт? Доки фронт? Зима і фронт. Досить!...

І рухнув фронт. Рухнув раптом, мов крига велетенської ріки весною. Мільйони сірих, обурених з зачовганими окопною грязюкою обличчями, людей рухнули в запілля і розпочали шалений герць по розтороженій імперії.

дом. У монастирській церкві на самому переді в шапках два матроси під час служби курять цигарки. Курять і посміхаються. Свобода ж! Коли, як не тепер устругнув би чоловік таку штуку?

Люди дивляться, тошніють. Їх охоплює жах. Чому ж не проваляться в землю ті страшні грішники, ті блюзніри? Чому не спаде з неба вогонь і не пожере їх? Ні, вогонь не спаде і не пожере. На крилосі „во Христа крестітіся“ співають, а з натовпу людей мужньо і певно виривається Корній Перепутька і зупиняється коло матросів.

– Просимо, товариші, вийдіть з церкви...

– А ти хто такий?

– От, сукин ти син, хто я такий! Маеш! – і матрос звалився з окри-

сміє грабувати те, що належить їм. Гей, фронтовики! Де ви?

Є. Тут ми!... Фронтовики кидаються на магазини, на льохи. Дядько в шинелі силкується завдати на плечі мішок з борошном. Підіймає, кричить, мішок розв'язується, і борошно засипає дядькові голову, очі. Кидає все і лається.

Долиною розлилася пожежа. Палахотить у ранкових святкових туманах монастирська клуня, напхана немолочним збіжжям. Люди оточують пожежу, дивляться. Їм робиться навіть весело. Вогонь, дим. Рвуться навколо ручні гранати, стріляють старі обозники. Це ж свято, це новий, перший революційний рік. Справляють свято революції. Чому ж не тішитися? Як не радіти? Навіть ще мало. Більше треба.

» Ми весь, ми старий мір разрушим
до аснова́ня,
а патом ми наш, ми новий мір
пастроїм,
кто бил нічем, тот будет всем...

– виспівують фронтовики. Так треба. Цього ще мало. Більше давай! Спалити все, що нагадує спокій, добробут. Революція!...

Обозники йшли селом, набирали слив'янки, вишнівки, напиналися, стрілялися. А за селом, по безкраїх снігових полях снувалися кістяки вибраних киргизьких коней. Ніхто ними тепер не цікавився. Всі забули за них. Це ж не війна. Це революція. Не треба коней. Зайві ви тепер, спокійні, терпеливі, з воєнними таврами створіння. Ви пройшли крізь гори Карпати, ви вивозили нас через мазурські багна. Ви все йшли, ішли, – у дощ, слоту, метелицю. Ви не нарікали, не скаржилися, не робили революції... А за те ви, милі, спокійні створіння, викинуті тепер за село, на чисте поле. Вам навіть недозволено наблизитися до села. Бо ходите по снігових зав'ях, шукаєте сухих стебел билин, огризаете, як знайдете, якісь дерева. Ви голодні, і кожний день наближає вас до страшного безславного кінця.

Он село, і там ви бачите скрити сіна, соломи. Ви зупиняєтесь серед снігу і метелиці: витягаєте довгі шії і боляче домагаєтесь у людей їжі. Ваші голоси ріжуть застигле, заморозжене повітря, і не долітають до вух людей. Тоді ви поволі самі наближаєтесь до села, думаєте, що вас так само, як не почувти, не помітати. Думаєте, знайдете хоч якусь стеблину, зайву, викинену на гній, і зі смаком з'їсте її. Ні, коні. Ви помилилися. Ви ще не встигли наблизитися до людських будівель, як там уже вас помітили озлоблені вашою настирливістю до їжі люди. Вони вибігають з кілками і без найменшого співчуття гатять по ваших випнутих ребрах. То ж вас болить. Ви гостро відчуваєте страшну несправедливість і думаєте, які жорстокі і які нерозумні ви, о люди! Ви женете нас на виразну смерть, а хто як не ви завинив, що ми мусимо вмирати тут на ваших полях?...

І коні: карі, гніді (переважно, гніді) розходяться на всі сторони, тремтять від холоду, витягають шії. Он іде чудовий примірник киргизького рисака. Колись за ним ходив бородатий тамбовець, годував його вівсом, крав у мирних жінок сіно і давав йому. Кликав його Ваською і чистив згреблом та щіткою.

Тепер немає тамбовця. Кинув усе, бо почув революцію. А кінь ходить по полі. Три дні не вдалося йому нічого дістати до свого шлунку, а на третю ніч, серед морозу й метелиці, загрузши одною ногою в снігову намету, так довго пручався, намагаючись визволити ногу, що знесилився, впав і, розігрівши рештками свого тепла сніг до самої землі, більше не встав. До ранку сніг замів Ваську. Лишився невеликий сніговий горбик. Один, другий, багато горбиків. То лежать і спочивають вічним сном незнані воїни великої війни.

А Корніїв Сірко, коли ночі морозні і прозорі, коли світить гострим поглядом великий набубнявілий місяць, а по деревах нервово осідають і їжаються випари працювитої вертухи землі, коли сад обертається в коралевий чагарник і стоїть непорушно, зачаровано, залитий мідяним зором неба, тоді старий Сірко вилазить зі своєї нори, волоче за собою кострубату тінь, протикаючи м'якими лапами сніговий цільник, виходить на край коралєвого гаю і тут, увіткнувши пащеку в місяць, заходиться довгим і пронизливим виттям.

З долини, там, де колись били камінь, викочується та розкладається по снігу димовий валун. Час від часу виписує в небо і знов зникає подратована вогняна пляма. Низько над землею розливається хвиля самогонного випару.

У кудлатих, притрушених інієм папах сидять на каменюках дядьки і вичікують перваку. Перед ними двигить і буриться череватий куб. У його холодильнику люлюкає передвісник дядьківських мрій. Їх чола напинаються, очі втикаються в одну точку, ніздрі нервово виграють. З печі прискає вогняне сяйво, б'є по залізних носсах, по міцних вичовганих вилицях та непорушних олов'яних очах. Дядьки чекають перваку. Перші ударники революції. Перші з останніх, яких не розторожив фронт, які загусли, закам'яніли, злилися всі в лаву вулканічного вибуху гніву, обурення і нечуваної мерзоти.

Френчі, чотоби й галіфе. Мов Кракатао, потрясає планетою російський мужик. Земля України дуднить від тупоту орд революції. Крицевими дорогами в далечінь несуться поїзди. За обр'ями моргають заграви пожеж і розливаються сердиті рокоти гарматних передгрімів.

Демко, син Марії, трупом ліг. Чекала, видивлялася... Горіли й виливалися старі очі. Даремно...

Хамелеон, самітник і варвар

Катерина Калитко. М.істерія.
Факт, Київ, 2007, 184 с. (Сер.
„Expertis excipendis“).

» „Не належати ніякому місцю, ніякому часові, ніякій любові. Втрачене походження, зникаюча пам'ять, невизначене теперішнє. Простір чужинця – це поїзд у русі, літак у леті, це власне перетворення, що виключає зупинку“. Авторка цих слів – Юлія Кристева, болгарка, яка в середині 60-х змінила свій персональний світ, переїхавши до Франції, країни, де чужинець – за її власним свідченням – завжди буде чужинцем, хай навіть великим.

Сторожові янголи країни, куди прибув чужинець, слугують йому сміховинним ескортом. Прибулець завжди є тим, хто потребує примітки, хто володіє незрозумілим „окрім“. Він тривожить. Якщо трапляється щось небажане, то він перший, на кого падає підозра, адже традиція забезпечує найелементарніше алібі, а він належить іншим духам. Навіть якщо чужинець перебуває „серед своїх“, він рокований на тотальну свободу, тобто неприкаяність – хоча дитина, котра загубилася, прогуюючись із батьками, в певному сенсі вільніша, ніж підліток, що утік з дому.

Самотність чужинця – явище великою мірою лінгвістичне. Ні, річ не в тому, що він не здатний опанувати мову, а отже, приречений на ізоляцію, – річ у тім, що мова, навіть досконало опанована, завжди буде його ахіллєсовою п'ятою, місцем, де найлегше трапляється

розрив між „я“ і „я-bis“. Чи не в страху перед таким розривом та ж Юлія Кристева так рідко, навіть під час візитів на батьківщину, вдається до рідної болгарської – коду давнього, небезпечного, стихійного „я“? Коду, який веде до джерел пристрасті, до „ніжно-гострого сну дитинства“? Для чужинця рідна мова стає мовою, яка наказує мовчати.

Бранко прибув до міста, гнаний війною у своїй країні, війною „безглуздою, ніби комп’ютерна гра“, і купив помешкання під самим дахом. Бранко – герой повісті Катерини Калитко „Містерія“, він фотограф і чужинець. І те, й те важливе, точніше, важлива комбінація. Фах підкреслює чужинність, адже фотограф – це той, хто завжди присутній по той бік, за об’єктивом. Сторонній (спостерігач). Мерсо, персонаж Камю, міг би бути фотографом (що, певно, багато краще б для нього закінчилося), ні на йоту не втрачаючи своєї сторонності. В околицях того, хто тримає фотоапарат, час змінює свою структуру, стає точковим і перервним. Самотність пов’язана із зором і мовчанням, це зображення і відсутність звуку. Німе кіно, фотографія. Стосунки Бранка зі світом якраз і визначені зором, взаємним баченням і неможливістю уникнути кари спостереження: „Життя теж дивиться на тебе, дуже пильно, і ще невідомо, хто кого передивиться“. Скло об’єктива чи помешкання на останньому поверсі, звідки Бранко „бачить потилицю життя і щиро сподівається, що життя не бачить його“, – то насправді лише дитинна ілюзія схованки, місце уявного спочинку від місцевої сторожі. Досить вийти з дому, і навіть якщо рухаєшся, як Бранко, визначеними для самого себе безпечними маршрутами, тебе все одно вирахують за акцентом, відтінком шкіри, надмірною чи просто інакшою жестикуляцією. Така вже доля чужинця. Існують три ролі, які він може перейняти на себе. Перша – хамелеон, готовий цілковито перекодувати себе, змусити себе думати іншою мовою, навчити тіло допасовуватися до всіх нюансів іншого ландшафту, щоб тільки не вирізнитися на його тлі. Друга – самотник, оточений мовчанням, не приналежний „жодній любові“; він, як плавець на довгій дистанції, котрого полишають сили, неспроможний ні повернутися, ні рухатися далі; позбавлений тверді під ногами („у нього, Бранка,

домівки нема і вже ніколи не буде“), підвладний істерії й безсиллю (Бранко калічить себе бритвою в один із вихідних днів, коли самотність сягає нестерпної концентрації).

І нарешті – варвар, який вторгається в чужу спільноту, накидаючи їй себе у всій викличній даності, хай навіть кінцевим результатом його зухвальства є остаточне відторгнення або довічне ув’язнення у власноруч створеному, вірніше, сяк-так збитому гетто. Прошу, інший чужинець у повісті – Стьопа на прізвисько Стів, гаданий кореспондент російської газети „Ведомості“ – ось тобі чистий варвар. Багато хто вважає його „брехлом“, але Стіва це не особливо хвилює, так само, як не хвилює його власна чужинність – він належить до тих, хто всюди почувається господарем, і нерідко коштом інших прибульців. „Бранко вітається зі Стьопою-Стівом, бо вони знайомі. Ті, хто знає Бранка, вже звикли, що вітається він часом своєю рідною мовою – машинально. Багатьом ця фішка навіть подобається. Але Стьопа-Стів сьогодні категоричний. Слухати ваші балканські мови, – каже він Бранкові..., – слухати ваші неоковирні мови – все одно, що розмовляти з живим князем Ігорем“.

Над повістю Калитко витають дві тіні – Тараса Прохаська й німкені Терезії Мори. Щодо першого, то я майже не маю сумнівів, що Калитко його читала. Та сама замкнутість оповідача – він у „Містерії“ відділений від зовнішнього світу навіть якимось іншим переживанням часу, подібним на ефект прискорення пливки, – та сама деталізація рухів і цілий мікросвіт ужиткових речей, і навіть ті самі екзотичність імені і невизначеність місця дії (якесь, мабуть, центральноєвропейське місто, але яке?). Хоча все-таки фотограф Себастьян із незакінченого Прохаського кіносценарію „Увібрати місто“ – фігура набагато простіша, певно, якраз тому, що кінематографічна? А от збіжність із текстом Мори є, припускаю, ефектом відомого глобального колообігу ідей. Абель Нема, герой її роману „День у день“ („Alle Tage“) – так само утікач із Балкан, „патологічний“ чужинець, геніальний лінгвіст, який володіє десятками мовами, а проте, неспроможний порозумітися з новими співвітчизниками жодною з них. Утім мова, як видно, є ще ненадійнішим матеріалом для побудови свого при тулку, ніж фотоплівка – героя Мори,

на відміну від Бранка, чекає дивний і печальний кінець.

Чужинність у різний спосіб визначає й героїв оповідань Калитко, що додані до повісті: студентку художньої академії, яка зближується з одруженим і набагато старшим за неї чоловіком-натурником, через що стає об’єктом зневаги цілого містечка („Спадок білої крові“), глухонімого офіціанта Ярка („Тут чи з собою“). Пік відчуженого мовлення – оповідання „Бог у місті“, що є монологом щойно померлої жінки, котра, все ще повна любові і сліз, спостерігає за метушнею родичів над домовиною.

Чому в наймолодшій українській прозі так багато аутсайдерів, вилученців, чужинців – і кожен подібний на окрему планету зі своєю орбітою, метеоритними катастрофами, кратерами й змінами клімату – у Тані Малярчук, Ксені Харченко, Сашка Ушкалова – окрема тема для роздумів. Так чи так, Катерина Калитко виводить на цей кін свого Бранка, і – попри такий собі шлейф надмірного поетизування (Калитко – авторка кількох збірок поезії), через який метафорика, хоч переважно вигадлива і несподівана, часом здається надмірним декором; попри трохи штучнувату „містерійну“ розв’язку і ще кілька дрібних вод, пропонує амбіційну й цікаву, справді цікаву книжку.

Остап Сливинський, Львів

Тільки у Львові

Katarzyna Kotyńska. Eseiści o Lwowie. Pamięć, sąsiedztwo, mity. Ślawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa 2006

► Те, що Львів завжди був об’єктом розмаїтих міфологізацій, що він вписаний у пам’ять різних національностей і що завдяки цьому має гарантоване почесне місце в літературі цих національностей, – відомо. Книжка Катажини Котинської, відомої польської перекладачки української літератури, є вдалою і цікавою спробою систематизації та поглибленої рефлексії над цими процесами й роллю міста в літературах трьох націй, для яких Львів має особливе символічне значення, – української, польської та російської. Матеріалом для роздумів авторка обирає есеї, стверджуючи, що в них не тільки найповніше виявляються всі способи писати про Львів, але й що форма есею найбіль-

» ще сприяє переповіданню авторових переживань і осмислень. У випадку польських творів це тексти, написані в перший повоєнний період, а також посталі вже після 1989 року; тексти українські та російські написані переважно в 1990-х роках.

Книжка складається з трьох головних аналітичних частин, у кожній із яких есеї проаналізовано під іншим кутом та із застосуванням іншого теоретичного інструментарію і понять. Питання пам'яті й різних змін, яким підлягає збережений у пам'яті символічний простір, Котинська оглядає в першій частині. Звертаючися переважно до повоєнних польських есеїв різних років, у яких Львів є втраченим містом, містом-легендою та міфічною країною дитинства, авторка затримує проблему зіткнення збереженого в пам'яті з реальним. У другій частині, присвяченій взаємним зв'язкам польського, українського та російського есеїстичного дискурсу, наголошено відстань, що розділяє не тільки національні групи, що в різний час жили у Львові, але й їхні літератури. Остання частина порушує тему міфів Львова: і традиційних, здавалося б, відомих, як-от польський Львів *semper fidelis*, багатокультурний Львів, Львів – український П'ємонт чи Львів габсбурзький, і міфів нових та альтернативних, як хоча би міф радянського Львова.

Певно, найцікавішим прийомом – принаймні з перспективи польського читача – здається вміщення в ґроно пам'ятей, що конкурують одна з одною, російської есеїстики. Попри те, що, порівняно з польськими й українськими творами, вона може здатися не вельми багатою, вона заповнює порожній символічний простір, у який і поляки, й українці відсуну-

ли прибулих до міста після Другої світової війни „варварів“. Наскільки поляки й українці визначили для себе навазем у своїх літературах роль Чужого-замовчаного, настільки Чужий-росіянин був ув обох випадках просто неprisутній.

Варта уваги й безсумнівна інтердисциплінарність книжки Котинської, що може зацікавити не тільки літературознавців, але й антропологів чи соціологів культури. Чи свідчить це про те, що робота з літературним текстом сьогодні щораз меншою мірою залишається в строгому сенсі працею з текстом і щораз більше нав'язує діалог із культурним та історичним контекстом, з іншими методологіями, чи що це об'єкт авторчиного дослідження вимагав власне такого, а не іншого підходу – можна сперечатися. Так чи так, в результаті маємо повний ерудиції текст, який на конкретному матеріалі показує, що місто як символічний простір завжди є так багато „чийсь“ і так мало „самим в собі“.

Анна Вилеґала, Варшава

Метафоричний Бранець Вічності

Рязанцева Тетяна. Бранець Вічності: Аспекти поетичної творчості Олексі Стефановича. Вид. дім „Києво-Могилянська академія“, Київ, 2007, 106 с.

» У книзі розглянуто різноманітні аспекти творчості одного з найбільш своєрідних і водночас найменш досліджених українських поетів – Олексі Стефановича (1899–1970). Автор зосереджує увагу, головню, на трансформації тем і мотивів метафізичної поезії у літературі ХХ століття.

Побіч літературознавчих розвідок, видання містить хронологію життя і творчості О.Стефановича, а також – у додатках – спогади друзів і сучасників про поета.

-КМА-

Неперекладний Назар Гончар

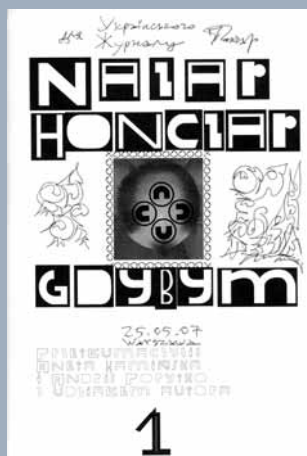
Nazar Honczar. Gdybym. Staromiejski Dom Kultury, Warszawa, 2007, 48 с.

» Редакція „Українського журналу“ отримала від Назара Гончара подарунок у вигляді польськомовної збірки поезії „Gdybym“, переклад якої за участі автора здійснили Анета Камінська та Андрій Поритко. Це видання є продовженням серії „Бібліотека Ночі поетів“, що її видає Старомієський будинок культури у Варшаві.

Треба відразу сказати, що польськомовні переклади віршів Н.Гончара з'явилися в Польщі не вперше. Гончарові твори вийшли вже у перекладах Богдана Задури під назвою „Wiersze zawsze są wolne“. До того ж Назар сам робить спроби відкрити таємницю своєї творчості полякам і тому, навчений досвідом власних перекладацьких промахів, він був скрупульозним куратором обговорюваного проекту.

Знаючи мову оригіналу, можна, дивлячись на спроби перекладу, дійсно жажнутися, а з іншого боку, з великим зацікавленням простежити спроби перекладацьких інтерпретацій. Саме інтерпретацій, а не перекладів, бо тільки цим шляхом можна захистити авторову манеру поетизування з грою слів, оригінальними фонетичними структурами, рідкісними ідіомами та словосполученнями, лінгвістичними заходами, дотепністю, витівками.

У книжці деякі оригінальні вірші автор пристосував до мовних можливостей польської мови або ж перекладачі їх написали наново польською мовою, щоб польський читач міг, окрім змісту, відчувати всі нюанси, асоціації, клімат, тощо. І в такий спосіб з неперекладного тексту зробити текст, доступний для іншомовного читача. Дійсно, коли порівняти оригінальні твори з перекладами, то вони не завжди збігаються. Деякі втрачають свої відтінки, сенс, а деякі набувають нового сенсу. Для прикладу, порівняймо

„МО-ЛІННЯ” з „modLENIЕ”. В українській версії вислови: „бо”, „не хочця”, що передають стан фонетичного лінівства, іронії, близькості Бога, у польській версії пропали, незважаючи на адаптацію твору до засобів польської мови. В іншому – „Тотальне непорозуміння” – поляки не відчитують коду „будьмо уважні” навіть при найвдалішому перекладі, про що Анета Камінська дуже добре знає. Іноді гра слів у польській версії зникає, нюанси затираються. За-

галом рівень польськомовних інтерпретацій різний. До вдалих спроб можна зарахувати зокрема „jak boga kocham – boga nadaremnie” („БІГМЕ-БОЖЕ ЙІ-БОГУ ВСУЄ”), „kochanek ze mnie nie gorący ale czuły” („я коханець не палкий а ніжний”), „albo i oraz lecz mimo to za to jednak czy li” („або чи й та але проте за то однак то б то”).

За словами автора, репрезентативність добірки віршів у польській збірці віддзеркалює різноманітність творчості. Навіть з’явилась одна конкретна поезія, але знову з нечитабельним „будьмо”.

Оригінальність творчості Н.Гончара – це своєрідна пастка для перекладачів, в чому переконався він сам. З іншого боку, шкода було б втрачати таку цікаву поезію тільки тому, що важко її адаптувати до іншої мови. Рідко коли переклади відображають увесь спектр тонкощів твору, але це зовсім не означає, що слід нехтувати такою практикою. Навпаки. У випадку Назара, все ж таки варто полякам показати його творчість.

Ярослав Присташ, Варшава

Славка

Галина Ткачук. Славка.

„Кальварія”, Львів, 2006, с. 157.

„Славка” складається з трьох циклів: „Славка”, „Лютый” та „Prosa Ursina”. Все збудовано з міні-розповідей, які поєднуються не лише у рамках однієї частини, але снують також ниточки та сюжети у бік своїх сусідів. Вони зорганізовані більш-менш (радіше менш) історично та (більш) міфічно, і проходять між підлітковим, дитячим та казковим світами.

Книжка дуже добре написана, з витонченим гумором, яким насичена як фабула загалом, так і поодинокі вислови зокрема. Авторка створює ситуації з найрізноманітнішою стилістикою: від розповіді чемних учнів до думок, притаманних хуліганам, використовує стиль Біблії та народної розповіді, а ще подекуди підкине Чарльза Буковскі та Марка Гласка. Повість анітрохи не є екзальтованою, що не означає, що у „Славці” відсутні високі емоційні реєстри – вони є, але з’являються в оригінальній формі. Наприклад, >

І другий І

МІЖНАРОДНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ФЕСТИВАЛЬ

форум видавців

13-16 вересня Львів

Понад 60 авторів із десяти країн світу

Справжні зірки сучасних європейських літератур: Марсель Байєр, Пьотр Вайль, Манфред Хобот, Оксана Забужко, Юрій Андрухович і багато інших

Авторські вечори, читання-тандеми, дискусії, круглі столи, книжкові презентації, яскраві літературні геленінги

Літературний марафон "Молода республіка поетів"

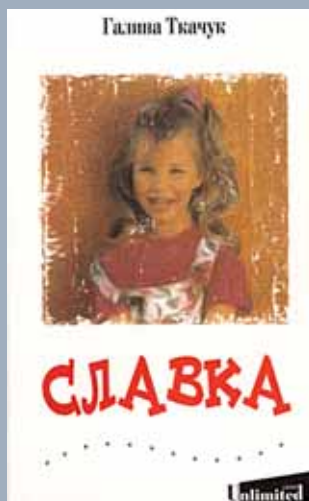
Ніч поезії та музики

Виставки книжкової графіки

Покази відеопоезії

Поетичний слем

www.litfest.com.ua

» авторка використовує схему історичного вибуху, характерного для жінки з гріким життєвим досвідом, хоча йдеться про дівчинку з початкових класів школи, яка саме таким чином виражає своє горе.

Характеристика героїв це не лише опис поведінки та способу мислення, але й послідовно витримана мовна своєрідність. Героїні та герої виходять за визначені їм суспільні та мовні рамки, поведяться також по-іншому, ніж сплановано у першому читачькому згоді, що можуть зробити, що може з ними трапитися. Тут видно майстерність Галини Ткачук, яка не відходить цілковито від первинного образу, а лише по-різному його трансформує та змінює, тримаючи початкову подобу своїх героїв неподалік. Тому шестирічна Ліля залишається дівчинкою свого віку, хоча часом поводить, як п'ятдесятирічна жінка.

Цикли „Славка” та „Лютый” обертаються довкола героїв, які рухаються у відносно реальному світі, що – само по собі зрозуміло – підлягає потужним фантастичним зрушенням. У „Prosa Ursina” найбільше відсилає до народних розповідей. Тут герої – це відомі казкові звірята, які легко могли б потрапити в одну із запропонованих Проппом схем, але, на щастя, нічого подібного не відбувається. Зразкові фольклорні тварини переживають цілком не-проппівські дилеми. Отримують складну психологічну характеристику та поведяться зовсім не показовому. Де це бачено, щоб білка жила з ведмедем?... І 12 місяців на чолі з Лютим не вдають, що вони без проблем вміщуються у свою роль. Ой, добре читалося...

Анна Лазар, Варшава

З криниці літ

Іван Дзюба. З криниці літ (у 3-х томах). Вид. дім „Киево-Могилянська академія”, Київ, 2006, 992 с.

» У першому томі вибраних праць Івана Дзюби подано статті, доповіді, рецензії від початку 60-х років минулого століття до наших днів.

У другому томі подано компаративістські дослідження творчості Тараса Шевченка, її європейський контекст; статті з питань естетики й культурології, історії українського кіно; міркування про становище й долю української мови, а отже й долю української культури.

Майже піввіку українського літературного життя побачено очима його активного учасника, уважного і вдумливого літературного критика та дослідника. Читач відчує складність і суперечливість художнього процесу цих непростих десятиліть, як і творчу еволюцію автора, що також є своєрідним „знаком доби”

і засвідчує принципів громадянської та естетичної позиції І. М. Дзюби за всіх історичних обставин.

Книжка розрахована на всіх, хто цікавиться явищами української літератури.

-кма-

Україна в геостратегічному контексті

Збігнєв Бжезінський. Україна в геостратегічному контексті. Переклад з англ. Андрія Іщенко. Київ, Вид. дім „Киево-Могилянська академія”, 2006 р., 102 с.

» У книжці відомого американського науковця і державного діяча Збігнєва Бжезінського „Україна у геостратегічному контексті” аналізуються проблеми відносин США з основними геополітичними суб'єктами та актуальні процеси сучасного українського соціально-політичного життя, обстоюється ідея необхідності незалежної демократичної України для створення історичної трансконтинентальної Європи. У цій праці Бжезінський ще раз підтверджує свою репутацію проникливого аналітика-стратега, думки і висновки якого ґрунтуються на глибокому розумінні історичних коренів проблем та тенденцій їхнього розвитку сьогодні й у майбутньому. Пропонувана книжка являє собою певний стратегічний орієнтир формування і реалізації міжнародної політики США. Через те вона буде корисна і цікава для українських політиків та інтелектуальних кіл, відповідальних за впровадження оптимальних стосунків України як зі Сполученими Штатами Америки, так і з іншими провідними державами світу.

-кма-

Доба гетьмана Івана Мазепи

Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Упорядник Сергій Павленко. Вид. дім „Киево-Могилянська академія”, Київ, 2007, 1144 с.

» У книзі „Доба гетьмана Івана Мазепи в документах” вміщено універсали, накази гетьмана, листи, спогади генеральної старшини, російських високопосадовців, іноземців та інші матеріали, що допоможуть краще відчувати епоху, в якій зароджувався вибух-протест проти царизму, Петра І. Уперше подається цілісний масив допитів старшин, козаків, які брали участь у повстанні 1708–1709 рр.

Загалом збірник документів ознайомить читача з 900 документами, які висвітлюють спосіб життя, економічні, політичні інтереси провідної верхівки Гетьманщини та гетьмана Івана Мазепи. Видання буде корисним як для істориків, так і для економістів, правників, дипломатів, літературознавців, культурологів.

-кма-

Я маю нещастя
жити в генетично
модифікованій
країні. Україна — це
країна-мутант. Або
— висловлюючись
літературознавчо
— країна суцільного
гротеску. А ргорос:
слово „гротеск“
я розумію як химерне
поєднання звичайних
складників.

Олександр Бойченко